

บทที่ 3

ความรับผิดชอบของลูกหนี้ต่อการกระทำของผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้

โดยที่ความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 ใช้บังคับในกรณีที่ลูกหนี้สามารถใช้บุคคลอื่น ให้ทำการชำระหนี้ได้ซึ่งมิใช่กรณีลูกหนี้จะต้องปฏิบัติการชำระหนี้ด้วยตนเอง ลูกหนี้จะใช้บุคคลอื่น ให้ทำการชำระหนี้แทนตนเองมิได้ อาทิเช่น กรณีเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความไว้วางใจ หรือ ต้องการคุณสมบัติเป็นพิเศษเฉพาะตัวลูกหนี้ นั่นเองเป็นการส่วนตัว เป็นต้น

ตัวอย่างเช่น ในกรณีของการจ้างแรงงานเพื่อมาเป็นสาวใช้คนสนิทในบ้าน (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 577 วรรคสอง, มาตรา 578, มาตรา 584) หรือจ้างนายช่างมาวาดภาพ (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 607) หรือตั้งให้เป็นตัวแทนในกิจการที่จะต้องได้รับความไว้วางใจเป็นพิเศษเฉพาะตัว (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 808) เหล่านี้ถ้าเจ้าหนี้ไม่ยินยอมด้วย ลูกหนี้จะใช้บุคคลอื่นให้ทำการชำระหนี้แทนตนไม่ได้ ซึ่งถ้าในความประสงค์ของเจ้าหนี้ต้องการสาวใช้จะเอาคุณยายแก่มาทำการแทนในบ้านไม่ได้ หรือ ต้องการนายช่างคนนี้จะขอให้ช่างคนอื่นมาวาดภาพแทนไม่ได้ หรือต้องการแต่งตั้งตัวแทนคนนี้จะให้บุคคลอื่นที่ตัวการเขาไม่ไว้วางใจมาทำกิจการแทนก็ไม่ได้เช่นกัน ถ้าหากปรากฏว่ามีการขัดแย้งกันไปโดยฝ่าฝืนต่อวัตถุประสงค์แห่งหนี้เช่นนี้ ก็จะกลายเป็นเรื่องที่ลูกหนี้ชำระหนี้ผิดความประสงค์แห่งหนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215 หาใช่เรื่องที่จะต้องรับผิดชอบเพื่อการกระทำของบุคคลที่ใช้ในการชำระหนี้แทนลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 ไม่

ทั้งนี้ เนื่องจากประมวลกฎหมายและพาณิชย์ มาตรา 220 ถือได้ว่าเป็นบทบัญญัติที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการพิจารณาข้อเท็จจริงเพื่อนำมาปรับใช้ข้อกฎหมายกับข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่องให้เป็นไปโดยถูกต้องและชอบธรรม ซึ่งผู้ศึกษามีปัญหาว่า ในมาตรา 314 นี้เป็นกรณีที่เกี่ยวพันกับมาตรา 220 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ เพียงใด

โดยผู้ศึกษามีข้อสังเกตความแตกต่างของทั้งสองมาตรานี้มีจุดแบ่งแยกในการพิจารณากล่าวคือ

ก. ในด้านอำนาจของผู้ชำระหนี้แทน

ใน มาตรา 314 ที่บัญญัติว่า “อันการชำระหนี้ นั้น ท่านว่าบุคคลภายนอกจะเป็นผู้ชำระก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้บุคคลภายนอก หรือจะขัดกับเจตนาอันคู่กรณีได้แสดงไว้

บุคคลผู้ไม่มีส่วนได้เสียด้วยในการชำระหนี้ นั้น จะชำระหนี้โดยเงินใจลูกหนี้ หาได้ไม่”

ซึ่งมิได้บังคับว่าลูกหนี้จะต้องทำการชำระหนี้ด้วยตนเองเสมอไป เพียงแต่กล่าวถึงบุคคลภายนอกชอบที่จะทำการชำระหนี้ได้ โดยจะต้องไม่เป็นการเงินใจลูกหนี้เท่านั้น โดยลูกหนี้มิได้แต่งตั้ง มอบหมาย จ้าง ขาน วาน ใช้ หรือให้อำนาจอย่างใดๆ ที่มีลักษณะแบบเดียวกันนี้ เพียงแต่ผลก็คือเมื่อบุคคลภายนอกชำระหนี้แทนลูกหนี้ไปแล้วทำให้หนี้ของลูกหนี้ นั้นระงับลงไป

แต่ในกรณีของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ตามมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นเรื่องที่ลูกหนี้แต่งตั้ง มอบหมาย จ้าง ขาน วาน ใช้ หรือให้อำนาจอย่างใดๆ ที่มีลักษณะแบบเดียวกันนี้ อันเปรียบเสมือนการให้อำนาจแก่บุคคลที่ตนเองใช้ในการชำระหนี้ แทนตนเอง ซึ่งในท้ายที่สุดก็คือทำให้หนี้ นั้นระงับลงไปได้ด้วยเช่นเดียวกัน

ข. ในด้านความบกพร่องในการชำระหนี้

ในกรณีของมาตรา 314 หากบุคคลภายนอกชำระหนี้แทนลูกหนี้ไปแล้วเกิดความบกพร่องหรือไม่ครบถ้วน ผลก็คือหนี้ของลูกหนี้ก็ยังคงอยู่เหมือนเดิมเพียงแต่ลดน้อยลงไปตามส่วนของการชำระหนี้ที่บุคคลภายนอกชำระหนี้ไปแทนเท่านั้น

แต่ในมาตรา 220 ถ้าลูกหนี้ตั้งตัวแทนหรือใช้ให้บุคคลใดไปทำการชำระหนี้แทน โดยบุคคลที่เป็นตัวแทนหรือกระทำการแทนลูกหนี้ นั้นปฏิบัติหน้าที่ไปไม่ดี ส่งผลก่อให้เกิดเสียหายแก่เจ้าหนี้ หรือทำการชำระหนี้แทนลูกหนี้เกิดการขาดตกบกพร่องด้วยประการใดๆ หรือทำให้การชำระหนี้ถึงกับพ้นวิสัยชำระให้เจ้าหนี้ไม่ได้ ผลที่เกิดขึ้นตามมา หากจะยอมให้ลูกหนี้เถียงว่าการกระทำของคนอื่น โดยไม่ยินยอมรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ได้แล้ว ก็จะเป็นการเอาเปรียบแก่เจ้าหนี้เกินไป ก่อให้เกิดปัญหาได้ว่าหากลูกหนี้คนใดไม่ต้องการรับผิดชอบในการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ ก็จะสามารถใช้ให้บุคคลอื่นกระทำการแทนอยู่ต่อไปและยังเป็นข้ออ้างอีกว่ามีใช้การกระทำของตัวเอง' ดังนี้ ย่อมเป็นการฝ่าฝืนต่อหลักความสุจริตตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 ที่บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” และหลักว่าด้วยความซื่อสัตย์และไว้วางใจ (Treu und Glauben)² ตามหลักกฎหมายแพ่งของประเทศ

¹ เสนีย์ ปราโมช ,ม.ร.ว., ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2505, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ,2527) น.622-623.

² ปรีดี เกษมทรัพย์ , กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป , (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2525) น.98.

เยอรมันที่นำมาปรับใช้ในระบบกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายทั้งหลายยึดถือเป็นแนวทางเดียวกัน ดังนั้น เพื่อเป็นการสกัดกั้นมิให้เกิดปัญหาดังกล่าวขึ้นในมาตรา 220 จึงบัญญัติรับรองไว้สำหรับการกำหนดให้ลูกหนี้จำเป็นต้องรับผิดชอบเพื่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ ถึงแม้ลูกหนี้จะมีได้เป็นผู้กระทำความผิดอะไรด้วยก็ตาม

ค. ในด้านตัวบุคคลที่ชำระหนี้แทน

ในมาตรา 314 เป็นกรณีที่มีบุคคลภายนอก (คำว่า “บุคคลภายนอก” (third person) ดังกล่าวนี้น่าจะไม่หมายความว่าถึงลูกหนี้ร่วม, ผู้ค้ำประกัน หรือผู้มีส่วนได้เสียในการชำระหนี้ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ย่อมสามารถชำระหนี้โดยไม่ต้องอาศัยมาตรา 314 นี้ และทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ย่อมจะต้องยอมให้เขาชำระ)³ เข้ามาชำระหนี้โดยลูกหนี้มิได้ใช้ ซึ่งตามหลักในมาตรา 314 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้กล่าวว่าบุคคลภายนอกอาจกระทำได้ หากสภาพแห่งหนี้เปิดช่องให้บุคคลภายนอกชำระหนี้แทนได้ (คือ มิใช่หนี้กระทำการที่ลูกหนี้ผู้เดียวสามารถทำได้ ตัวอย่างเช่น นาย ก. ตกลงจะเขียนรูปภาพรูปหนึ่งให้ นาย ข. ดังนี้สภาพแห่งหนี้จึงได้แก่การที่นาย ก. ลูกหนี้เขียนรูปภาพนั้น อันบุคคลอื่นย่อมไม่สามารถทำแทน นาย ก. ได้) นอกจากนี้หนี้ดังกล่าวนั้นต้องมีให้ลูกหนี้ละเว้นกระทำการ (ตัวอย่างเช่น นาย ก. เป็นคนค้าขายเก่ง นาย ก. ทำสัญญากับ นาย ข. ว่าจะไม่ค้าขายแข่งกับ นาย ข. ใกล้บริเวณที่ นาย ข. อยู่)⁴ แต่ถ้าหากเป็นหนี้ในเรื่องการโอนทรัพย์สินนั้นเห็นได้ชัดว่าสภาพแห่งหนี้เปิดช่องให้บุคคลภายนอกชำระได้ประการหนึ่ง ในประการต่อมาก็คือไม่เป็นการขัดกับเจตนาที่คู่กรณีแสดงไว้ตามที่ตกลงกัน และในประการสุดท้ายก็คือ ถ้าหากการชำระหนี้โดยบุคคลภายนอกโดยไม่เป็นการขึ้นใจลูกหนี้ โดยจะให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 220 เพื่อการชำระหนี้โดยบุคคลภายนอกที่ลูกหนี้ไม่ได้ใช้นั้นไม่ได้ ทั้งนี้ไม่ว่าการที่บุคคลภายนอกเข้าชำระหนี้ นั้น จะเป็นโดยมีส่วนได้เสียอย่างหนึ่งอย่างใดในอันที่จะได้เข้ารับช่วงสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 229 หรือโดยไม่มีส่วนได้เสียอย่างหนึ่งอย่างใดเสียเลย หรือจะเป็นเรื่องที่บุคคลภายนอกเข้าจัดการนอกสั่งชำระหนี้ให้ก็ตาม โดยหนี้ดังกล่าวเป็นหนี้ทั่วไปย่อมผูกพันในทางทรัพย์สินของลูกหนี้หาได้มุ่งบังคับไปยังเนื้อตัวร่างกายของลูกหนี้ไม่ อันต่างกับสมัยโบราณ ดังนี้ ใครจะเป็นผู้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้จึงหาใช่ข้อสำคัญไม่⁵

³ จี๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 15 แก้ไขเพิ่มเติมโดย
คาราพร ธีระวัฒน์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด ,2548) น.191.

⁴ เพิ่งอ้าง, น.192.

⁵ เพิ่งอ้าง, น.192.

แต่ในบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ มาตรา 220 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นี้ จะจำกัดแต่เฉพาะที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ คือ เกี่ยวกับเฉพาะตัวแทนที่ เป็นผู้แทน โดย การแต่งตั้งตามกฎหมายหรือบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้ตามความหมายที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไว้ ในบทที่ 2 เท่านั้น

สำหรับในส่วนของการรับผิดชอบของลูกหนี้ต่อการกระทำของบุคคลผู้ที่มีอำนาจ ชำระหนี้แทนลูกหนี้ อาจแยกหลักในการพิจารณาการรับผิดชอบของลูกหนี้ดังกล่าวได้ดังนี้ :-

1. ความผิด (fault หรือ culpability) ของผู้ชำระหนี้

จากแนวคิดตั้งแต่สมัยโรมันที่ว่า การลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ ลูกหนี้จะ ต้องได้กระทำผิด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือความเสียหายที่เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชดเชยนั้น จะ ต้องโทษลูกหนี้ได้ เว้นแต่ในบางกรณีที่ถือว่าความรับผิดโดยเคร่งครัดซึ่งลูกหนี้จะต้องรับผิด แม้ลูก หนี้จะไม่ได้กระทำผิดอันเป็นความรับผิดซึ่งไม่คำนึงถึงว่าลูกหนี้ผิดหรือไม่ โดยประเทศไทยซึ่งได้ รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law System) ซึ่งได้รับเอาแนวความคิดดังกล่าวมา ด้วย โดยถือหลักว่า “ไม่มีความรับผิดโดยไม่มีความผิด” (no liability without fault) ลูกหนี้จะต้อง รับผิดในการไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้บกพร่อง ก็แต่เฉพาะในกรณีที่การไม่ชำระหนี้หรือการชำระ หนี้บกพร่องเกิดขึ้นจากการกระทำของลูกหนี้ ทั้งการกระทำนั้นต้องถือได้ว่าเป็นความผิด หรือเป็น กรณีที่อาจโทษลูกหนี้ได้ ในกรณีที่ไม่มี การชำระหนี้โดยมิใช่ความผิดของลูกหนี้ (โดยถือว่าลูกหนี้ จะต้องรับผิดก็แต่เฉพาะการกระทำโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อของลูกหนี้เองเท่านั้น)⁶ เป็นต้นว่า มีเหตุสุดวิสัยเข้ามาขัดขวางการชำระหนี้ ดังนี้ โดยปกติลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดไม่⁷ ในกรณีของสัญญา

⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันกล่าวไว้เป็นหลักทั่วไปในมาตรา 276 ว่า ลูกหนี้จะต้องรับผิดใน การกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของตน

(Section 276 [Responsibility for one 's own conduct])

(1) A Debtor is responsible , unless it is otherwise provided , for willful conduct and negligence. A person who does not exercise ordinary care acts negligently . The provision of section 827, 828 apply.

(2) A debtor may not be released beforehand from responsibility for willful conduct.

⁷ ไสภณ รัตนกร , คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติ บรรณาการ , 2548) น.46-47.

ก็จะต้องปรากฏว่ามีการกระทำผิดหน้าที่ตามสัญญาดังจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 205, 216-219 และในกรณีละเมิดตามมาตรา 420 เป็นต้น ต่อมาหลักความผิดของลูกหนี้ได้ขยายรวมไปถึงกรณีที่ความผิดเกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคลผู้ที่ลูกหนี้ใช้ให้ชำระหนี้ในทางสัญญาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับความรับผิดชอบทางมูลสัญญาด้วยดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้นำมาบัญญัติไว้ในมาตรา 220 โดยลูกหนี้ไม่อาจทำความตกลงยกเว้นความรับผิดไว้ล่วงหน้าได้ดังเช่นบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 373⁸ และในทางละเมิดในกรณีที่นายจ้างจะต้องรับผิดชอบในการทำละเมิดของลูกจ้างซึ่งได้กระทำในทางการที่จ้างในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425 เป็นต้น

เนื่องจากการกระทำของลูกหนี้และหรือผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ในการที่จะให้ลูกหนี้รับผิดชอบในทางแพ่งได้นั้น จะต้องพิจารณาว่าการกระทำความผิดกล่าวของลูกหนี้และหรือผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้กระทำการไปโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อทำให้เสียหายแก่สิทธิของเจ้าหนี้หรือไม่ หากปรากฏว่าการกระทำนั้นทั้งๆ ที่รู้ว่าการกระทำของลูกหนี้หรือบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ ในทางกฎหมายถือว่าการกระทำอันนั้นน่าตำหนิ หรือเป็น “ความผิด” ซึ่งลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อเจ้าหนี้ อันเป็นผลเนื่องมาจากการกระทำของลูกหนี้ หรือบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ นั้น สำหรับในทางหลักวิชานิติศาสตร์แล้ว การกระทำที่จะถือว่าเป็น “ความผิด” หมายถึง การทำให้เสียหายแก่สิทธิของเจ้าหนี้โดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งการใช้ “ความผิด” เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยความรับผิดชอบทางสัญญาจึงเรียกว่า “liability based on fault” ดังนั้น หากมีการกระทำของลูกหนี้หรือบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้จะกระทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ แต่ลูกหนี้หรือบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้กระทำไปโดยสุจริต ลูกหนี้ก็ไม่ต้องรับผิดชอบ (เทียบเคียงหลักกฎหมายจากนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1105/2520)⁹ เพราะเหตุที่ขาดองค์ประกอบในทางจิตใจ โดยอาจแยกกล่าวถึงรายละเอียดขององค์ประกอบในส่วนนี้ได้ดังนี้

⁸ เพิ่งอ้าง , น.47.

⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1105/2520 วินิจฉัยว่า “การที่จำเลยทั้งสามซึ่งเป็นผู้จัดการมรดกไม่จ่ายเงินมรดกให้แก่โจทก์ทั้งสองซึ่งเป็นทายาทเพราะยังไม่แน่ใจว่าโจทก์ที่ 1 เป็นบุตรเจ้ามรดกหรือไม่ และเพราะมีเหตุทำให้เข้าใจว่าโจทก์ที่ 2 ปิดบังชักย้ายมรดกนั้นไม่เป็นละเมิดต่อโจทก์ทั้งสอง อันจะเป็นเหตุให้โจทก์ทั้งสองมีสิทธิเรียกค่าเสียหายเป็นดอกเบี้ยจากจำเลยในจำนวนเงินดอกเบี้ยที่โจทก์ทั้งสองควรได้รับ”

1.1 การกระทำโดยจงใจ เป็นการที่ผู้กระทำความผิดมีความสำนึกในการกระทำของตนไม่ต้องถึงกับเป็นการกระทำโดยเจตนาจะไม่ชำระหนี้โดยตรง ทำนองเดียวกับจงใจในเรื่องละเมิดหาจำเป็นต้องถึงกับเจตนาจะให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถูกละเมิดไม่

1.2 การกระทำโดยประมาทเลินเล่อ หมายถึง การที่ผู้กระทำละเว้น หรือมิได้ใช้ความรอบคอบระมัดระวังในการกระทำ ในระดับซึ่งบุคคลในพฤติการณ์เช่นนั้นควรจะพึงมี โดยกฎหมายกำหนดระดับของการใช้ความรอบคอบระมัดระวังไว้ต่างกัน ซึ่งมีทั้งในระดับที่เป็นการประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงซึ่งถือเสมือนเป็นการกระทำโดยจงใจ และระดับซึ่งไม่ร้ายแรงแต่เป็นการที่ไม่ได้ใช้ความระมัดระวังอย่างวิญญูชน หรือไม่ได้ใช้ความระมัดระวังอย่างที่เคยทำในกิจการของตนเอง หรือไม่ได้ใช้ความระมัดระวังอย่างผู้มีวิชาชีพหรือผู้ประกอบการวิชาชีพ

จากการที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในการที่ไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ถูกต้องเพราะการจงใจ หรือความประมาทเลินเล่อของตัวแทนหรือผู้ที่ตนใช้ในการปฏิบัติชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220

มีข้อสังเกตว่า 1) ในเรื่องของระดับของความระมัดระวัง กล่าวคือ การที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบโดยขนาดเสมอกับว่าเป็นความผิดของตนเอง (to the same extent as for his own fault) ตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 นั้น หมายถึง การให้เทียบระดับความผิดของบุคคลที่ถูกใช้ในการชำระหนี้เหมือนอย่างว่าเป็นความผิดของลูกหนี้เอง ซึ่งถ้าการปฏิบัติที่บุคคลนั้นได้กระทำไปยังไม่ถึงขนาด ซึ่งหากลูกหนี้ได้ทำเองจะเอาผิดแก่ลูกหนี้ได้ ลูกหนี้ก็ยังไม่ต้องรับผิดชอบสำหรับเรื่องดังกล่าวไม่

ตัวอย่างเช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 553 กำหนดให้ผู้เช่าเป็นลูกหนี้ในอันที่จะต้องทำการซ่อมแซมเล็กน้อย ไม่ต้องทำการซ่อมแซมที่จำเป็นอย่างใหญ่ (โปรดดูเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 550) ดังนั้น หากผู้เช่าตั้งตัวแทนหรือใช้ให้ใครรักษาบ้านเช่าแทน และบุคคลที่ทำการแทนผู้เช่าซึ่งเป็นลูกหนี้ไม่ทำการซ่อมแซมเล็กน้อยซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้เช่าจะต้องทำ ผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบให้ผู้เช่าตามหลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 ในทางกลับกันถ้าหากมีการซ่อมแซมอย่างใหญ่และผู้ดูแลรักษาของผู้ให้เช่าไม่จัดทำ ดังนั้น หากมีความเสียหายเกิดขึ้นผู้เช่าหาจำต้องรับผิดชอบด้วยไม่ ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าแม้ตัวบุคคลที่ทำการแทนลูกหนี้ผู้เช่าจะรักษาอยู่ เขาก็ไม่มีหน้าที่ต้องทำการซ่อมแซมที่จำเป็นอย่างใหญ่ขึ้น ซึ่งตามมาตรา 550 กำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้ให้เช่าจะต้องดำเนินการในเรื่องดังกล่าวแทนผู้เช่า

2) ในบางกรณีในเวลาชำระหนี้ลูกหนี้อาจยังไม่มีความคิด แต่ปรากฏว่าผู้ชำระหนี้แทนมีความผิด จึงอาจถือได้ว่าลูกหนี้มีความผิดได้

ตัวอย่างเช่น กรณีของนายจ้างตกลงทำสัญญาซื้อขายสินค้าให้แก่ลูกค้า แต่ปรากฏว่าทำงานล่าช้า โดยเพียงจะให้ลูกจ้างจัดส่งสินค้าให้แก่ลูกค้าในเวลากระชั้นชิดจนถึงขนาดที่หากนายจ้างจัดส่งสินค้าเองให้กับลูกค้าก็จะเกิดความล่าช้าเช่นเดียวกัน

3) ผู้ชำระหนี้แทนมีความผิดจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ

กล่าวคือ การที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 นั้น ก็ต่อเมื่อถือได้ว่าเป็นความผิดของบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้ นั้น หากความเสียหายเกิดขึ้นโดยจะโทษเอาเป็นความผิดของบุคคลทำการแทนลูกหนี้ไม่ได้ ก็จะโทษเอากับลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 ไม่ได้คู่กัน

ตัวอย่างเช่น ลูกหนี้ยืมรถยนต์เขามาขับขี่ ถึงวันที่กำหนดที่จะต้องส่งคืน ลูกหนี้ใช้คนอื่นให้ขับไปส่ง ถ้าเกิดเหตุสุดวิสัยอุบัติเหตุถูกชน หรือถูกฟ้าผ่า ในระหว่างที่ขับไปส่ง ซึ่งเป็นเหตุสุดวิสัยที่ไม่อาจจะป้องกันได้ โดยแม้จะได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้วก็ตาม พฤติการณ์เช่นนี้ก็จะโทษเอาผิดแก่ผู้ขับไปส่งนั้น ไม่ได้ จึงจะมาเอาผิดแก่ลูกหนี้ผู้ที่ใช้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 ไม่ได้เช่นเดียวกัน แต่หากปรากฏว่าลูกหนี้ให้เขาไปส่งวันนี้อันเป็นวันที่หนี้ถึงกำหนดตามเวลาแห่งปฏิทิน ถ้าบุคคลที่ทำการแทนลูกหนี้เพื่อการชำระหนี้ นำไปส่งเอาพวงนี้ล่าช้าไป เกิดอุบัติเหตุรถเสียหายในระหว่างทาง ย่อมนับเป็นพฤติการณ์ที่จะโทษผู้ที่ลูกหนี้ใช้เพราะล่าช้าไปนั้นได้โดยนัยแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 217 ซึ่งในกรณีเช่นนี้ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 220 ข้างต้น

มีรายละเอียดที่น่าสนใจว่า ผลจากการผ่อนคลายของหลักการเดิมคือหลักที่ว่า “ไม่มีความรับผิดโดยไม่มี ความผิด” ก่อให้เกิดหลักการใหม่กำหนดให้บุคคลต้องรับผิดชอบในการกระทำของผู้อื่น (vicarious liability) แรกเริ่มให้นายจ้างต้องรับผิดชอบในการกระทำของลูกจ้าง โดยนายจ้างมิได้มีความผิดเลย หากแต่ลูกจ้างได้กระทำความผิดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งต่อมาหลักการใหม่นี้ได้ขยายไปถึงกรณีตัวการ ผู้แทนโดยชอบธรรม ครูบาอาจารย์ ด้วย ดังจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425-427 , มาตรา 429 และมาตรา 430 เป็นต้น¹⁰ ประกอบกับในระยะเวลาถัดมากิจการอุตสาหกรรมมีการขยายตัวเกิดอุบัติเหตุตามมามากขึ้น และในขณะเดียวกันสินค้าที่ได้รับการผลิตมีบางส่วนที่ก่อให้เกิดอันตราย หรือบางกรณีมีความชำรุดบกพร่องแก่ผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น จากสาเหตุกรณีเหล่านี้ก่อให้เกิดความยากลำบากในการที่ผู้บริโภคหรือคู่สัญญาผู้ได้รับความเสียหายจะสามารถพิสูจน์ความผิดของผู้ที่ก่อความเสียหายได้ ซึ่งได้มีความเห็นตรงกันว่าควรให้ผู้ผลิตสินค้าเข้ามาร่วมรับผิดชอบตามกฎหมายไม่ว่าในทางคดีแพ่ง หรือในทางคดีอาญา ผล

¹⁰ โสภณ รัตนกร , อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7 , น.48.

พวงดังกล่าวก่อให้เกิดหลักเรื่อง “ความรับผิดเคร่งครัด (strict liability)”¹¹ ขึ้น เพื่อคุ้มครองประชาชนส่วนใหญ่ที่เป็นผู้บริโภคที่เป็นคู่สัญญาซึ่งได้รับผลกระทบ โดยถือว่าในบางกรณีจำเลยจะต้องรับผิดโดยไม่ต้องมีการพิสูจน์ความผิด หรือในบางกรณีกฎหมายได้กำหนดข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้ผิด เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตัวจำเลยเองไม่ต้องรับผิด ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้นำมาบัญญัติไว้ในหลายมาตราเช่นกัน อาทิเช่น

- ในส่วนของความรับผิดทางแพ่งว่าด้วยเรื่องละเมิดในมาตรา 433 (ความรับผิดของเจ้าของสัตว์) , มาตรา 434 (ความรับผิดของผู้ครอบครองโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้าง , มาตรา 436 (ความรับผิดกรณีของตกหล่นจากโรงเรือน) , มาตรา 437 (ความรับผิดอันเกิดจากยานพาหนะที่เดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล)

- ในส่วนของความรับผิดทางแพ่งว่าด้วยเอกเทศสัญญาในกรณีของการซื้อขายแล้วเกิดมีความรับผิดเพื่อชำระคบกพร่องของสินค้าขึ้น โดยเฉพาะในมาตรา 472 (กรณีทรัพย์ชำระคบกพร่อง) เป็นต้น

มีข้อสังเกตว่า ในส่วนของความรับผิดเพื่อการชำระคบกพร่องเกิดขึ้นในช่วงที่สัญญาเกิดขึ้นแล้ว ผู้ขายมีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ขายในสภาพที่ดีหรือสมบูรณ์ให้แก่ผู้ซื้อ ซึ่งสัญญาซื้อขายเป็นสัญญาต่างตอบแทนและสัญญาที่มีค่าตอบแทนอยู่ด้วยในขณะเดียวกัน โดยฝ่ายผู้ขายและผู้ซื้อต่างเป็นทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ด้วยกันในเวลาเดียวกัน (กล่าวคือผู้ขายมีหน้าที่ส่งมอบสินค้าถือว่าเป็นลูกหนี้ตามสัญญาซื้อขาย ส่วนผู้ซื้อเป็นเจ้าหนี้ในการเรียกร้องให้ผู้ขายทำการส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขาย และเป็นเจ้าหนี้เมื่อเวลาที่ผู้ขายมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ซื้อซึ่งเป็นลูกหนี้ทำการชำระราคาสินค้าที่เป็นทรัพย์สินที่ซื้อขายกันดังกล่าว) ในส่วนของผู้ขายจึงมีหน้าที่และความรับผิดหากปรากฏว่าทรัพย์สินที่ส่งมอบนั้นชำระคบกพร่องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472 ที่บัญญัติว่า

¹¹ มีนักนิติศาสตร์บางท่านได้อธิบายถึงความรับผิดแบบ strict liability ว่า “บางกรณีก็มีข้อยกเว้นให้มีการนำสืบหักล้างบทสันนิษฐานที่กฎหมายบัญญัติไว้ได้ หลักความรับผิดชอบแบบที่สองนี้เรียกโดยทั่วไปว่า ความรับผิดเด็ดขาด (strict liability) หลักความรับผิดเด็ดขาดได้รับการยอมรับมากขึ้นเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ความเสียหายเกิดจากผลิตภัณฑ์ซึ่งมีความสลับซับซ้อนในการผลิต ผู้ใช้ได้รับความเสียหายไม่อาจพิสูจน์ถึงเหตุแห่งความเสียหายได้ว่าเป็นความผิดพลาดของผู้ใด” ดู สุขุมศุภนิคย์, คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค พิมพ์ครั้งที่ 4 (ฉบับปรับปรุงแก้ไข), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546) น.12.

“ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติก็ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาที่ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบ

ความที่กล่าวมาในมาตรานี้น่าจะใช้ได้ ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าการชำรุดบกพร่องมีอยู่”

ซึ่งในมาตรานี้หมายถึง ความเสียหายในเนื้อหาของวัตถุหรือทรัพย์สินที่ซื้อขายกัน¹² ตัวอย่างเช่น โทรทัศน์ที่หลอดภาพเสีย, แฉกกันที่มีรอยแตกกร้าว หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นกรณีที่ทรัพย์สินที่ซื้อขายชำรุดหรือมีสภาพผิดปกติไปจากสภาพปกติ โดยความหมายของความชำรุดบกพร่องตามที่รับกันอยู่ในปัจจุบันทำให้เกิดความรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องของผู้ขายเกินความแคบ โดยจำกัดอยู่เฉพาะกรณีที่ทรัพย์สินที่ซื้อขายมีสภาพผิดปกติหรือชำรุดเสียหาย เป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่มุ่งใช้ตามปกติหรือมุ่งหมายตามสัญญาเท่านั้น (ไม่รวมถึงกรณีที่ทรัพย์สินเสื่อมราคาหรือเสื่อมประโยชน์ด้วยเหตุอื่นๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น คกลงซื้อหลอดไฟฟ้าใช้ในบ้านขนาด 60 วัตต์ ผู้ขายส่งมอบหลอดไฟฟ้า 60 วัตต์ ให้ตามสั่ง และมีสภาพดีทุกประการ แต่ปรากฏว่าหลอดไฟฟ้านั้นต้องใช้กับไฟฟ้า 110 โวลต์ ใช้กับไฟฟ้าในบ้านตามปกติซึ่งเป็นไฟฟ้าชนิด 220 โวลต์ ไม่ได้ กรณีนี้จะเห็นได้ว่าหลอดไฟฟ้าที่ซื้อขายเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้ตามปกติจริง แต่เมื่อหลอดไฟฟ้าดังกล่าวมิได้เข้าข่ายชำรุดบกพร่อง ผู้ซื้อก็ไม่อาจเรียกให้ผู้ขายรับผิดชอบได้ เป็นต้น¹³)

ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 903/2519 โจทก์ซื้อสินค้าประเภทของใช้จากจำเลยโดยรู้ความมุ่งหมายของกันและกันอยู่แล้วว่าซื้อไปเพื่อจำหน่ายในสหรัฐ สินค้าเหล่านั้นชำรุดบกพร่อง เนื่องจากจำเลยใช้กาที่ไม่มีคุณภาพตีมาผลิต เป็นเหตุให้ขายไม่ได้ ดังนี้ จำเลยต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่อง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1614/2522 เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ขายทำงานได้ระบบเดียว อีก 6 ระบบทำงานไม่ได้ตามสัญญา ผู้ซื้อเลิกสัญญาได้ ศาลให้คืนเครื่องคอมพิวเตอร์ ผู้ซื้อไม่ต้องใช้ราคา แต่ให้ใช้ค่าทรัพย์สินที่ใช้ได้ 1 ระบบ

¹² ประพนธ์ ศาตะมาน และไพจิตร ปุณณพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะซื้อขาย, (กรุงเทพมหานคร : แสงทองการพิมพ์, 2511) น.148-149.

¹³ กิตติศักดิ์ ปรกติ, วิจัยเสริมหลักสูตรเรื่องความรับผิดชอบเพื่อชำรุดบกพร่องในสัญญาซื้อขาย, (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532) น.10.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2389/2529 โจทก์ซื้อสินค้าพิพาทจากจำเลยเพื่อจำหน่ายในต่างประเทศ เมื่อสินค้าเกิดชำรุดบกพร่องทำให้ผู้ซื้อในต่างประเทศไม่ยอมรับสินค้านั้น จำเลยต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้า โจทก์บอกเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้ ค่าเสียหายที่จำเลยต้องรับผิดชอบก็คือจำเลยต้องคืนเงินราคาสินค้าที่รับไปจากโจทก์ ค่าที่โจทก์ชำระค่าขนส่ง ค่าสินค้า ค่าพัสดุ สำหรับบรรจุหีบห่อสินค้าที่โจทก์จัดซื้อและค่าโกดังเก็บสินค้า ซึ่งถือได้ว่าเป็นค่าเสียหายพิเศษ

จะเห็นได้ว่าผลจากการผ่อนคลายของหลักการเดิมคือหลักที่ว่า “ไม่มีความรับผิดโดยไม่มีความผิด” ก่อให้เกิดหลักการใหม่กำหนดให้บุคคลต้องรับผิดชอบในการกระทำของผู้อื่น (vicarious liability) และหลักเรื่อง “ความรับผิดเคร่งครัด (strict liability)” ในเนื้อหาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในแต่ละมาตราที่ผู้ศึกษาได้ยกตัวอย่างมาดังกล่าวข้างต้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรับผิดที่ไม่ขึ้นอยู่กับความผิด (fault) เท่านั้น โดยในเรื่องดังกล่าวนี้ต้องเข้าใจว่ามีใช้ความรับผิดโดยเด็ดขาด (absolute liability) ¹⁴ซึ่งจะทำให้จำเลยต้องรับผิดชอบเสมอไป โดยไม่อาจยกข้อต่อสู้อะไรได้เลย หากปรากฏว่าความเสียหายของความผิดในเรื่องสัญญาหรือละเมิดนั้นเกิดขึ้นโดยความผิดของโจทก์หรือผู้เสียหายเอง หรือโดยเหตุสุดวิสัย จำเลยหรือผู้ผิดสัญญาหรือผู้กระทำละเมิดก็อาจยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ให้ตนเองพ้นจากความรับผิด ¹⁵ ได้เช่นเดียวกัน

2. กระทำภายในขอบอำนาจหน้าที่

โดยที่ปัญหาเกี่ยวกับการกระทำของผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ว่าเป็นการกระทำที่อยู่ภายในขอบอำนาจหน้าที่หรือไม่นั้น ถือว่าเป็นเรื่องที่ใหญ่และมีความสำคัญต่อการศึกษาเพื่อพิจารณาวินิจฉัยถึงความรับผิดของลูกหนี้ ดังนั้นในการพิจารณาศึกษาในประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาเห็นว่ามีคามจำเป็นต้องกล่าวถึงเนื้อหาที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยในแต่ละเรื่องเสียก่อน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งถึงขอบเขตของปัญหาและเป็นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาในเรื่องนี้ให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยอาจกล่าวในรายละเอียดเบื้องต้นได้ดังนี้

¹⁴ มีนักนิติศาสตร์บางท่านได้อธิบายถึงความรับผิดแบบ absolute liability ว่า “บางกรณีก็เป็นการสันนิษฐานเด็ดขาดไม่มีข้อยกเว้นในการนำสืบหักล้าง (absolute liability) หรือ no fault liability” ดู สุขุม สุภนิศย์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 29, น.12.

¹⁵ โสภณ รัตนกร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 7, น.48.

เนื่องจากในมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยที่ระบุถึงบุคคลที่มีอำนาจเข้ามาทำการชำระหนี้แทนลูกหนี้ไว้หลายประเภท ซึ่งผู้ศึกษาได้กล่าวถึงรายละเอียดไว้ในบทที่ 2 ว่าด้วยเรื่องลักษณะของผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ อันประกอบไปด้วย ผู้แทนหรือตัวแทนตามกฎหมาย (statutory agent) ผู้ที่ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้แทน ไม่ว่าจะป็นกรณีที่มีสัญญาแต่งตั้งเป็นตัวแทน หรือในกรณีที่ไม่มีสัญญาแต่งตั้งเป็นตัวแทน ทำให้เกิดข้อพิจารณาว่าในการที่จะมีหลักการของกฎหมายในส่วนใดที่จะนำมาช่วยพิจารณาแนวทางในการแบ่งแยกขอบอำนาจและขอบเขตความรับผิดชอบของบุคคลที่มีอำนาจทำการแทนลูกหนี้กับในส่วนของการรับผิดชอบของลูกหนี้ที่เป็นตัวการเอง ซึ่งในด้านหลักการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยแล้วมิได้มีหลักการของกฎหมายว่าด้วยเรื่องการทำแทนเหมือนดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศเยอรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยหนี้ของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ คงมีเพียงหลักการของกฎหมายว่าด้วยผู้แทนหรือตัวแทนตามกฎหมายในแต่ละเรื่อง อาทิเช่น เรื่องความสามารถของบุคคลในกรณีที่มีผู้แทน โดยชอบธรรม ผู้อนุญาต ผู้พิทักษ์ ผู้แทนนิติบุคคล ผู้จัดการมรดก และในส่วนหลักกฎหมายว่าด้วยเรื่องตัวการตัวแทน ซึ่งทางผู้ศึกษาเห็นว่าน่าที่จะนำหลักการพิจารณาความรับผิดชอบโดยอาศัยหลักกฎหมายว่าด้วยตัวการตัวแทนซึ่งเป็นหลักใหญ่เข้ามาปรับใช้เทียบเคียง (analogy) กับบทบัญญัติในกรณีของเรื่องผู้แทนหรือตัวแทนตามกฎหมาย (statutory agent) และผู้ที่ใช้ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้แทนในกรณีที่ไม่มีสัญญาแต่งตั้งเป็นตัวแทนในฐานะที่เป็นกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งโดยอาศัยการเทียบเคียงบทบัญญัติในมาตรา 4 วรรคสองแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่บัญญัติว่า “...ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นนั้น ให้วินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง...” ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการใช้และการตีความกฎหมาย ตลอดจนเป็นเครื่องช่วยในการแก้ไขปัญหาเพื่อช่วยในการวินิจฉัยปัญหาในบางเรื่องที่มีข้อเท็จจริงที่ตรงตามกรณีของบทบัญญัติของหลักกฎหมายในแต่ละเรื่องนัก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการเป็นบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ เป็นการกำหนดให้บุคคลหนึ่งที่เรียกว่า ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบจากการกระทำของบุคคลอีกคนหนึ่งคือเจ้าหนี้ โดยจะต้องพิจารณาจากหลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับความรับผิดชอบของลูกหนี้ผู้เป็นตัวการและผู้ที่มีอำนาจทำการแทนลูกหนี้ต่อบุคคลภายนอกได้เป็น 4 ประการ คือ

ก. การพิจารณาจากการกระทำของผู้ที่มีอำนาจทำการแทนลูกหนี้

โดยหลักแล้วผู้ที่มีอำนาจทำการแทนลูกหนี้เมื่อได้กระทำการใดๆ ไปในนามของลูกหนี้ผู้เป็นตัวการ บุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ก็ไม่ต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกในการกระทำนั้น เว้นแต่จะมีกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้บุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ต้องรับผิดชอบโดยเฉพาะซึ่งเป็นข้อยกเว้น ดังนั้นในการพิจารณาในด้านการกระทำ จึงอาจมีข้อสงสัยว่าลูกหนี้ผู้

เป็นตัวการจะต้องรับผิดชอบเจ้าหนี้ซึ่งบุคคลภายนอกในการกระทำใดของบุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้ แทนลูกหนี้บ้าง และในขณะเดียวกันบุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้สามารถกระทำการใด แทนลูกหนี้ผู้เป็นตัวการได้บ้าง อันจะมีผลทำให้ลูกหนี้ผู้เป็นตัวการต้องถูกผูกพันตามการดำเนินการแทนนั้นๆ

ซึ่งตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า กิจการที่ลูกหนี้ผู้เป็นตัวการสามารถใช้ให้บุคคลที่ทำการแทนลูกหนี้กระทำการแทนอย่างใดก็ได้ที่เกี่ยวกับการชำระหนี้ ตัวอย่างเช่น นาย ก. อาจมอบหมายให้นาย ข. ไปทำการไถ่ถอนที่ดินคืนจากการขายฝากไว้กับเจ้าหนี้ เป็นต้น กรณีเช่นนี้หากพิจารณาในด้านการกระทำ ลูกหนี้ผู้เป็นตัวการบุคคลผู้ทำการแทนลูกหนี้จึงอาจต้องรับผิดชอบเจ้าหนี้ในการชำระหนี้แทนของบุคคลที่ทำการแทนลูกหนี้ทั้งสิ้น ขอเพียงการกระทำนั้นบุคคลผู้ทำการแทนลูกหนี้ได้กระทำไปในนามของลูกหนี้แล้ว ลูกหนี้อย่อมต้องผูกพันที่จะต้องรับผิดชอบรับสภาพนั้นๆ เสมอ ซึ่งบุคคลที่ทำการแทนลูกหนี้เมื่อสามารถที่จะกระทำการใดๆ แทนลูกหนี้ได้แล้วบุคคลนั้นก็ไม่ต้องรับผิดชอบใดๆ โดยลำพังต่อเจ้าหนี้ หรือต่อลูกหนี้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติเป็นประการอื่น

ข. การพิจารณาจากการใช้อำนาจของบุคคลผู้ที่มีอำนาจทำการแทนลูกหนี้

ในเรื่องของการใช้อำนาจของบุคคลผู้ที่มีอำนาจทำการแทนลูกหนี้ เป็นข้อที่จะต้องนำมาพิจารณาอย่างยิ่ง เพราะแม้ว่าลูกหนี้ผู้เป็นตัวการจะต้องรับผิดชอบเจ้าหนี้ในการกระทำใดๆ ของบุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ก็ตาม ลูกหนี้ผู้เป็นตัวการก็จะจำกัดความรับผิดชอบขอบเขตที่ลูกหนี้มอบหมายให้บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ทำแทนเท่านั้น ซึ่งเมื่อเทียบเคียงบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในมาตรา 800 ได้วางหลักเกณฑ์ของการใช้อำนาจของบุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้เอาไว้ว่า “ถ้าตัวแทนได้รับมอบอำนาจแต่เฉพาะการ ท่านว่าจะทำการแทนตัวการได้แต่เพียงในสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้กิจอันเขาได้มอบหมายแก่ตนนั้นสำเร็จลุล่วงไป” ในมาตรา 801 วรรคแรก ก็ได้วางหลักเกณฑ์การใช้อำนาจของตัวแทนไว้ในกรณีที่ “ได้รับมอบอำนาจโดยทั่วไปว่า “ถ้าตัวแทนได้รับมอบอำนาจทั่วไป ท่านว่าจะทำกิจใดๆ ในทางจัดการแทนตัวการก็ย่อมทำได้ทุกอย่าง” และในมาตรา 820 ที่ระบุว่า “ตัวการย่อมมีความผูกพันต่อบุคคลภายนอกในกิจการทั้งหลายอันตัวแทนและตัวแทนช่วงได้ทำไปภายในขอบอำนาจแห่งฐานตัวแทน” ดังนั้นจะเห็นได้ว่าลูกหนี้ผู้เป็นตัวการจะรับผิดชอบเจ้าหนี้ในกิจการใดๆ ที่บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้กระทำไปแทนลูกหนี้นั้น ก็แต่เฉพาะในกรณีที่การกระทำนั้นๆ อยู่ภายในขอบเขตที่บุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้รับมอบหมาย ขอบเขตเหล่านี้อาจกำหนดไว้โดยกฎหมายหรือโดยข้อตกลงหรือความตกลงของลูกหนี้กับบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ก็ได้

อย่างไรก็ตามในบางกรณีอาจมีปัญหาในเรื่องขอบเขตอำนาจของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ว่า การกระทำนั้นๆ บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้สามารถที่จะกระทำได้หรือไม่ ซึ่งเมื่อเกิดกรณีดังกล่าวขึ้น หลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวการตัวแทนที่ผู้ศึกษานำมาปรับใช้โดยการเทียบเคียงได้วางหลักเกณฑ์ในการพิจารณาออกเป็น 2 ประการ

ประการที่หนึ่ง กฎหมายได้บัญญัติถึงความรับผิดชอบของลูกหนี้ผู้เป็นตัวการต่อเจ้าหนี้ไว้ในลักษณะขยายอำนาจของบุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทน โดยพิจารณาถึงความจำเป็น ดังที่มาตรา 802 ได้บัญญัติว่า “ในเหตุฉุกเฉินเพื่อป้องกันมิให้ตัวการต้องเสียหาย ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าตัวแทนจะทำการใดๆ เช่นวิญญูชนจะพึงกระทำก็ย่อมมีอำนาจจะทำได้ทั้งสิ้น” ถือได้ว่าเป็นการขยายหน้าที่และความรับผิดชอบของลูกหนี้ต่อเจ้าหนี้ไปโดยปริยายนั่นเอง ซึ่งหากบุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้มีอำนาจที่จะกระทำได้แล้ว ลูกหนี้ก็ย่อมต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ในการกระทำนั้นๆ ของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ด้วย

(มีข้อสังเกตว่า จะต้องเป็นบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้กันมาก่อนในทางใดทางหนึ่ง เพราะหากมิได้เป็นบุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้กันเลยอาจเป็นกรณีของการจัดการงานนอกสั่งตามมาตรา 395 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)

ประการที่สอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติไว้ในลักษณะที่เป็นการขยายความรับผิดชอบของลูกหนี้ผู้เป็นตัวการต่อเจ้าหนี้โดยพิจารณาจากพฤติการณ์ ดังเช่นกรณีมาตรา 821 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลใดเชิดบุคคลอีกคนหนึ่งออกแสดงเป็นตัวแทนของตนก็ดี รู้แล้วยอมให้บุคคลอีกคนหนึ่งเชิดเขาออกแสดงเป็นตัวแทนของตนก็ดี ท่านว่าบุคคลผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกผู้สุจริตเสมือนว่าบุคคลอีกคนหนึ่งนั้นเป็นตัวแทนของตน” และมาตรา 822 ที่บัญญัติว่า “ถ้าตัวแทนทำการอันใดเกินอำนาจตัวแทน แต่ทางปฏิบัติของตัวการทำให้บุคคลภายนอกมีมูลเหตุอันสมควรจะเชื่อว่าการอันนั้นอยู่ภายในขอบอำนาจของตัวแทนไซ้ ท่านให้ใช้บทบัญญัติมาตราก่อนนี้เป็นบทบังคับแล้วแต่กรณี” ซึ่งถือว่ามาตรา 821 และมาตรา 822 เป็นบทบัญญัติในทางขยายความรับผิดชอบของลูกหนี้ต่อเจ้าหนี้โดยตรง

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับขอบเขตอำนาจของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้และขอบเขตความรับผิดชอบของลูกหนี้ นั้น อาจถูกขยายออกไปโดยบทบัญญัติของกฎหมายได้

ก. การพิจารณาขอบเขตอำนาจหน้าที่ของบุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้

โดยหลักของการทำแทนลูกหนี้ หากกิจการใดที่บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้กระทำต่อเจ้าหนี้ บุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้มีต้องรับผิดชอบเมื่อกิจการนั้นเขาได้ดำเนินการไปภายในขอบเขตอำนาจที่ลูกหนี้มอบหมายไว้ แต่อย่างไรก็ตาม บุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระ

หนี้แทนอาจต้องรับผิดชอบเจ้าหนี้ในกิจการที่เขากระทำไปได้เช่นกัน ซึ่งได้แก่กรณีที่เกิดการนั้น บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้กระทำไปโดยนอกเหนือขอบเขตอำนาจที่ลูกหนี้มอบหมายให้ และการกระทำนั้นมิได้เข้าหลักเกณฑ์ที่บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้จะกล่าวอ้างให้ลูกหนี้รับผิดชอบตามกฎหมายได้ดังเช่นกรณีตามมาตรา 802 หรือมาตรา 822 เป็นต้น เหตุที่บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ต้องรับผิดชอบโดยลำพังตนเองก็เพราะกฎหมายถือว่าการกระทำนั้นๆ บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ปราศจากอำนาจที่จะกระทำ หรือในกรณีที่เกิดขึ้นเนื่องจากบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้กระทำการนั้นนอกเหนือขอบเขตอำนาจของตน กล่าวคือ การกระทำนั้นไม่เชื่อมโยงไปถึงลูกหนี้ และทำให้ลูกหนี้ปฏิเสธความรับผิดชอบตามกฎหมายได้

มีปัญหว่าการกระทำการแทนของบุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ อย่างไรก็ดี จะเป็นการกระทำภายในขอบอำนาจหน้าที่ตามสัญญาหนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าควรจะต้องพิจารณา ศึกษาเอาจากลักษณะของสัญญาที่เจ้าหนี้ได้ทำกับลูกหนี้ในแต่ละเรื่องๆ ไปว่าลักษณะของสัญญานั้นๆ ฝ่ายลูกหนี้มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อเจ้าหนี้อย่างไร ซึ่งในการที่ลูกหนี้จะมอบหมายให้บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้จะกระทำอย่างไร ก็จะไม่เกินไปกว่าขอบเขตที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของลูกหนี้ที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญาหนี้ตามสัญญาหนี้ๆ อาทิเช่น

- สัญญาซื้อขาย ซึ่งเป็นสัญญาต่างตอบแทนในกรณีนี้

1. ผู้ขายเป็นลูกหนี้มีหน้าที่ในการส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายกันนั้นให้แก่ผู้ซื้อ (ตามมาตรา 461) โดยการส่งมอบนั้นจะทำโดยวิธีใดก็ได้สุดแต่ว่าเป็นผลให้ทรัพย์สินนั้นไปอยู่ในเงื้อมมือหรือการครอบครองของผู้ซื้อ (ตามมาตรา 462) การส่งมอบอาจจะเกิดขึ้นทั้งโดยตรงหรือโดยปริยาย เช่น การหยิบยื่นทรัพย์สินนั้นให้หรือมอบกุญแจบ้านให้แก่ผู้ซื้อ ย่อมเป็นการส่งมอบโดยตรง แต่ถ้าทรัพย์สินนั้นอยู่ในความครอบครองของผู้ซื้ออยู่แล้ว หรือผู้อื่นครอบครองอยู่โดยเจตนาครอบครองแทนผู้ซื้อ ก็ย่อมถือได้ว่าเป็นการส่งมอบโดยปริยายหรือการสลักหลังตราสาร เช่น ใบรับคลังสินค้าก็ย่อมถือได้ว่าเป็นการส่งมอบโดยปริยายแล้วเช่นกัน ในกรณีที่มีการส่งทรัพย์สินที่ซื้อขายไปให้ผู้ซื้อที่อยู่อีกแห่งหนึ่ง ถือว่าการส่งมอบย่อมสำเร็จเมื่อส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขนส่ง (ตามมาตรา 463) (ผู้ขนส่ง ได้แก่ ผู้รับขนส่งของซึ่งดำเนินการค้าเป็นปกติธุระตามมาตรา 608 และมีข้อยกเว้นไว้ในบางเรื่องตามมาตรา 609)

กรณีที่ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินไม่ตรงตามสัญญา ผู้ซื้อชอบที่จะปฏิเสธไม่รับได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ส่งมอบถูกต้องตามสัญญาแต่ขาดคบกพร่องหรือลำจำนวน ผู้ซื้อย่อมเลือกที่จะปฏิเสธไปทั้งหมด หรือรับไว้เฉพาะตามสัญญาหรือรับไว้ตามที่ส่งมอบแล้วใช้ราคาตามส่วน (ตามมาตรา 465 และมาตรา 466) แต่ถ้าเป็นกรณีการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ถ้าขาดคบกพร่องหรือลำจำนวนไม่เกินกว่าร้อยละ 5 แห่งเนื้อที่ทั้งหมดที่ระบุไว้ ผู้ซื้อต้องรับเอาไว้แล้วใช้ตามส่วน เว้นแต่

การขาดตกบกพร่องนั้นมีความสำคัญถึงขนาด ซึ่งหากผู้ซื้อได้ทราบก่อนแล้วคงจะไม่เข้าทำสัญญาด้วย(ตามมาตรา 466 วรรค 2)

2. ผู้ซื้อเป็นลูกหนี้มีหน้าที่ดังนี้

2.1 หน้าที่ในการรับมอบทรัพย์สินที่ผู้ขายส่งมอบให้(ตามมาตรา 486) หากผู้ซื้อไม่รับมอบโดยไม่มีข้ออ้าง (อาทิเช่น ส่งมอบไม่ตรงตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ในสัญญา หรือทรัพย์สินนั้นมีความชำรุดบกพร่องผู้ซื้อยอมตกเป็นฝ่ายผิดนัด เป็นต้น) ผู้ซื้อยอมตกเป็นผู้ผิดนัด(ตามมาตรา 207) และเป็นฝ่ายผิดสัญญา ผู้ขายมีสิทธิบอกเลิกสัญญา ในกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นผู้ขายย่อมมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายดังกล่าวได้ ตัวอย่างเช่น นาย ก. ซื้อสุนัขจากนาย ข. และเมื่อนาย ข. ส่งมอบนาย ก. ไม่ยอมรับ นาย ข. ต้องนำสุนัขกลับไปเลี้ยงดูเช่นนี้ นาย ก. ต้องชำระค่าเลี้ยงดูสุนัขด้วย

2.2 หน้าที่ที่จะต้องชำระราคาทรัพย์สินที่ซื้อขายกันตามข้อสัญญาซื้อขาย(ตามมาตรา 486) โดยที่ลักษณะของสัญญาซื้อขายที่ว่า “ผู้ซื้อตกลงจะชำระราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย” ทำให้ทราบได้ว่า เมื่อสัญญาซื้อขายเกิดขึ้น ผู้ซื้อจะมีหน้าที่ที่จะต้องชำระราคาให้แก่ผู้ขาย ซึ่งตามปกติทั่วไปแล้วเมื่อเกิดสัญญาซื้อขาย ผู้ซื้อจะต้องชำระราคาทันที เว้นแต่คู่สัญญาจะได้ตกลงกันไว้เป็นประการอื่น ตัวอย่างเช่น นาย ก. เข้าไปในร้านซื้อเครื่องพิมพ์ดีด 1 เครื่อง ตกลงราคา 5,000 บาท โดยปกติแล้วนาย ก. จะต้องชำระราคาทันทีและรับมอบทรัพย์สินคือเครื่องพิมพ์ดีด แต่ถ้าผู้ขายได้ตกลงยินยอมให้นาย ก. นำเงินมาชำระได้ในวันรุ่งขึ้น ดังนี้ นาย ก. จึงไม่ต้องชำระราคาในทันทีที่สัญญาเกิดขึ้นได้

ตัวอย่างเช่น นาย ก. ขายสินค้าให้นาย ข. ซึ่งนาย ก. ได้มอบหมายให้นาย ค. ลูกจ้างของตนไปทำการส่งมอบสินค้าแก่นาย ข. โดยในระหว่างทางนาย ค. ได้ทำสินค้าตกหล่นระหว่างทาง ทำให้นาย ข. ได้รับสินค้าไม่ครบถ้วนตามจำนวนที่ซื้อขาย ดังนั้นนาย ก. ในฐานะลูกหนี้ตามสัญญาซื้อขายที่มีหน้าที่ส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายจึงต้องรับผิดชอบนาย ข. ตามมาตรา 461 ประกอบกับมาตรา 220

มีข้อสังเกตว่า 1) ในสัญญาซื้อขายในบางกรณีจะมีลักษณะของสัญญาให้บริการแก่ลูกค้าซึ่งถือเป็นเจ้าหนี้ตามสัญญาซื้อขายแทรกเพิ่มเติมขึ้นไปด้วย ตัวอย่างเช่น ในกรณีของร้านอาหารประเภทที่เรียกว่า “จานด่วน” (Fast Food) หรือในกรณีของร้านอาหารทั่วไป มีการให้บริการเพื่อความประทับใจแก่ลูกค้าซึ่งเป็นเจ้าหนี้ตามสัญญาซื้อขายระหว่างสั่งอาหารจนกว่าลูกค้าจะรับประทานอาหารและชำระเงินเสร็จ ซึ่งถือว่าเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ลูกค้าอย่างหนึ่ง หากปรากฏว่าพนักงานลูกจ้างของร้านอาหารนั้นจัดส่งอาหารมาแล้วเกิดอุบัติเหตุทำอาหารหกหรือลูกค้าได้รับความเสียหายจากการใช้บริการห้องน้ำภายในร้านอาหารในระหว่างที่รอรับ

ประทานอาหารอยู่ ลูกค้าในฐานะเจ้าหนี้สามารถเรียกร้องให้ร้านอาหารซึ่งเป็นผู้ขายในฐานะลูกหนี้รับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของพนักงานลูกจ้างของร้านอาหารดังกล่าว ตามมาตรา 215 ประกอบกับมาตรา 220

อนึ่ง หากข้อเท็จจริงข้างต้นเปลี่ยนแปลงไปว่าเป็นร้านแมคโดนัลด์ ซึ่งลูกค้าได้เข้าไปซื้อแฮมเบอร์เกอร์เพื่อนั่งกินกับเพื่อนในร้าน โดยมีการชำระเงินที่เคาน์เตอร์เก็บเงินเรียบร้อยแล้ว และปรากฏว่าลูกค้าลื่นหกล้มภายในร้านเนื่องจากพนักงานภายในร้านทำน้ำหกเลอะเทอะ ดังนั้นถือว่าเจ้าของร้านแมคโดนัลด์จะต้องรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของพนักงานลูกจ้างของร้านดังกล่าวตามมาตรา 215 ประกอบกับมาตรา 220 เพราะเหตุที่สัญญาซื้อขายเป็นสัญญาหลักได้มีสัญญาให้บริการประกอบเพิ่มเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ลูกค้าด้วย¹⁶

2) ในสัญญาซื้อขายในบางกรณีจะมีลักษณะของสัญญาฝากทรัพย์(รักษาทรัพย์) ของลูกค้าซึ่งถือเป็นเจ้าหนี้ตามสัญญาซื้อขายเพิ่มเติมขึ้นมามีด้วย ตัวอย่างเช่น ในกรณีนาย ก. ไปซื้อรองเท้าจากห้างสรรพสินค้าโดยทำการชำระเงินเรียบร้อยแล้ว เพียงแต่ฝากรองเท้าที่ซื้อมาไว้กับพนักงานของห้างสรรพสินค้า ซึ่งในส่วนของสัญญาซื้อขายกรรมสิทธิ์ในรองเท้าได้โอนมายังนาย ก. แล้ว เพียงแต่ห้างสรรพสินค้าโดยพนักงานขายของห้างสรรพสินค้ามีหน้าที่ในการดูแลและรักษารองเท้าที่ขายตามสัญญาฝากทรัพย์ตามมาตรา 659 หากปรากฏว่าพนักงานห้างสรรพสินค้าทำรองเท้าของนาย ก. หาย ห้างสรรพสินค้าจึงต้องรับผิดชอบตามมาตรา 659 ประกอบกับมาตรา 220

- สัญญาเช่าทรัพย์ ซึ่งเป็นสัญญาต่างตอบแทนในกรณีที่

1. ผู้ให้เช่าเป็นลูกหนี้มีหน้าที่ดังนี้

1.1 หน้าที่ในการส่งมอบทรัพย์สินที่ให้เช่าให้แก่ผู้เช่า เพื่อให้ผู้เช่าได้ใช้หรือได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่านั้นตามสัญญา ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดให้ผู้ให้เช่าต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าในสภาพอันซ่อมแซมดีแล้ว(ตามมาตรา 546) และจะต้องอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแก่การที่จะใช้ประโยชน์ตามสัญญาเช่าด้วย(ตามมาตรา 548) ตัวอย่างเช่น เช่าเรือสำหรับออกทะเล นอกจากผู้ให้เช่าจะต้องส่งมอบเรือยนต์ที่อยู่ในสภาพอันซ่อมแซมดีแล้ว ผู้ให้เช่ายังต้องส่งมอบเรือยนต์ที่เหมาะสมแก่การขับขีไปในทะเลด้วย(อาทิเช่น จะต้องมิน้ำมันและห่วงชูชีพพร้อมเป็นต้น)

¹⁶ กรณีนี้เจ้าของร้านย่อมจะมีความรับผิดชอบในทางละเมิดตามมาตรา 420 และมาตรา 425 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย

1.2 หน้าที่ของผู้ให้เช่ายังต้องมีการจัดให้ผู้เช่าได้ใช้หรือได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่าตลอดระยะเวลาการเช่า กล่าวคือ ผู้ให้เช่ามีหน้าที่ดูแล บำรุงรักษา และซ่อมแซมในกรณีที่มิกฎหมายหรือจารีตประเพณีกำหนดให้ผู้เช่าเป็นผู้ซ่อมแซมเอง(ตามมาตรา 550)

(หมายเหตุ ในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ผู้เช่าเป็นผู้รักษาและซ่อมแซมเอง ได้แก่ การบำรุงรักษาตามปกติและการซ่อมแซมเล็กๆ น้อยๆ (ตามมาตรา 553) ตัวอย่างเช่น การเช่าบ้านอยู่อาศัย เกิดกระเบื้องปูพื้นแตก 2-3 แผ่น หรือมุ้งลวด ประตู หน้าต่าง ถลอกไป ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ที่ผู้เช่าต้องมีหน้าที่ซ่อมแซมเอง)

2. ผู้เช่าเป็นลูกหนี้มีหน้าที่ดังนี้

2.1 หน้าที่ในการชำระค่าเช่า เนื่องจากลักษณะของสัญญาเช่าทรัพย์สิน ผู้เช่าเป็นลูกหนี้มีหน้าที่ในการชำระค่าเช่าให้แก่ผู้ให้เช่าเป็นการตอบแทนการที่ได้ใช้หรือได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่า สำหรับค่าเช่าจะชำระกันเมื่อใดนั้นจะเป็นไปตามข้อตกลงของคู่สัญญาที่ได้ตกลงกันไว้ หากไม่มีการตกลงกันไว้ การชำระค่าเช่าให้ชำระเมื่อสิ้นระยะเวลาการเช่าแต่ละคราว(ตามมาตรา 559) ตัวอย่างเช่น สัญญาเช่าบ้านกำหนดค่าเช่าเป็นรายเดือน แต่ไม่ได้กำหนดวันและเวลาในการชำระค่าเช่าไว้ ผู้เช่าก็ต้องชำระค่าเช่าเมื่อถึงกำหนดสิ้นเดือนของแต่ละเดือน

2.2 หน้าที่ในการสงวนรักษาทรัพย์สินที่เช่า นั้นเสมือนกับที่วิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเอง โดยที่สัญญาเช่า ผู้เช่ามีสิทธิได้ครอบครองใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินตลอดระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญาเช่า และเมื่อครบกำหนดสัญญาเช่าแล้ว ผู้เช่าต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าคืนเพราะกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่า นั้นยังคงเป็นของผู้ให้เช่าซึ่งเป็นเจ้าของอยู่ ดังนั้นในการครอบครองและใช้ทรัพย์สินของผู้อื่นนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้เช่าต้องใช้ความระมัดระวังบางประการ เช่น

ก) ในการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่า นั้น ผู้เช่าจะต้องใช้ตามที่กำหนดไว้ในสัญญาหรือตามปกติประเพณีเท่านั้น(ตามมาตรา 552) ตัวอย่างเช่น เช่ารถยนต์นั่งส่วนบุคคล แต่นำไปบรรทุกทราย ดังนั้นเป็นการใช้ทรัพย์สินที่ไม่ถูกต้องตามสัญญา และไม่เป็นไปตามปกติประเพณีในการเช่ารถยนต์นั่งส่วนบุคคล

ข) ในการใช้ทรัพย์สินนั้น ผู้เช่าต้องสงวนรักษาทรัพย์สินนั้นเสมือนกับที่วิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเอง(ตามมาตรา 553) (คำว่า “วิญญูชน” หมายถึง บุคคลสมมติที่มีระดับความระมัดระวังและความรู้ผิดชอบตามปกติทั่วไป ตัวอย่างเช่น การใช้รถยนต์ เมื่อจอดไว้ริมถนน วิญญูชนก็จะต้องล็อกประตูรถให้เรียบร้อย ดังนั้น ผู้เช่าก็ต้องล็อกประตูรถให้เรียบร้อยเสมือนกับที่วิญญูชนพึงกระทำเช่นเดียวกัน

2.3 หน้าที่ในการคืนทรัพย์สินที่เช่า จากการที่ครบกำหนดระยะเวลาเช่าตามสัญญาแล้ว ผู้เช่ามีหน้าที่จะต้องส่งคืนทรัพย์สินที่เช่าให้แก่ผู้ให้เช่า แต่มีข้อยกเว้นหากเป็นการเช่าที่นา และสัญญาได้ครบกำหนดลงในขณะที่ผู้เช่าได้เพาะปลูกข้าวแล้ว ผู้เช่ามีสิทธิที่จะครอบครองใช้ประโยชน์ในนานั้นต่อไปจนกว่าจะเก็บเกี่ยวเสร็จ แต่ทั้งนี้ผู้เช่าก็ต้องชำระค่าเช่าในระหว่างนั้นด้วย(ตามมาตรา 571) โดยในการส่งคืนทรัพย์สินที่เช่านั้น กฎหมายกำหนดให้ผู้เช่าจะต้องส่งทรัพย์สินคืนในสภาพอันซ่อมแซมดีแล้วเช่นเดียวกัน(ตามมาตรา 561)

ตัวอย่างเช่น นาย ก. ได้ให้นาย ข. เช่ารถยนต์ของตน โดยในระหว่างการเช่า นาย ข. ซึ่งได้มอบหมายให้คนขับรถยนต์ของตนดูแลรถยนต์คันดังกล่าว แต่ปรากฏว่ามีได้ลักลอบไปให้รถยนต์ที่เช่าถูกขโมยไป ดังนั้นถือว่านาย ข. จึงต้องรับผิดชอบสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อนาย ก. ตามมาตรา 553 ประกอบกับมาตรา 220

- สัญญาจ้างทำของ ซึ่งเป็นสัญญาค่างตอบแทนในกรณี

1. ผู้รับจ้างเป็นลูกหนี้มีหน้าที่ดังนี้

1.1 จะต้องทำงานให้สำเร็จตามสัญญา (ตามมาตรา 587)

1.2 จะต้องจัดหาเครื่องมือต่างๆ สำหรับใช้ในการทำงาน (ตามมาตรา 588)

1.3 ถ้าผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระจะ ต้องจัดหาชนิดที่ดี (ตามมาตรา 589)

ถ้าผู้ว่าจ้างเป็นผู้จัดหา ผู้รับจ้างจะต้องใช้สัมภาระด้วยความระมัดระวังและประหยัด เมื่อทำเสร็จแล้วต้องคืนสัมภาระที่เหลือ(ตามมาตรา 590)

1.4 จะต้องรับผิดชอบในความล่าช้าของงานที่ทำ เว้นแต่ความล่าช้านั้นเกิดจากความผิดของผู้ว่าจ้าง(ตามมาตรา 593)

1.5 จะต้องยอมให้ผู้ว่าจ้างหรือตัวแทนตรวจตราการทำงาน(ตามมาตรา 592)

1.6 จะต้องแก้ไขความบกพร่องที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ทำงานนั้น(ตามมาตรา 594)

1.7 จะต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องภายหลังการส่งมอบ เพียงที่ปรากฏขึ้นภายใน 1 ปี นับแต่วันส่งมอบ หรือภายใน 5 ปี ถ้าเป็นสิ่งที่ปลูกสร้างบนพื้นดิน(ตามมาตรา 600)

1.8 ถ้าผู้ว่าจ้างยอมรับการที่ทาบพร่องนั้นโดยไม่คัดค้านผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่ความชำรุดบกพร่องนั้น จะไม่พึงพบได้ในขณะรับมอบ หรือผู้รับจ้างได้ปิดบังความนั้นเสีย(ตามมาตรา 598)

1.9 จะต้องทำการให้เสร็จและส่งมอบให้ตรงตามเวลาที่ตกลงกันไว้(ตามมาตรา 596) หากส่งมอบล่าช้า ผู้ว่าจ้างชอบที่จะลดสินจ้างลง (ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่

2448/2530 หน้า 1424) หรืออาจจะเลิกสัญญาเสียก็ได้ เว้นแต่ความล่าช้าจะเกิดจากความผิดของผู้ว่าจ้าง

2. ผู้ว่าจ้างเป็นลูกหนี้มีหน้าที่ดังนี้

2.1 จะต้องชำระสินจ้างให้แก่ผู้รับจ้างเพื่อผลสำเร็จแห่งการทำงานที่ทำ(ตามมาตรา 602) โดยสินจ้างเป็นจำนวนเท่าใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับข้อตกลงในสัญญาสำหรับการชำระสินจ้าง ถ้ามิได้กำหนดกันไว้เป็นอย่างอื่นผู้ว่าจ้างจะต้องชำระให้ผู้รับจ้างเมื่อรับมอบการทำงานที่ทำ หากมีการกำหนดให้มีการชำระกันเป็นงวดๆ ตัวอย่างเช่น การว่าจ้างให้สร้างบ้าน อาจกำหนดการจ่ายสินจ้างเป็นงวดๆ เช่น เมื่อขึ้นหลังคาเมื่อก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยชำระงวดที่ 1 ปลูกพื้นเสร็จทั้งชั้นล่าง ชั้นบนชำระงวดที่ 2 และชำระงวดที่ 3 เมื่อทำการส่งมอบการทำงานที่ทำอันได้แก่ การสร้างบ้านเสร็จเรียบร้อย ซึ่งการจ่ายสินจ้างก็ย่อมต้องเป็นไปตามนั้น

2.2 ในกรณีที่ผู้ว่าจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระ จะต้องจัดหาสัมภาระให้ผู้รับจ้างโดยเหมาะสมและไม่ชักช้า เนื่องจากหากมีความชำรุดบกพร่องหรือความชักช้าในการที่ทำการเกิดขึ้นเพราะเหตุสภาพแห่งสัมภาระซึ่งผู้ว่าจ้างจัดสั่งให้ ผู้รับจ้างจึงไม่ต้องรับผิดชอบ(ตามมาตรา 591)

2.3 ผู้ว่าจ้างจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดแก่บุคคลภายนอก เพราะการกระทำของผู้รับจ้างอันเป็นผลมาจากคำสั่งของผู้ว่าจ้าง(ตามมาตรา 428) (กล่าวคือ เป็นกรณีที่ผู้รับจ้างกระทำละเมิดต่อบุคคลภายนอก ทำให้บุคคลภายนอกเสียหาย เพราะคำสั่งของผู้ว่าจ้าง ผู้ว่าจ้างจึงต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกนั้น ซึ่งโดยปกติแล้วผู้ว่าจ้างไม่ต้องรับผิดชอบในการกระทำของผู้รับจ้างต่อบุคคลภายนอก อันเป็นเรื่องที่แตกต่างจากกรณีของนายจ้างกับลูกจ้างในสัญญาจ้างแรงงาน)

ตัวอย่างเช่น บริษัทรับเหมาก่อสร้างอาคารจากนาย ก. โดยบริษัทรับเหมาก่อสร้างได้จ้างบริษัท เอ เป็นผู้รับเหมาช่วงงาน ในเวลาต่อมาปรากฏว่างานก่อสร้างไม่เป็นไปตามกำหนดจนเกิดความเสียหายแก่นาย ก. ดังนั้นบริษัทรับเหมาก่อสร้างอาคารที่เป็นผู้รับจ้างจากนาย ก. ตั้งแต่แรกจึงต้องรับผิดชอบต่อนาย ก. จากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความชักช้าของงานก่อสร้างอาคารดังกล่าวตามมาตรา 593 ประกอบกับมาตรา 220

มีข้อสังเกตว่า ในสัญญาจ้างทำของในบางกรณีจะมีลักษณะของสัญญาฝากทรัพย์สินของลูกจ้างซึ่งถือเป็นเจ้าหนี้ตามสัญญาจ้างทำของแทรกเพิ่มเติมขึ้นมาด้วย ตัวอย่างเช่น ในกรณีของอู่ซ่อมรถที่รับจ้างซ่อมรถยนต์ของลูกจ้างซึ่งถือว่าลูกจ้างมีฐานะเจ้าหนี้ตามสัญญาว่าจ้างซ่อมรถยนต์ที่เป็นสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่ง การที่เจ้าของอู่ซ่อมรถในฐานะนายจ้างซึ่งเป็นลูกหนี้ตามสัญญาว่าจ้างซ่อมรถจะต้องซ่อมรถของลูกจ้างให้สำเร็จและเครื่องยนต์ต่างๆ สามารถทำงานได้ตามปกติ ใช้ให้ช่างซ่อมรถยนต์ภายในซึ่งเป็นลูกจ้างทำการซ่อมแซมรถยนต์ให้ทำงานได้ตามปกติ

เกิดหีบฉวยเอาทรัพย์สินของลูกค้า (อาทิเช่น แผ่นซีดีเพลง เป็นต้น) ที่วางทิ้งไว้ภายในรถยนต์ที่ซ่อมไปเป็นของตนเอง ถือได้ว่า ถึงแม้รถยนต์คันที่ถูกค่านำมาซ่อมเสร็จและเครื่องยนต์ใช้งานได้ตามปกติ แต่เนื่องจากทรัพย์สินของลูกค้าซึ่งเป็นเจ้านาย เจ้าของอู่ซ่อมรถยนต์ซึ่งเป็นนายจ้าง และเป็นลูกหนี้ตามสัญญาว่าจ้างซ่อมรถยนต์จะต้องรับผิดชอบตามสัญญาดังกล่าวกับลูกค้า ทั้งนี้ เนื่องจากการส่งมอบรถเพื่อซ่อมแซมข้างต้นถือว่าการส่งมอบการครอบครองเพื่อการซ่อมแซม อันมีลักษณะของการฝากทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 657 ถึงมาตรา 671 ซึ่งในมาตรา 659 วรรค 3 กำหนดให้อู่ซ่อมรถในฐานะผู้รับจ้างซึ่งเป็นผู้รับฝากจะต้องใช้ความระมัดระวังและฝีมือเท่าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้และสมควรจะต้องใช้ในกิจการค้าขายหรืออาชีพะอย่างเดียวกันซ่อมรถ ดังนั้นเจ้าของอู่ซ่อมรถยนต์จึงต้องรับผิดชอบต่อลูกค้าตามมาตรา 659 ประกอบ มาตรา 220 ด้วย

- สัญญารับขนของ ซึ่งเป็นสัญญาต่างตอบแทนในกรณีนี้

1. ผู้ขนส่งเป็นลูกหนี้มีหน้าที่

1.1 จะต้องส่งของจากที่หนึ่ง ไปยังอีกที่หนึ่งตามข้อตกลงในสัญญา เนื่องจากหน้าที่นี้เป็นหน้าที่ที่ผู้ขนส่งจะต้องกระทำเพื่อตอบแทนค่าระวางพาหนะที่ได้รับ และถือว่าเป็น วัตถุประสงค์ที่สำคัญของสัญญารับขนของ

1.2 จะต้องออกใบตราส่งให้ผู้ส่งเมื่อผู้ส่งเรียก โดยในใบตราส่งจะต้อง แสดงภาพและน้ำหนักหรือขนาดแห่งของที่ส่งกับสภาพจำนวนและเครื่องหมายและหีบห่อด้าบลที่กำหนดให้ส่ง ชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับตราส่ง จำนวนค่าพาหนะ ด้าบลและวันที่ออกใบตราส่งและลายมือชื่อผู้ขนส่ง(ตามมาตรา 613)

1.3 จะต้องบอกกล่าวแก่ผู้รับตราส่งว่าของมาถึงแล้ว(ตามมาตรา 622)

1.4 จะต้องรับผิดชอบในการที่ของสูญหาย บุกสลาย หรือส่งมอบชักช้า (ตามมาตรา 616)

1.5 จะต้องรับผิดชอบในการที่ของสูญหาย บุกสลาย หรือส่งมอบชักช้าอันเกิดแต่ความผิดของผู้อื่นหรือบุคคลอื่นซึ่งตนมอบหมาย(ตามมาตรา 617) ตัวอย่างเช่น กรณีที่ผู้ขนส่งมีลูกจ้างทำการขนส่งหรือมีการมอบหมายให้บุคคลอื่นทำการขนส่งเช่นนี้ ผู้ขนส่งคนแรกจึงต้องรับผิดชอบในเหตุอันเกิดจากบุคคลเหล่านั้นด้วย

1.6 หากหาตัวผู้รับตราส่งไม่พบหรือผู้รับตราส่งบอกปิดไม่ยอมรับมอบของผู้ขนส่งจะต้องบอกกล่าวและสอบถามไปยังผู้ส่ง ถ้าผู้ส่งไม่บอกกล่าวมาภายในเวลาอันสมควรผู้ขนส่งมีอำนาจ

1.6.1 นำของไปฝาก ณ สำนักงานฝากทรัพย์สิน ถ้าในกรณีที่ที่นั้นๆ มีสำนักงานรับฝากทรัพย์สิน เมื่อเกิดกรณีดังกล่าวจะต้องนำของนั้นไปฝาก ณ สำนักงานฝากทรัพย์สินนั้นก่อน

1.6.2 ขายทอดตลาด ในกรณีที่ของนั้นเป็นของสละเสียได้ และจะต้องบอกกับผู้ส่งหรือผู้รับตราส่งโดยมิชักช้า(ตามมาตรา 631) ตัวอย่างเช่น ผู้รับขนส่งผักสดซึ่งเก็บไว้นานก็จะเสียง่ายจะต้องจัดการขายทอดตลาดแล้วเก็บเงินไว้แทน

1.7 เมื่อเอาของขายทอดตลาด และได้หักค่าธรรมเนียมและอุปกรณ์ ถ้าและยังมีเงินเหลือจะต้องส่งมอบเงินให้แก่บุคคลผู้ที่ควรได้รับ(ตามมาตรา 632)

2. ผู้ส่งหรือผู้ตราส่งเป็นลูกหนี้มีหน้าที่

2.1 มอบของที่ส่งให้ผู้ขนส่ง ตัวอย่างเช่น เจ้าของสวนมะพร้าวอยู่ที่เกาะสมุย ตกลงว่าจ้างนาย ก. เจ้าของเรือบรรทุกสินค้าให้ขนส่งมะพร้าวให้นาย ข. ลูกค้าที่กรุงเทพมหานคร เจ้าของสวนมะพร้าวต้องมอบมะพร้าวที่จะส่งให้นาย ก.

2.2 ชำระบำเหน็จอันได้แก่ ค่าระวางพาหนะและอุปกรณ์แห่งค่าระวางพาหนะนั้น กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายตามจารีตประเพณีที่ผู้ขนส่งได้เสียไปโดยควรในระหว่างขนส่ง(ตามมาตรา 611) อาทิเช่น ค่าผ่านด่าน ค่าผ่านทาง เป็นต้น

2.3 ออกใบกำกับของเมื่อผู้ขนส่งเรียก ในใบกำกับของต้องแสดงรายการดังต่อไปนี้ คือ สภาพและน้ำหนักหรือขนาดแห่งของที่ส่งกับสภาพจำนวนและเครื่องหมายแห่งหีบห่อ ตาบลที่กำหนดให้ส่ง ชื่อหรือยี่ห้อและสำนักของผู้รับตราส่ง ตาบลและวันที่ออกใบกำกับของพร้อมทั้งลายมือชื่อผู้ส่ง(ตามมาตรา 612)

2.4 ถ้าของที่ส่งเป็นของที่มีสภาพอันก่อให้เกิดอันตรายหรือเป็นสภาพจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน ผู้ส่งต้องแสดงภาพของไว้ก่อนทำสัญญา(ตามมาตรา 619) ตัวอย่างเช่น นาย ก. จ้างให้นาย ข. ขนของหนึ่งกล่องซึ่งมีระเบิดอยู่ข้างใน นาย ก. ต้องบอกกล่าวให้นาย ข. ทราบ มิฉะนั้นถ้าเกิดความเสียหายใดๆ ขึ้นนาย ก. จะต้องรับผิดชอบนาย ข.

ตัวอย่างเช่น กรณีที่นาย ก. ผู้ขนส่งมอบหมายให้ลูกจ้างของผู้ขนส่งขนสินค้าของลูกค้าไปตามจุดหมายปลายทางที่ลูกค้าแจ้ง โดยในระหว่างทางที่ขนส่งลูกจ้างของนาย ก. หยิบฉวยเอกสารสินค้าของลูกค้าไปปรับปรุแทน ดังนั้นนาย ก. จึงต้องรับผิดชอบสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการส่งมอบสินค้าไม่ครบถ้วนตามจำนวนที่ขนส่งอันเนื่องมาจากการกระทำของลูกจ้างของตนต่อลูกค้าตามมาตรา 616 ประกอบกับมาตรา 220

มีข้อสังเกตว่า ในสัญญารับขนของจะมีลักษณะของสัญญารับจ้าง และสัญญาฝากทรัพย์ของลูกค้าซึ่งถือเป็นเจ้าหนี้ตามสัญญารับขนของแทรกเพิ่มเติมขึ้นมาด้วย

- สัญญารับขนคนโดยสาร ซึ่งเป็นสัญญาต่างตอบแทนในกรณีที่

1. ผู้ขนส่งเป็นลูกหนี้มีหน้าที่

1.1 จะต้องพาผู้โดยสารไปถึงจุดหมายปลายทางโดยสวัสดิภาพ ดังนั้นผู้ขนส่งจึงต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นกับตัวผู้โดยสาร ตัวอย่างเช่น ผู้โดยสารบาดเจ็บ ถึงแก่ความตาย อันเกิดจากการรับขนคนโดยสาร (ตามมาตรา 634)

1.2 จะต้องพาผู้โดยสารไปถึงที่หมายปลายทางให้ตรงตามกำหนด หากมีความเสื่อมเสียใดๆ เกิดขึ้นเนื่องจากการขนส่ง ตัวอย่างเช่น ยานพาหนะที่ขนส่งเสียระหว่างทาง ทำให้ผู้โดยสารไม่สามารถไปต่อเครื่องบินได้ทัน หรือพลาดนัดหมายสำคัญ(ตามมาตรา 634)

(หมายเหตุ ในข้อ 1. และข้อ 2. มีข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้ขนส่งคือ การเสียหายหรือชักช้าเกิดเพราะเหตุสุดวิสัย และกรณีของความเสียหายหรือชักช้าเกิดเพราะคนโดยสารเอง(ตามมาตรา 634)

2. ผู้โดยสารเป็นลูกหนี้มีหน้าที่

2.1 จะต้องส่งเงินค่าโดยสารให้แก่ผู้รับขนตามกำหนดเวลา และจำนวนตามระบุในสัญญารับขน

2.2 แจ้งให้ผู้ขนส่งทราบ หากการเดินทางมีสภาพจะก่อให้เกิดอันตรายตามมาตรา 637 และ 619 หรือเป็นของมีค่าตามมาตรา 637 และ 620

ตัวอย่างเช่น นาย ก. เจ้าของรถโดยสารให้ลูกจ้างขับรถรับส่งผู้โดยสาร ปรากฏว่าลูกจ้างของนาย ก. ขับรถโดยสารของนาย ก. ไปชนเสาไฟฟ้า ทำให้ผู้โดยสารที่โดยสารมาด้วยได้รับบาดเจ็บ ดังนั้นนาย ก. ในฐานะนายจ้างและเป็นเจ้าของรถโดยสารจึงต้องรับผิดชอบต่อผู้โดยสารตามมาตรา 634 ประกอบกับมาตรา 220

- สัญญายืม อาจแยกย่อยเป็น 2 กรณี

1. กรณีสัญญายืมใช้คงรูป ซึ่งเป็นกรณีที่

1.1 ผู้ยืมเป็นลูกหนี้มีหน้าที่

1.1.1 เสียค่าใช้จ่ายต่างๆ และค่าบำรุงรักษาทรัพย์สิน เนื่องจากเป็นการใช้ทรัพย์สินของผู้อื่นได้เปล่า ดังนั้นในระหว่างที่ใช้ทรัพย์สินนั้นอยู่ กฎหมายได้กำหนดให้ผู้ยืมต้องเสียค่าใช้จ่ายต่างๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินที่ยืมนั้นเอง ตัวอย่างเช่น ค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทรัพย์สิน(ตามมาตรา 647) ค่าใช้จ่ายในการส่งมอบทรัพย์สินคืน(ตามมาตรา 642)

1.1.2 ในการใช้สอยทรัพย์สินและสงวนรักษาทรัพย์สินที่ยืม โดยที่ในการใช้สอยทรัพย์สินที่ยิมนั้น ผู้ยืมต้องใช้ทรัพย์สินนั้นให้เป็นไปตามสัญญา และต้องใช้ทรัพย์สินนั้นด้วยตนเอง จะนำไปให้ผู้อื่นใช้ไม่ได้(ตามมาตรา 643) ตัวอย่างเช่น ยืมรถยนต์มาเพื่อบรรทุกคน ผู้ยืมต้องเป็นผู้ขับรถยนต์เอง และต้องใช้รถยนต์เพื่อบรรทุกคนเท่านั้น จะนำรถยนต์ไปให้บุคคลอื่นขับหรือนำไปบรรทุกสิ่งของอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากนี้ในระหว่างที่ทรัพย์สินอยู่ในความครอบครองของผู้ยืม ผู้ยืมจะต้องดูแลสงวนรักษาทรัพย์สินที่ยิมนั้นเสมือนเช่นวิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเองด้วย (ตามมาตรา 644) ตัวอย่างเช่น ยืมรถยนต์ก็จะต้องคอยตรวจน้ำมันในหม้อแบตเตอรี่ หรือน้ำมันเครื่องไม่ให้แห้ง และต้องปิดกวางเช็ดดูบ้างตามสมควร

1.1.3 หน้าที่ในการส่งคืนทรัพย์สินที่ยืมเมื่อใช้เสร็จ โดยถือเป็นหน้าที่สำคัญในสัญญายืม เนื่องจากผู้ให้ยืมทรัพย์สินนั้นไปใช้เพียงการชั่วคราวตามที่กำหนดในสัญญาเท่านั้น(ตามมาตรา 640) ดังนั้น เมื่อใช้เสร็จจึงต้องจัดส่งคืน

1.2 ผู้ให้ยืมเป็นลูกหนี้มีหน้าที่

เนื่องจากผู้ให้ยืมมีหน้าที่ที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สิน(ตามมาตรา 650 วรรคสอง) และหน้าที่ที่จะไม่ไปรบกวนการใช้ทรัพย์สินที่ยืมของผู้ยืม ตัวอย่างเช่น นาย ก. ยืมรถยนต์ นาย ข. ไปใช้นาย ข. ก็มีหน้าที่ส่งมอบเรือให้นาย ก. และมอบกุญแจเรือให้ เป็นต้น

โดยที่สิทธิหน้าที่ของผู้ให้ยืมที่มีต่อผู้ยืมเป็นสิทธิหน้าที่ตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามผู้ยืมและผู้ให้ยืมอาจตกลงกันเป็นประการอื่นนอกเหนือไปจากนี้ได้ ซึ่งก็ต้องบังคับกันไปตามนั้น แต่ข้อตกลงกันนั้นต้องไม่ขัดกับสาระสำคัญของสัญญายืมใช้คงรูป ตัวอย่างเช่น ยืมควายไปไถนาแต่มีคำยืมคิดเป็นรายวันเช่นนี้ก็ขัดกับสัญญาเพราะมีค่าตอบแทน จึงอาจกลายเป็นสัญญาเช่าไปได้

ซึ่งหลักเกณฑ์สำคัญของสัญญายืมใช้คงรูปนั้น อยู่ที่การอนุญาตให้ใช้ทรัพย์สินได้ แต่มิได้มีการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น นอกจากนั้นความเสี่ยงภัยในทรัพย์สินยังคงอยู่กับผู้ให้ยืมเสมอ ด้วยเหตุที่ผู้ให้ยืมเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์อยู่ตลอดเวลา

ตัวอย่างเช่น นาย ก. ยืมรถยนต์จากนาย ข. ไป เกิดระหว่างเวลาส่งมอบรถยนต์ที่ยืมคืน นาย ก. ให้นาย ค. ลูกจ้างของตนไปทำการส่งมอบให้ แต่ปรากฏว่านาย ค. ได้ขับรถไปชนเสาไฟฟ้ารณเสียหายทั้งคัน ดังนั้นนาย ก. จึงต้องรับผิดชอบ นาย ข. สำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นของนาย ค. ลูกจ้างของตนตามสัญญายืมใช้คงรูปในมาตรา 640 ประกอบกับมาตรา 220

มีข้อสังเกตว่า ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6683/2537 ที่วินิจฉัยว่า “คดีมีปัญหาข้อกฎหมายต้องวินิจฉัยตามฎีกาของโจทก์ว่า โจทก์มีอำนาจฟ้องจำเลยทั้งสองให้รับผิดชอบรถยนต์คันที่โจทก์ยืมมาจากเจ้าของแล้วถูกจำเลยที่ 1 ทำละเมิดขับรถชนท้ายได้รับความ

เสียหายนั้นหรือไม่ ปัญหาข้อนี้โจทก์อ้างว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 647 บัญญัติว่า “ค่าใช้จ่ายอันเป็นปกติแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งยืมนั้น ผู้ยืมต้องเป็นผู้เสีย” ดังนั้น เมื่อรถยนต์ที่โจทก์ยืมมาใช้ถูกจำเลยที่ 1 ทำละเมิดให้เสียหาย แต่จำเลยที่ 1 ไม่ยอมซ่อมให้คืนสภาพเหมือนเดิม โจทก์จึงมีหน้าที่ซ่อมรถยนต์ดังกล่าวตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวแล้ว โจทก์จึงเป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องจำเลยทั้งสองให้รับผิดชอบใช้ค่าซ่อมรถยนต์คันดังกล่าวให้คืนสภาพเหมือนเดิมได้นั้น เห็นว่า บทกฎหมายที่โจทก์อ้างอิงดังกล่าวนี้ มีความหมายเพียงว่า ผู้ยืมต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทรัพย์สินที่ยืม อันเป็นปกติของการใช้ทรัพย์สินที่ยืมเท่านั้น มิใช่กรณีอันเกิดจากการถูกละเมิด ซึ่งเป็นเหตุอันผิดปกติที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ประกอบด้วยมาตรา 438 วรรคสอง บัญญัติให้ผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนรวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้เกิดขึ้นเป็นการเฉพาะไว้แล้ว โจทก์จะไม่มีหน้าที่จะซ่อมรถยนต์คันที่ถูกจำเลยที่ 1 ทำละเมิดได้รับความเสียหายนั้น ดังนั้น โจทก์จึงมิใช่ผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดของจำเลยที่ 1 ไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยทั้งสองให้รับผิดชอบใช้ค่าซ่อมรถยนต์ดังกล่าวให้คืนสภาพเหมือนเดิมได้ ฎีกาของโจทก์จึงฟังไม่ขึ้น”

2. กรณีสัญญายืมใช้สิ่งเปลี่ยนไป ในส่วนหน้าที่ของผู้ยืม โดยผู้ยืมได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ยืมไปแล้ว การที่ผู้ยืมจะใช้ทรัพย์สินนั้นอย่างใดก็ได้ ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ยืมเป็นลูกหนี้คงมีหน้าที่ประการสำคัญคือ ต้องส่งมอบทรัพย์สินประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกันให้แก่ผู้ให้ยืม เมื่อสัญญายืมระงับลง

ตัวอย่างเช่น นาย ก. ยืมข้าวสารนาย ข. ไป โดยเมื่อถึงเวลาชำระคืนนาย ก. มอบให้นาย ค. ลูกจ้างของตนนำข้าวสารจำนวนเท่าที่ยืมไปส่งมอบคืนแก่นาย ข. ที่บ้าน ปรากฏว่านาย ค. นำข้าวสารของนาย ก. ไปใช้ส่วนตัว ทำให้นาย ก. จะต้องรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการที่มิได้ส่งมอบข้าวสารที่ยืมใช้สิ่งเปลี่ยนไปคืนตามกำหนดคือนาย ข. ตามมาตรา 650 ประกอบกับมาตรา 220

มีข้อสังเกตว่า สัญญายืมใช้สิ่งเปลี่ยนไปเป็นสัญญาฝ่ายเดียว ผู้ให้ยืมไม่มีหน้าที่ต่อผู้ยืม

- สัญญาฝากทรัพย์ ซึ่งเป็นสัญญาต่างตอบแทนในกรณีที่

1. ผู้รับฝากเป็นลูกหนี้มีหน้าที่

1.1 จะต้องใช้ความระมัดระวังในการสงวนทรัพย์สิน โดยแยกได้เป็น 3 กรณี คือ

1.1.1 การรับฝากโดยไม่มีบำเหน็จค่าฝาก ผู้รับฝากต้องใช้ความระมัดระวังเหมือนเช่นเคยประพฤติในกิจการของตนเอง ตัวอย่างเช่น โดยปกติผู้รับฝากดูแลรักษารถ

ยนต์ของตนเองเป็นอย่างดี จอดเก็บในที่ร่มเสมอ ฉะนั้น ถ้ารับฝากรถของคนอื่นไว้ก็ต้องปฏิบัติให้เหมือนกันด้วย

1.1.2 การรับฝากโดยมีบำเหน็จค่าฝาก ผู้รับฝากต้องใช้ความระมัดระวังเหมือนเช่นวิญญูชนจะพึงกระทำคือ มิได้มองที่ตัวผู้รับฝาก แต่มองเปรียบเทียบกับคนทั่วไป ในภาวะเช่นนั้นว่าควรจะพึงใช้ความระมัดระวังเช่นไร แสดงให้เห็นว่ากฎหมายต้องการให้ผู้รับฝากมีความรับผิดชอบสูงขึ้นไปกว่ากรณีไม่มีบำเหน็จค่าฝาก ตัวอย่างเช่น การรับฝากรถโดยมีบำเหน็จค่าฝาก โดยปกติวิญญูชนจะไม่ปล่อยให้รถตกแดดตากฝนอยู่อย่างผู้รับฝากจะต้องหาสถานที่จอดรถให้เหมาะสมกับสภาพของรถนั้นด้วย

1.1.3 การรับฝากโดยผู้มีวิชาชีพ การรับฝากโดยมีบำเหน็จค่าฝากนี้ ถ้าหากผู้รับฝากมีอาชีพหรือกิจการค้าทำนองนั้นต้องใช้ความระมัดระวังอย่างเช่นผู้มีอาชีพเช่นนั้นจะต้องใช้ด้วย ตัวอย่างเช่น จำเลยเก็บรักษาลำไยในห้องเย็นของจำเลย จำเลยเป็นผู้มีวิชาชีพเฉพาะกิจการค้าทางห้องเย็นต้องใช้ความระมัดระวังและฝีมืออันเป็นธรรมดาและสมควรในกิจการห้องเย็น จำเลยใช้ความเย็นไม่พอลำไยของโจทก์เน่าเสียหาย จำเลยต้องใช้ค่าเสียหาย (ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2920/2522 หน้า 2296)

1.2 จะต้องเก็บรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากด้วยตนเอง กล่าวคือ หากผู้ฝากมิได้อนุญาต และผู้รับฝากเอาทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นออกใช้สอยเอง หรือเอาไปให้บุคคลภายนอกใช้สอย หรือให้บุคคลภายนอกเก็บรักษา ผู้รับฝากจะต้องรับผิดชอบเมื่อทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นสูญหายหรือบุบสลายอย่างหนึ่งอย่างใด แม้จะเป็นเพราะเหตุสุดวิสัย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า ถึงอย่างไรทรัพย์สินนั้นก็คงจะต้องสูญหาย หรือบุบสลายอยู่แน่นอนเอง(ตามมาตรา 660)

1.3 จะต้องรีบบอกกล่าวแก่ผู้ฝากโดยพลัน กล่าวคือ ในกรณีที่มิบุคคลภายนอกมาอ้างว่า มีสิทธิเหนือทรัพย์สินซึ่งฝากและยื่นฟ้องผู้รับฝากก็ดี หรือมายึดทรัพย์สินนั้นก็ดี ผู้รับฝากต้องรีบบอกกล่าวแก่ผู้ฝากโดยพลัน(ตามมาตรา 661)

1.4 จะต้องคืนทรัพย์สินที่รับฝากไว้ โดยกฎหมายได้บัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่คืนทรัพย์สินของผู้รับฝากไว้หลายกรณีดังนี้

1.4.1 การคืนเมื่อถึงกำหนดเวลา(ตามมาตรา 662)

1.4.2 การคืนก่อนกำหนดเวลา(ตามมาตรา 663)

1.4.3 การคืนทรัพย์สินได้ทุกเมื่อ(ตามมาตรา 664)

1.4.4 ผู้รับฝากมีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์สินให้แก่บุคคลที่ควรเป็นผู้รับคืน(ตามมาตรา 665)

1.5 จะต้องคืนดอกผลอันเกิดแต่ทรัพย์สินที่ฝาก(ตามมาตรา 666)

2. ผู้ฝากเป็นลูกหนี้มีหน้าที่

2.1 หน้าที่ต้องชำระค่าบำเหน็จ โดยที่สัญญาฝากทรัพย์อาจมีค่าตอบแทนหรือไม่ก็ได้ หากไม่ได้ตกลงกันไว้ กฎหมายก็มีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นไว้โดยถือว่า การฝากนั้นมีบำเหน็จ การชำระค่าบำเหน็จนั้นตามปกติอาจจะมีข้อตกลงกันไว้ แต่ถ้าไม่ได้ตกลงกันไว้ก็ให้ชำระเมื่อคืนทรัพย์สินที่ฝาก(ตามมาตรา 669) บำเหน็จค่าฝากอาจจะเป็นอะไรก็ได้ มิจำเป็นที่จะต้องเป็นเงินเสมอไป

2.2 หน้าที่เสียค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษา หน้าที่ในการเสียค่าบำรุงรักษานั้นเป็นหน้าที่ของผู้ฝาก เนื่องจากผู้ฝากเป็นเจ้าของทรัพย์ ดังนั้นหากผู้รับฝากต้องเสียค่าบำรุงรักษาไปเป็นจำนวนเท่าใด ผู้ฝากต้องคืนค่าใช้จ่ายนั้น เว้นแต่จะมีข้อตกลงไว้ว่าเป็นภาระของผู้รับฝาก(ตามมาตรา 668) หากผู้ฝากละเลยหน้าที่นี้ ผู้รับฝากมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินที่ฝากไว้(ตามมาตรา 670) จนกว่าผู้ฝากจะชำระคืนให้ ตัวอย่างเช่น นาย ก. ฝากความไว้กับนาย ข. นาย ก. จะต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลควายเอง หากนาย ข. ต้องเสียค่าหญ้าหรือยา ในกรณีที่ควายเจ็บป่วย เช่นนี้นาย ก. ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้นาย ข. เว้นแต่จะตกลงกันไว้ว่าภาระค่าบำรุงรักษาเป็นภาระของนาย ข.

2.3 หน้าที่รับมอบการส่งคืน ผู้รับฝากมีหน้าที่จะต้องส่งคืนทรัพย์สินที่ฝากให้แก่ผู้ฝาก(ตามมาตรา 657) ดังนั้นผู้ฝากจึงต้องมีหน้าที่รับคืนจะปฏิเสธโดยไม่มีเหตุผลไม่ได้ หากผู้รับฝากมีสิทธิจะคืนได้ก่อนกำหนด(ตามมาตรา 662) ผู้ฝากมีหน้าที่ต้องรับคืนเช่นกัน หากไม่กำหนดเวลาไว้ผู้รับฝากจะคืนในเวลาใดก็ได้(ตามมาตรา 664) ผู้ฝากก็ต้องรับคืนเช่นกัน จะปฏิเสธการรับคืนมิได้ เพราะจะได้ชื่อว่าเป็นฝ่ายผิดนัดเอง

2.4 หน้าที่เสียค่าใช้จ่ายในการส่งคืนทรัพย์สิน เนื่องจากการดูแลทรัพย์สินที่ฝากนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ฝาก ดังนั้นหน้าที่ในการส่งคืนนั้นแม้จะเป็นหน้าที่ของผู้รับฝาก แต่ภาระค่าใช้จ่ายในการส่งคืนนั้นตกแก่ผู้ฝาก(ตามมาตรา 667) ทำนองเดียวกับค่าบำรุงรักษาที่ตกเป็นภาระของผู้ฝากเช่นกัน แต่หน้าที่ในการบำรุงรักษานั้นเป็นหน้าที่ของผู้รับฝาก ตัวอย่างเช่น จะส่งมอบให้ ณ ภูมิลำเนาของผู้ฝากก็ต้องเสียค่ารถ ค่าเรือ เช่นนี้เป็นต้น การละเลยหน้าที่นี้ทำให้ผู้รับฝากมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินไว้ได้

ตัวอย่างเช่น นาย ก. ประกอบกิจการรับฝากรถ ได้รับฝากรถของนาย ข. โดยพนักงานของนาย ก. ได้ส่งมอบรถที่ฝากผิดคน ทำให้นาย ก. จะต้องรับผิดชอบสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อนาย ข. ตามมาตรา 657, มาตรา 659 และมาตรา 665 ประกอบกับมาตรา 220

- วิธีเฉพาะสำหรับเจ้าสำนักโรงแรม ซึ่งในมุมมองของสัญญาต่างตอบแทนในกรณีที่

1. เจ้าสำนักโรงแรมเป็นลูกหนี้มีหน้าที่ต้องให้ความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินซึ่งคนเดินทางหรือแขกอาศัยได้พามาไว้ในโรงแรมมิให้สูญหายหรือบุบสลายไป(ตามมาตรา 674 และ มาตรา 675) เนื่องจากการประกอบกิจการ โรงแรมมีค่าตอบแทน เจ้าสำนักโรงแรมจึงต้องให้ความปลอดภัยแก่ทั้งตัวแขกผู้มาพักอาศัย และทรัพย์สินที่แขกนำมา จึงถือเสมือนเป็นการฝากทรัพย์สินโดยปริยาย

2. ผู้มาพักอาศัยเป็นลูกหนี้มีหน้าที่จะต้อง

2.1 ชำระหนี้เงินค่าเข้าพักอาศัย(หมายถึง ค่าห้องพัก) หนี้เงินจากการอื่นที่เจ้าสำนักโรงแรมได้ทำให้แก่แขกอาศัย(หมายถึง ค่าซักรีด ค่าอาหาร ค่าเช่ารถยนต์ เป็นต้น) หนี้ที่เจ้าสำนักโรงแรมได้สำรองจ่ายแทนผู้พักอาศัย(หมายถึง โรงแรมจ่ายค่าดอกไม้ให้ร้านค้าดอกไม้แทนผู้พักอาศัยไปก่อน เป็นต้น)(ตามมาตรา 679)

2.2 รับคืนเงินที่เหลือจากการขายทอดตลาดเพื่อนำมาหักกับเงินที่ค้างชำระ ค่าฤชาธรรมเนียมในการขายทอดตลาด ค่าใช้จ่ายในการขายทอดตลาดจากเจ้าสำนักโรงแรม(ตามมาตรา 679)

ตัวอย่างเช่น โรงแรม ก. ได้ให้บริการแก่นาย ข. ลูกค้า เพื่อเข้าพักอาศัยปรากฏว่าลูกจ้างของโรงแรม ก. ส่งมอบสัมภาระของลูกค้าให้กับลูกค้าผิดคนไป ดังนี้โรงแรม ก. จึงต้องรับผิดชอบลูกค้าที่มีได้รับสัมภาระของคนตามมาตรา 674 และมาตรา 675 ประกอบมาตรา 220

- สัญญาเก็บของในคลังสินค้า ซึ่งเป็นสัญญาต่างตอบแทนในกรณีที่

1. นายคลังสินค้าเป็นลูกหนี้มีหน้าที่

1.1 มีหน้าที่เช่นเดียวกันกับผู้รับฝาก(ตามมาตรา 771) โดยกฎหมายบัญญัติให้นำบทบัญญัติเรื่องฝากทรัพย์สินมาใช้ในการเก็บของในคลังสินค้าด้วย เนื่องจากการเก็บของในคลังสินค้าถือเป็นการฝากทรัพย์สินประเภทหนึ่ง

1.2 มีหน้าที่เช่นเดียวกันกับผู้รับขน(ตามมาตรา 772) โดยกฎหมายบัญญัติให้นำบทบัญญัติเรื่องการรับขนมาใช้ในการเก็บของในคลังสินค้าด้วย เนื่องจากทั้งผู้ขนส่งและนายคลังสินค้าต่างก็ทำการเพื่อประสงค์จำเป็นเป็นทางการค้าปกติทั้งคู่ และต่างมีทรัพย์สินของผู้อื่นอยู่ในอารักขาของตน

1.3 มีหน้าที่ในการให้ความสะดวกแก่ผู้ทรงใบรับของคลังสินค้าและผู้ทรงประทวนสินค้า กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้ทรงใบรับของคลังสินค้าและผู้ทรงประทวนสินค้าประสงค์จะตรวจสินค้า หรือเอาไปเป็นตัวอย่างสินค้าในระหว่างเวลาทำงานของนายคลังสินค้า เนื่องจากบุคคลทั้งสองเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงในสินค้าที่ฝากจึงมีสิทธิขอได้ ส่วนการเอาไปเป็นตัวอย่างนั้นเป็นเพราะสินค้าในคลังสินค้านั้นสามารถที่จะโอนกรรมสิทธิ์ต่อไปได้

1.4 มีหน้าที่ในการคืนทรัพย์สินที่ฝาก(ตามมาตรา 774)

2. ผู้ฝากเป็นลูกหนี้มีหน้าที่

2.1 ชำระบำเหน็จในการฝากสินค้า ค่าบำเหน็จในการเก็บรักษาสินค้า และค่าใช้จ่ายในการขายทอดตลาด

2.2 แจ้งประเภท และรายละเอียดของสินค้าที่ฝาก

2.3 รับคืนสินค้าที่ฝากเก็บรักษา

ตัวอย่างเช่น นายคลังสินค้านำฝากสินค้าของนาย ก. ไว้ ปรากฏว่าลูกจ้างของนายคลังสินค้านำสินค้าสูญหาย ดังนั้นนายคลังสินค้านำจึงต้องรับผิดชอบนาย ก. ลูกค้านำโดยตรงตามมาตรา 771, มาตรา 772 และมาตรา 774 ประกอบกับมาตรา 220

ง. การพิจารณากิจการงานหรือฐานะที่บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้กระทำไปนั้นเป็นเครื่องบ่งชี้ความรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้

เนื่องจากในบางกรณีบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้โดยลำพังในการกระทำใดๆ ที่บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้กระทำไปเพราะเหตุที่การกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้อันเนื่องมาจากบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้กระทำหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือโดยไม่สุจริต ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่การที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ยึดถือความสุจริตใจของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งความสุจริตของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้มีเพียงแต่จะก่อให้เกิดความรับผิดชอบของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ต่อลูกหนี้เท่านั้น หากแต่ยังอาจก่อให้เกิดความรับผิดชอบของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ต่อเจ้าหนี้ได้เช่นกัน

ตัวอย่างที่หนึ่ง เช่น นาง ก. แม่บ้านที่ทำความสะอาดห้องพักของโรงแรม ข. เข้าไปทำความสะอาดห้องพักของลูกค้าแล้วโฆษณาฟิลาไป กรณีนี้นาง ก. แม่บ้านซึ่งเป็นบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ทำการแทนโรงแรมในการรับมอบห้องพักของลูกค้าเพื่อทำความสะอาดห้องพักให้แก่ลูกค้าซึ่งถือว่าเป็นเจ้าหนี้ตามสัญญาต่างตอบแทนคือสัญญาให้บริการได้กระทำหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือโดยไม่สุจริตจะต้องรับผิดชอบตามสัญญาให้บริการต่อลูกค้าซึ่งเป็นเจ้าหนี้ ซึ่งในส่วนความรับผิดชอบของโรงแรมในฐานะลูกหนี้ที่จะต้องรับผิดชอบต่อลูกค้าผู้เป็นเจ้าหนี้ตามสัญญาให้บริการดังกล่าวมีส่วนของลักษณะสัญญาจ้างทำของ สัญญารับขนของ สัญญารับขนคนโดยสาร สัญญาฝากทรัพย์สินว่าด้วยบทเบ็ดเสร็จทั่วไปตามมาตรา 657 ถึงมาตรา 671 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยเฉพาะในมาตรา 659 วรรค 3 ที่บัญญัติว่า “ถ้าและผู้รับฝากเป็นผู้มีวิชาชีพเฉพาะกิจการค้าขายหรืออาชีพอย่างหนึ่งอย่างใด ก็จำต้องใช้ความระมัดระวังและมีมือเท้าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้และสมควรจะต้องใช้ในงานการค้าขายหรืออาชีพอย่างนั้น” และสัญญา

ที่เกี่ยวกับวิธีเฉพาะสำหรับเจ้าสำนักโรงแรมในมาตรา 674 ถึงมาตรา 679 ที่ผู้ให้บริการจะต้องอำนวยความสะดวกสบายต่างๆ แก่ลูกค้าผู้รับบริการของคนด้วย ดังนั้น โรงแรมจึงต้องรับผิดชอบลูกค้าตามมาตรา 659, มาตรา 674 และมาตรา 675 ประกอบกับมาตรา 220

ตัวอย่างที่สอง เช่น นาย ก. คนสวนที่ทำสวนอยู่บริเวณรอบสระว่ายน้ำของโรงแรม ข. ได้หยิบฉวยเอานาฬิกาของลูกค้าที่มาพักผ่อนว่ายน้ำบริเวณสระว่ายน้ำไป กรณีนี้ นาย ก. ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ทำการแทนโรงแรมสำหรับการดูแลความเรียบร้อยและความสวยงามของสวนบริเวณโรงแรม ซึ่งชอบอำนาจหน้าที่มีเพียงเท่าที่กำหนดไว้ดังกล่าว แต่ได้กระทำหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือโดยไม่สุจริตจะต้องรับผิดชอบตามสัญญาให้บริการต่อลูกค้าซึ่งเป็นเจ้าหนี้ ซึ่งในส่วนความรับผิดชอบของโรงแรมในฐานะลูกหนี้ที่จะต้องรับผิดชอบต่อลูกค้าผู้เป็นเจ้าหนี้ตามสัญญาให้บริการดังกล่าวมีส่วนของลักษณะสัญญาจ้างทำของ สัญญารับขนของ สัญญารับขนคนโดยสาร สัญญาฝากทรัพย์สินว่าด้วยบทเบ็ดเสร็จทั่วไปตามมาตรา 657 ถึงมาตรา 671 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยเฉพาะในมาตรา 659 วรรค 3 ที่บัญญัติว่า “ถ้าและผู้รับฝากเป็นผู้มีวิชาชีพเฉพาะกิจการค้าขายหรืออาชีพอย่างหนึ่งอย่างใด ก็จำต้องใช้ความระมัดระวังและฝีมือเท่าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้และสมควรจะต้องใช้ในการค้าขายหรืออาชีพอย่างนั้น” และสัญญาที่เกี่ยวกับวิธีเฉพาะสำหรับเจ้าสำนักโรงแรมในมาตรา 674 ถึงมาตรา 679 ที่ผู้ให้บริการจะต้องอำนวยความสะดวกสบายต่างๆ แก่ลูกค้าผู้รับบริการของคนด้วย ดังนั้น โรงแรมจึงต้องรับผิดชอบต่อลูกค้าตามมาตรา 659, มาตรา 674 และมาตรา 675 ประกอบกับมาตรา 220

ตัวอย่างที่สาม เช่น นาย ก. คนขับรถของโรงแรม ข. ได้หยิบฉวยเอานาฬิกาของลูกค้าที่มาพักผ่อนที่โรงแรม กรณีนี้ นาย ก. ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ทำการแทนโรงแรมสำหรับการขับรถบริการลูกค้าของโรงแรม ซึ่งชอบอำนาจหน้าที่มีเพียงเท่าที่กำหนดไว้ดังกล่าว แต่ได้กระทำหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือโดยไม่สุจริตจะต้องรับผิดชอบตามสัญญาให้บริการต่อลูกค้า ซึ่งในส่วนความรับผิดชอบของโรงแรมในฐานะลูกหนี้ที่จะต้องรับผิดชอบต่อลูกค้าผู้เป็นเจ้าหนี้ตามสัญญาให้บริการดังกล่าวมีส่วนของลักษณะสัญญาจ้างทำของ สัญญารับขนของ สัญญารับขนคนโดยสาร สัญญาฝากทรัพย์สินว่าด้วยบทเบ็ดเสร็จทั่วไปตามมาตรา 657 ถึงมาตรา 671 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยเฉพาะในมาตรา 659 วรรค 3 ที่บัญญัติว่า “ถ้าและผู้รับฝากเป็นผู้มีวิชาชีพเฉพาะกิจการค้าขายหรืออาชีพอย่างหนึ่งอย่างใด ก็จำต้องใช้ความระมัดระวังและฝีมือเท่าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้และสมควรจะต้องใช้ในการค้าขายหรืออาชีพอย่างนั้น” และสัญญาที่เกี่ยวกับวิธีเฉพาะสำหรับเจ้าสำนักโรงแรมในมาตรา 674 ถึงมาตรา 679 ที่ผู้ให้บริการจะต้องอำนวยความสะดวกสบายต่างๆ แก่ลูกค้าผู้รับบริการของคนด้วย ดังนั้น โรงแรมจึงต้องรับผิดชอบต่อลูกค้าตามมาตรา 659, มาตรา 674 และมาตรา 675 ประกอบกับมาตรา 220

ข้อสังเกตว่า ในกรณีละเมิดบุคคลผู้ที่มีอำนาจในการชำระหนี้แทนลูกหนี้ต้องกระทำการภายในขอบอำนาจของการทำแทน ลูกหนี้ผู้เป็นต้นการจะต้องร่วมรับผิดชอบกับบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้สำหรับการก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลภายนอกที่มีใช้เจ้าหนี้ จะต้องปรากฏว่าบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนนั้นได้กระทำการในหน้าที่ ขอบอำนาจของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนนี้มีลักษณะอย่างเดียวกับขอบเขตทางการที่จ้างของนายจ้างกับลูกจ้าง แต่ต่างกันตรงที่ว่าขอบอำนาจของบุคคลที่มีอำนาจในการชำระหนี้แทนลูกหนี้มีวงจำกัดเท่าที่ได้รับมอบหมายจากลูกหนี้ผู้เป็นต้นการ หากบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ทำการเกินขอบอำนาจหน้าที่ ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบเหมือนดังเช่นกรณีเทียบเคียงกับบทกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งของหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องตัวการตัวแทน¹⁷ ตัวอย่างเช่น มอบหมายให้เป็นตัวแทนจำหน่ายรถเก๋งลูกค้า การที่ตัวแทนขับรถให้ลูกค้าคุณภาพของรถอยู่ในกิจการที่มอบหมายจากตัวการ แต่เมื่อเสร็จการลงรถให้ลูกค้าแล้ว ตัวแทนขับรถไปธุระของตนเองเป็นส่วนตัว ตอนนี้มิใช่ทำในฐานะตัวแทน เพราะมิใช่การขายรถ การตีความมาตรา 427 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ต้องตีความโดยเคร่งครัด เพราะเป็นการทำให้บุคคลต้องรับผิดชอบในเหตุละเมิดของบุคคลอื่น จะตีความไปในทางขยายความไม่ได้¹⁸

ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวกับเรื่องตัวการตัวแทนที่พอนามาเทียบเคียงหลักในการพิจารณาการกระทำภายในขอบอำนาจหน้าที่ในข้อ 2. นี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 439/2510 ที่วินิจฉัยว่า กิจการของธนาคารมีการรับฝากเงินเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้จัดการธนาคารกระทำการรับฝากเงิน ก็เป็นกิจการที่ธนาคารมอบหมายให้กระทำ ข้อที่ผู้จัดการสาขาไปรับฝากเงินในวันหยุดธนาคาร การฝากเงินนอกสถานที่ก็เป็นกิจการของธนาคาร จำเลยจะอ้างว่าผู้จัดการสาขากระทำโดยปราศจากอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจหาได้ไม่

ผู้จัดการสาขาธนาคารรับฝากเงินมาแล้วไม่เอาเข้าบัญชีธนาคาร ซึ่งเป็นเรื่องตัวแทนไม่ส่งทรัพย์สินที่ได้มาแก่ตัวการ ตัวการจะปฏิเสธความรับผิดชอบว่าทำนอกเหนืออำนาจย่อมไม่ได้

¹⁷ พจน์ ปุษปาคม , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด (ตอนที่ 1), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2514) น. 233-234.

¹⁸ เพิ่งอ้าง , น. 171.

หนังสือแจ้งยอดคงเหลือ ซึ่งเป็นหนังสือของธนาคารสาขาของจำเลยมีถึงโจทก์ ย่อมเป็นหนังสือของธนาคารจำเลย จำเลยจะอ้างว่าหนังสือส่วนตัวของผู้จัดการสาขาหาได้ไม่ เพราะจำเลยแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ผู้จัดการมีอำนาจเป็นตัวแทนจำเลย

การที่โจทก์ซึ่งเป็นผู้ฝากเงินต่อผู้จัดการสาขาธนาคารแจ้งว่า ผู้จัดการนั้นไม่เอาเงิน เข้าบัญชีเป็นการยกยอกเงินโจทก์ คำแจ้งความเช่นนี้ไม่ทำให้ธนาคารจำเลยไม่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ผู้ ฝาก (นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2218/2532 วินิจฉัยในทำนองเดียวกัน)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 458/2533 ที่วินิจฉัยว่า จำเลยที่ 2 มอบอำนาจให้จำเลยที่ 1 นำโฉนดที่ดินของจำเลยที่ 3 ไปประกันตัวผู้ต้องหา กับโจทก์ จำเลยที่ 1 ยื่นคำร้องขอประกันตัวผู้ ต้องหาในนามของจำเลยที่ 1 พร้อมกับแนบโฉนดที่ดินของจำเลยที่ 2 เป็นหลักประกัน ดังนี้ ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 132 ในการตีความการแสดงเจตนาอันให้ฟังถึงเจตนา อันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนตามตัวอักษร จำเลยที่ 2 จึงต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ในฐานะตัวการ จำเลยที่ 1 เป็นตัวแทนหาต้องรับผิดชอบด้วยไม่

มีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า โดยที่ในบางครั้งมูลเหตุให้เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องคดีลูกหนี้ให้ ต้องรับผิดชอบชำระหนี้คืนสามารถใช้สิทธิได้ทั้งในทางสัญญาและในทางละเมิด ทั้งนี้โดยอาศัยหลักที่ ว่า “สิทธิเรียกร้องคู่เดียวกัน” กล่าวคือ ถ้าการกระทำอันหนึ่งเป็นทั้งผิดสัญญาและเป็นทั้งละเมิดใน เวลาเดียวกัน คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องร้องได้ทั้งในทางสัญญาและละเมิด และโดย ปกติเจ้าหนี้จะเลือกฟ้องในทางที่เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้มากที่สุด จะเป็นโดยอ้างมูลกรณีอันเดียว หรือกรณีทั้งสองด้วยกันมาในฟ้องก็ได้¹⁹ ตัวอย่างเช่น เราจ้างช่างไม้มาทำบันได ช่างไม้เลินเล่อล้ม ตอกตะปู เราตกบันไดลงไปได้รับความเสียหาย เราอาจฟ้องช่างไม้ในฐานะผิดสัญญา หรืออาจฟ้อง เป็นฐานละเมิดก็ได้ สุดแต่อย่างไหนจะเป็นประโยชน์มากกว่า²⁰ เป็นต้น แต่มีปัญหาว่า ในบาง กรณีอีกเช่นกันที่การกระทำที่อยู่ภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ตามสัญญาที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ แต่ อยู่นอกเหนือความรับผิดชอบในทางละเมิดจากการกระทำของบุคคลอื่นในกรณีที่นายจ้างเป็นลูกหนี้ ลูก จ้างเป็นผู้ปฏิบัติการชำระหนี้แทนลูกหนี้ต่อเจ้าหนี้ ซึ่งในด้านของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิดตามมาตรา 425 ไม่สามารถนำมาปรับใช้กับกรณีนี้ได้ เนื่องจากเหตุละเมิดไม่เกี่ยวกับ

¹⁹ โปรดดูหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 156-157/2485 , อ้างใน หยุต แสงอุทัย , กฎหมายแพ่งและพาณิชย์รวบรวมหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาของศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย , (กรุงเทพมหานคร : กองบรรณาธิการวารสารนิติศาสตร์ปี 2530 ,2531) น.216.

²⁰ โปรดดูหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 932/2493 , เพิ่งอ้าง , น.221.

งานที่จ้าง²¹ ทำให้ในทางปฏิบัติมีปัญหาในเรื่องดังกล่าวขึ้นจนมีตัวอย่างคดีที่เป็นข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกาคือ

1) เรื่องลูกจ้างผู้ชายมะพร้าวทำร้ายร่างกายผู้ซื้อมะพร้าว

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1484/2499 ระหว่าง นายอิน (โจทก์) กับ นายสันที่ 1 และห้างหุ้นส่วนจำกัดบางหลวงพาณิชย์ ที่ 2 (จำเลย) ได้วินิจฉัยว่า “จำเลยที่ 2 ใ้ใช้ให้จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นลูกจ้างนำมะพร้าวไปส่งมอบให้โจทก์ผู้ซื้อ ในระหว่างส่งมอบมะพร้าวมีมะพร้าวตกอยู่ จำเลยที่ 1 จึงเก็บมะพร้าวโยนกลับขึ้นไปบนรถอีก โจทก์ต่อว่าจำเลยที่ 1 ว่าเป็นมะพร้าวที่นับแล้ว โจทก์ค่าจำเลยและเอามะพร้าวขว้างจำเลยที่ 1 จำเลยที่ 1 จึงโคดเข้าชกโจทก์มีบาดเจ็บ โจทก์ฟ้อง จำเลยที่ 2 นายจ้างให้รับผิดชอบในการที่จำเลยที่ 1 ค่อยโจทก์

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า สาเหตุที่จำเลยทำร้ายโจทก์ เพราะโจทก์เอามะพร้าวขว้างและค่าจำเลย เป็นเหตุการณ์อีกเรื่องหนึ่ง มิใช่กิจการที่จำเลยที่ 2 ได้มอบให้จำเลยที่ 1 กระทำการส่งมะพร้าวให้โจทก์ จึงถือว่ากระทำไปนอกเหนือหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากนายจ้าง จำเลยที่ 2 ไม่ต้องรับผิดชอบ

สำหรับในกรณีนี้เนื่องจากจำเลยที่ 1 ลูกจ้างเป็นบุคคลที่มีอำนาจในการชำระหนี้แทนจำเลยที่ 2 ลูกหนี้ตามสัญญาซื้อขายมะพร้าวที่โจทก์ในฐานะผู้ซื้อซื้อมะพร้าวจากจำเลยที่ 2 การที่โจทก์ฟ้องจำเลยที่ 2 นายจ้างให้รับผิดชอบสำหรับความรับผิดชอบในทางละเมิดในการที่จำเลยที่ 1 ค่อยโจทก์ ถือว่า การที่ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ค่า และเอามะพร้าวทุ้มจำเลย จำเลยจึงต่อผู้เสียหายเป็น

²¹ อาจสรุปแนวพิจารณาว่า อย่างไรเป็นการกระทำในทางที่จ้างได้ว่ามิใช่กระทำไปโดยมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่วิธีปฏิบัติงานของลูกจ้างจะเป็นไปโดยสุจริตทุจริตอย่างไร ถ้าไม่ถึงขนาดเป็นเรื่องส่วนตัวก็ขึ้นต่างหากนอกเหนือจากการปฏิบัติงานก็ยังเป็นละเมิดในทางที่จ้างอยู่ดี ตัวอย่างเช่น ลูกจ้างอาศัยโอกาสจากตำแหน่งการทำงานทำละเมิดต่อผู้อื่นแม้ว่าลูกจ้างทุจริตต่อ นายจ้าง นายจ้างจะอ้างว่าตนไม่ต้องรับผิดชอบไม่ได้ ทั้งนี้ไม่ต้องคำนึงว่านายจ้างมอบหมายหรือไม่ เพราะในทางที่จ้างหมายความว่ากว้างกว่าการสั่งหรือมอบหมายตามหลัก Command Theory ไม่ต้องคำนึงว่ากระทำในเวลาทำงานตามปกติหรือไม่ สำคัญว่าเป็นการก่อละเมิดของลูกจ้างเท่านั้น นายจ้างต้องรับผิดชอบ, โปรดดู สุขุม สุภนิษฐ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิด พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ ,2546) น. 103.

เหตุใหม่ที่ผู้เสียหายก่อกำขึ้น ขาดตอนจากการส่งมะพร้าวแล้ว²² เพราะถ้าผู้เสียหายไม่ค่าและเอามะพร้าวทุ้มจำเลย จำเลยก็คงไม่ทำร้ายผู้เสียหาย ทำให้ศาลวินิจฉัยว่าเป็นเหตุละเมิดที่ไม่เกี่ยวกับงานที่จ้าง

แต่ถ้าปรากฏข้อเท็จจริงว่า โจทก์ผู้เสียหายได้ใช้สิทธิฟ้องคดีจำเลยที่ 2 นายจ้างให้ต้องรับผิดชอบสำหรับความรับผิดชอบในทางสัญญาจากการที่จำเลยที่ 2 นายจ้างผิดสัญญาซื้อขายไม่สามารถส่งมอบมะพร้าวที่ซื้อขายให้เป็นที่ครบถ้วน และทันกำหนดระยะเวลาตามสัญญาเช่นนี้ ถือได้ว่าจำเลยที่ 2 นายจ้างในฐานะลูกหนี้ตามสัญญาซื้อขาย จะต้องรับผิดชอบสำหรับความผิดของจำเลยที่ 1 ลูกจ้างซึ่งเป็นบุคคลที่นายจ้างลูกหนี้ได้ใช้ในการชำระหนี้ โดยขนาดเสมือนกับว่าเป็นความผิดของจำเลยที่ 2 นายจ้างเองตามมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จากข้อเท็จจริงข้างต้นในทางกลับกัน หากปรากฏว่าในทางสัญญาจากการที่จำเลยที่ 2 นายจ้างสามารถส่งมอบมะพร้าวที่ซื้อขายให้แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้ซื้อเป็นที่ครบถ้วน และทันกำหนดระยะเวลาตามสัญญา เพียงแต่โจทก์ผู้เสียหายได้ใช้สิทธิฟ้องคดีจำเลยที่ 2 นายจ้างให้ต้องรับผิดชอบสำหรับความเสียหายจากการขาดเงินถูกจำเลยที่ 1 (ลูกจ้าง) ทำร้าย ถือได้ว่าจำเลยที่ 2 นายจ้างในฐานะลูกหนี้ตามสัญญาซื้อขายหาต้องรับผิดชอบสำหรับความผิดของจำเลยที่ 1 ลูกจ้างซึ่งเป็นบุคคลที่นายจ้างลูกหนี้ได้ใช้ในการชำระหนี้ โดยขนาดเสมือนกับว่าเป็นความผิดของจำเลยที่ 2 นายจ้างเองตามมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ไม่ ทั้งนี้เนื่องจากการที่จำเลยที่ 1 ต่อข้อโจทก์ ถือว่า การที่ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ค่า และเอามะพร้าวทุ้มจำเลย จำเลยจึงต่อผู้เสียหายเป็นเรื่องที่มีได้อยู่ภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่ผู้ขายในฐานะนายจ้างได้มอบหมายให้จำเลยที่ 1 ในฐานะลูกจ้างกระทำการแทนตามสัญญาซื้อขายดังกล่าว

2) เรื่องลูกจ้างบริษัท ขนส่ง จำกัด ผู้รับจ้างขนส่ง ทำร้ายผู้โดยสารรถประจำทาง

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1942/2520 ระหว่าง นายแถบ (โจทก์) กับ นายสมนึก กับพวก (จำเลย) ได้วินิจฉัยว่า “บริษัท ขนส่ง จำกัด จำเลยที่ 4 เป็นนิติบุคคลมีวัตถุประสงค์ประกอบกิจการเดินรถขนส่ง เป็นเจ้าของรถโดยสารประจำทางคันหมายเลขทะเบียน กท. จ-3646 แล่นรับส่งคนโดยสารระหว่างสถานีขนส่งสายใต้ กับสถานีขนส่งสายตะวันออก จำเลยที่ 1 ที่ 2 เป็นพนักงานเก็บค่าโดยสาร จำเลยที่ 3 เป็นผู้ควบคุมรถ ซึ่งเป็นลูกจ้างของจำเลยที่ 4 โจทก์โดยสาร

²² พจน์ ปุณปาณ , ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด , (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ,2530) น.288.

รถประจำทางดังกล่าวจากถนนสุขุมวิทจะไปลงที่หน้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พอถึงวงเวียนปทุมวัน พนักงานขับรถซึ่งเป็นลูกจ้างของจำเลยที่ 4 ขับรถเลี้ยวซ้ายด้วยความเร็ว เป็นเหตุให้โจทก์และผู้โดยสารอื่นเชตกจากม้านั่ง โจทก์ถือว่าคนขับ ครั้นถึงหน้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โจทก์จะลงจากรถ จำเลยที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 เดินมาหาโจทก์แล้วร่วมกันทำร้ายโจทก์บนรถโดยสาร

ศาลชั้นต้นพิพากษาให้บริษัท ขนส่ง จำกัด จำเลยที่ 4 ร่วมกับจำเลยที่ 1 ที่ 2 และ ที่ 3 ใช้ค่าเสียหาย 2,000 บาท แก่โจทก์ ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้ไขยกฟ้องจำเลยที่ 4

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์ถูกทำร้ายร่างกาย เนื่องจากจำเลยที่ 1 ถึงที่ 3 กระทำในทางการที่จ้างของจำเลยที่ 4 หรือไม่ ศาลฎีกาเห็นว่า จำเลยที่ 4 มีวัตถุประสงค์ประกอบกิจการเดินรถประจำทางรับส่งผู้โดยสาร โดยมีจำเลยที่ 1 ที่ 2 เป็นลูกจ้างทำหน้าที่เก็บเงินค่าโดยสาร จำเลยที่ 3 เป็นผู้ควบคุมรถ ทั้งนี้เพื่อให้กิจการของจำเลยที่ 4 ดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว กับเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่จำเลยที่ 4 เอง การที่โจทก์ถือว่าพนักงานขับรถจนเป็นเหตุให้จำเลยที่ 1 ถึงที่ 3 ไม่พอใจและร่วมกันทำร้ายโจทก์นั้น เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่างหากนอกเหนือวัตถุประสงค์ของจำเลยที่ 4 ผู้เป็นนายจ้าง และมีใช้กิจการในหน้าที่ที่จำเลยที่ 1 ถึงที่ 3 ได้รับมอบหมายการกระทำความผิดอันเป็นการละเมิดต่อโจทก์จึงหาใช่เป็นการกระทำในทางการที่จ้างของจำเลยที่ 4 ไม่ จำเลยที่ 4 จึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ พิพากษายืน”

สำหรับในกรณีนี้เป็นเรื่องการฟ้องร้องคดีในความรับผิดชอบละเมิด เนื่องจากพนักงานขับรถโดยสารเลี้ยวรถแรงจนโจทก์และผู้โดยสารอื่นตกจากม้านั่ง โจทก์ว่าการปฏิบัติหน้าที่ในการขับรถ กลับถูกพวกของคนขับทำร้าย มิได้มีเหตุใหม่ก่อให้เกิดการละเมิดขึ้นอีก เรื่องนี้ก็จะสัมพันธ์กับการปฏิบัติหน้าที่มิใช่ไปวินิจฉัยถึงวัตถุประสงค์ มิฉะนั้น นายจ้างจะไม่ต้องรับผิดชอบในวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของลูกจ้างเลย ขอให้เปรียบเทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2499/2524 กรณีนายจ้างมอบปิ่นให้ยามไปเฝ้าเหมืองแร่ ยามยิงคนที่จะเข้ามาแร่ นายจ้างต้องรับผิดชอบ มิได้วินิจฉัยถึงวัตถุประสงค์ของบริษัทเหมืองแร่แต่ประการใด และหากจะวินิจฉัยคุ้มครองผู้เสียหายมากกว่านายจ้าง เพราะนายจ้างจ้างคนไม่ดีมาปฏิบัติงานให้ตน ก็ควรจะได้รับผลที่ทำให้เขาเสียหาย²³

ตามข้อเท็จจริงดังกล่าวหากโจทก์ผู้เสียหายดำเนินการฟ้องร้องคดีเกี่ยวกับจำเลยที่ 4 นายจ้างให้ต้องรับผิดชอบสำหรับความรับผิดชอบในทางสัญญาจากการที่จำเลยที่ 4 นายจ้างคิดสัญญารับจ้างขนส่งไม่สามารถบริการส่งโจทก์ผู้เสียหายในฐานะเป็นผู้โดยสารซึ่งเป็นเจ้านี่ถึงที่หมายปลายทางและโดยความปลอดภัยเช่นนี้ ถือได้ว่าจำเลยที่ 4 นายจ้างในฐานะลูกหนี้ตามสัญญา

²³ เพิ่งอ้าง , น.288.

รับจ้างขนส่งจะต้องรับผิดชอบสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความผิดของจำเลยที่ 1 ที่ 2 และที่ 3 ลูกจ้างซึ่งเป็นบุคคลที่นายจ้างลูกหนี้ได้ใช้ในการชำระหนี้ นั้น โดยขนาดเสมอกับว่าเป็นความผิดของจำเลยที่ 4 นายจ้างเองตามมาตรา 634 ประกอบกับมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สำหรับลักษณะแห่งการกระทำใดที่เป็นการกระทำภายในขอบอำนาจหน้าที่ของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ นั้น สามารถแยกพิจารณารายละเอียดได้ดังนี้

2.1 ในกรณีของผู้แทนหรือตัวแทนตามกฎหมายได้แก่

ก. ผู้แทนโดยชอบธรรม (ได้แก่ ผู้ใช้อำนาจปกครอง (บิดามารดา) และผู้ปกครองตามมาตรา 1585 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) มีขอบเขตการกระทำการแทนกำหนดไว้แต่เฉพาะตามมาตรา 1571 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่จำกัดสิทธิและหน้าที่ของผู้แทนโดยชอบธรรมถึงแม้กฎหมายจะให้สิทธิและหน้าที่แก่ผู้แทนโดยชอบธรรมในการจัดการกิจการบางอย่างแทนผู้เยาว์ โดยตรงเพราะเหตุที่ผู้เยาว์ยังไม่สามารถกระทำนิติกรรมนั้นๆ ได้นั้นเนื่องมาจากความเยาว์วัย (ตัวอย่างเช่น ผู้เยาว์ยังเป็นทารกอยู่ เป็นต้น) ทั้งนี้กฎหมายบัญญัติให้ผู้แทนโดยชอบธรรมจัดการด้วยความระมัดระวังตั้งเช่นวิญญูชนจะพึงกระทำ มิฉะนั้นถ้าหากผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองก่อให้เกิดความเสียหายแก่กองทรัพย์สินของผู้ที่อยู่ในความปกครองโดยประมาทเลินเล่อหรือความจงใจก็ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นอกจากนี้กฎหมายยังห้ามผู้แทนโดยชอบธรรมทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์บางประการ เว้นแต่ศาลจะได้อนุญาตก่อนใน 13 ประการตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1574 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยหากประโยชน์ของผู้แทนโดยชอบธรรมหรือประโยชน์ของคู่สมรสหรือบุตรของผู้แทนโดยชอบธรรมขัดกับประโยชน์ของผู้เยาว์ ผู้แทนโดยชอบธรรมจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนจึงจะทำการกิจการนั้นได้ มิฉะนั้น กิจการนั้นเป็นโมฆะ (ตามมาตรา 1575 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)

ตัวอย่างเช่น ผู้ใช้อำนาจปกครองและผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรผู้เยาว์กู้เงินแทนผู้เยาว์โดยนำมาใช้เพื่อประโยชน์แก่ผู้เยาว์ การกู้เงินผูกพันผู้เยาว์ การกู้เงินไม่เป็นหนี้ที่จำเป็นจะต้องทำเอง (ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 849/2496) หากปรากฏว่าผู้แทนโดยชอบธรรมไม่สามารถเบิกถอนเงินของผู้เยาว์มาชำระหนี้คืนแก่เจ้าหนี้ได้ภายในกำหนดระยะเวลาการกู้ ทำให้มีการชำระหนี้ล่าช้าไปซึ่งเกิดภาระหนี้สินที่เป็นดอกเบี้ยขึ้น กรณีเช่นนี้ผู้เยาว์ในฐานะลูกหนี้ตามสัญญากู้ยืมจำจะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ตามมาตรา 220

ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1617/2494 วินิจฉัยว่า บิดาในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตรได้ทำสัญญาจะแลกเปลี่ยนที่ดินของบุตรกับที่ดินของโจทก์ แต่ยังไม่

ทันได้ร้องขออนุญาตต่อศาล บุตรก็ตายลงเสียก่อน ที่ดินของบุตรจึงตกเป็นมรดกได้แต่บิดา ดังนี้ โจทก์จะฟ้องบิดาให้โอนที่ดินนั้นให้แก่โจทก์ตามสัญญาไม่ได้ เพราะบิดาเป็นเพียงผู้ทำสัญญาแทนเด็กที่ย่อมไม่ผูกพันบิดาซึ่งเป็นผู้รับมรดกด้วย²⁴

ข. ผู้อนุบาล มีขอบเขตการทำการแทนคนไร้ความสามารถทุกอย่าง เนื่องจากคนไร้ความสามารถไม่สามารถทำนิติกรรมใดๆ ได้เลย (ตามมาตรา 28 และมาตรา 29 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)

ตัวอย่างเช่น กรณีบิดามารดาเป็นผู้อนุบาลบุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ โดยบิดามารดากู้เงินแทนบุตรผู้เยาว์ที่เป็นคนไร้ความสามารถโดยนำมาใช้เพื่อประโยชน์แก่ผู้เยาว์ การกู้ยืมนั้นผูกพันคนไร้ความสามารถ หากปรากฏว่าผู้อนุบาลไม่สามารถเบิกถอนเงินของคนไร้ความสามารถมาชำระหนี้คืนแก่เจ้าหนี้ได้ภายในกำหนดระยะเวลาการกู้ ทำให้มีการชำระหนี้ล่าช้าไปซึ่งเกิดภาระหนี้สินที่เป็นดอกเบี้ยขึ้น กรณีเช่นนี้คนไร้ความสามารถในฐานะลูกหนี้ตามสัญญากู้ยืมจำเป็นจะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ตามมาตรา 220

ค. ผู้พิทักษ์ มีขอบเขตการกระทำการแทนเพียงการให้ความยินยอมแก่คนเสมือนไร้ความสามารถสำหรับนิติกรรมบางอย่างที่สำคัญไม่ควรปล่อยให้คนเสมือนไร้ความสามารถทำนิติกรรมในประเภทนั้นเพียงลำพัง (ตามมาตรา 34 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)

ตัวอย่างเช่น กรณีคนเสมือนไร้ความสามารถมีกายพิการ หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ และศาลมีคำสั่งให้ผู้พิทักษ์เป็นผู้มีอำนาจกระทำการแทนคนเสมือนไร้ความสามารถตามมาตรา 34 วรรคสาม โดยผู้พิทักษ์กู้เงินแทนคนเสมือนไร้ความสามารถมาใช้เพื่อประโยชน์แก่คนเสมือนไร้ความสามารถ การกู้ยืมนั้นผูกพันคนเสมือนไร้ความสามารถ หากปรากฏว่าผู้พิทักษ์ไม่สามารถเบิกถอนเงินของคนเสมือนไร้ความสามารถมาชำระหนี้คืนแก่เจ้าหนี้ได้ภายในกำหนดระยะเวลาการกู้ ทำให้มีการชำระหนี้ล่าช้าไปซึ่งเกิดภาระหนี้สินที่เป็นดอกเบี้ยขึ้น กรณีเช่นนี้คนเสมือนไร้ความสามารถในฐานะลูกหนี้ตามสัญญากู้ยืมจำเป็นจะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ตามมาตรา 220

ง. ผู้แทนนิติบุคคล โดยเหตุที่นิติบุคคลเป็นสิ่งไม่มีชีวิตจิตใจ จึงไม่สามารถที่จะแสดงเจตนาหรือทำการใดได้ด้วยตนเองได้ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในมาตรา 70 วรรคสอง บัญญัติว่า “ความประสงค์ของนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยผู้แทนของนิติ

²⁴ ประสิทธิ์ โฉมวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม-ปรับปรุงใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548) น.83-84.

บุคคล” กิจการของนิติบุคคลจึงจำเป็นต้องมีบุคคลธรรมดาเป็นผู้แทนในการดำเนินงาน โดยอำนาจของผู้แทนนิติบุคคลโดยปกติแล้ว ผู้แทนของนิติบุคคลจะมีอำนาจอย่างไรบ้างนั้น มักจะถูกกำหนดลงไว้ในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งนิติบุคคลแล้ว หรือจะถูกระบุลงไว้ในกฎหมายพิเศษที่จัดตั้งนิติบุคคลอยู่แล้ว เมื่อผู้แทนได้จัดการอย่างใดให้แก่นิติบุคคลภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้นและได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นไม่ว่ามาจากมูลผิดสัญญาหรือละเมิด^{25 26} นิติบุคคลนั้นก็จะต้องรับผิดชอบ ทั้งนี้ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 76 บรรทัดแรกบัญญัติว่า “ถ้าการกระทำตามหน้าที่ของผู้แทนของนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น แต่ไม่สูญเสียสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาแก่ผู้ก่อความเสียหาย” แต่อย่างไรก็ตามในกรณีที่มีผู้จัดการหลายคน และไม่ได้มีข้อกำหนดไว้เป็นประการอื่นในข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง หรือมิได้บัญญัติไว้เป็นประการอื่นในกฎหมายพิเศษจัดตั้งนิติบุคคล การจะทำความตกลงต่าง ๆ ในทางอำนาจกิจการของนิติบุคคลนั้นจะต้องเป็นไปตามเสียงข้างมากในหมู่ผู้จัดการทั้งหลายด้วยกัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 71 บัญญัติว่า “ในกรณีที่นิติบุคคลมีผู้แทนหลายคน การดำเนินกิจการของนิติบุคคลให้เป็นไปตามเสียงข้างมากของผู้แทนของนิติบุคคลนั้น เว้นแต่จะได้มีข้อกำหนดไว้เป็นประการอื่นในกฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง” อำนาจต่าง ๆ ของผู้จัดการในการดำเนินกิจการให้แก่นิติบุคคลนั้น อาจมีการเปลี่ยนตัวผู้แทนหรืออาจถูกจำกัด หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ในระหว่างที่ดำเนินกิจการอยู่ ทั้งนี้ไม่ว่าด้วยเหตุผลประการใดก็ตามและเมื่ออำนาจของผู้จัดการได้ถูกจำกัดหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ถ้าผู้จัดการคนนั้นเกิดทุจริตกระทำการตามอำนาจเดิม ซึ่งอำนาจนั้นสมมุติว่าได้ถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ดังนี้เมื่อเกิดความเสียหายขึ้น นิติบุคคลนั้นจะปฏิเสธความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตได้หรือไม่ สำหรับเรื่องนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติมาตรา 72 ขึ้นมาเพื่อให้ความคุ้มครองประโยชน์แก่บุคคลภายนอกที่ทำการติดต่อกับนิติบุคคลโดยสุจริต โดยไม่ทราบถึงข้อจำกัดหรือเปลี่ยนแปลงอำนาจของผู้จัดการนั้น โดยห้ามมิให้นิติบุคคลนำข้อจำกัดหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงอำนาจของนิติบุคคลไปเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอก แต่ถ้าบุคคลภายนอกได้รู้ถึงการจำกัดหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงอำนาจนั้นแล้ว แต่ก็ยังมาเข้าทำการผูกพันด้วย ต่อมาเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น บุคคลภายนอกนั้นก็

²⁵ จิต เสรมฐนุตร , คำสอนชั้นปริญญาตรี พุทธศักราช 2483 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล , (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ,2483) น.238-239.

²⁶ ประสิทธิ์ โฉมวิไลกุล , คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม , 2543) น.149-150.

จะเรียกร้องเอาค่าเสียหายจากนิติบุคคลย่อมไม่ได้ ทั้งนี้เพราะถือว่าบุคคลภายนอกนั้นไม่สุจริตแล้ว และมาตรา 78 ก็ได้บัญญัติขึ้นมาก็เพื่อให้ความคุ้มครองแก่บุคคลภายนอกที่สุจริตเท่านั้น โดยบัญญัติไว้ว่า “การเปลี่ยนตัวผู้แทนของนิติบุคคลหรือการจำกัดหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงอำนาจของผู้แทนของนิติบุคคล ให้มีผลต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้งแล้ว แต่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้กระทำการ โดยสุจริตมิได้”

ในด้านความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลในกิจการต่างๆ ซึ่งผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำไปนั้น หากเป็นการกระทำตามอำนาจหน้าที่ที่ตนมีอยู่และการกระทำนั้นก็อยู่ในขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลแล้ว นิติบุคคลก็ต้องผูกพันต่อบุคคลภายนอกในการที่จะปฏิบัติตามข้อผูกพันที่ผู้แทนได้กระทำไป และในขณะเดียวกันถ้าเกิดความเสียหายขึ้นแก่บุคคลภายนอก เพราะผู้แทนได้ก่อให้เกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ นิติบุคคลก็ย่อมต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกด้วย ตัวอย่างเช่น นาย ก. เป็นกรรมการของบริษัทประกันชีวิตแห่งหนึ่ง ได้ขับรถยนต์ของบริษัทเพื่อไปทำการติดต่อกับผู้เอาประกันชีวิตตามหน้าที่ และในระหว่างขับรถยนต์ไปนั้นได้ชนเอา นาย ข. เข้า นาย ข. ได้รับบาดเจ็บ ในกรณีเช่นนี้บริษัทประกันชีวิตจะปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้ จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ นาย ข. ไป อย่างไรก็ตามบริษัทก็สามารถที่จะไปไล่เบี้ยเอาแก่ผู้เป็นต้นเหตุทำ ความเสียหายได้ในภายหลัง ตามที่มาตรา 76 บัญญัติว่า “ถ้าการกระทำตามหน้าที่ของผู้แทนของนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคล เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น แต่ไม่สูญเสียสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาแก่ผู้ก่อ ความเสียหาย” ฉะนั้นตามตัวอย่างข้างต้น บริษัทจึงมีสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาแก่นาย ก. ผู้เป็นต้นเหตุทำ ความเสียหายได้ แต่ถ้ากิจการที่ผู้แทนกระทำไปนั้นอยู่นอกเหนือวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล จึงไม่ต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้น ซึ่งผู้ที่จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายนั้นคือบรรดาผู้แทนที่ได้ออกเสียงลงมติให้ทำการเช่นนั้น รวมทั้งบรรดาผู้แทนที่ได้ลงมือ กระทำกรณานั้น ตามที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 76 วรรคท้ายว่า “ถ้าทำ ความเสียหายแก่บุคคลอื่น เกิดจากการกระทำที่ไม่อยู่ในขอบวัตถุประสงค์หรืออำนาจหน้าที่ของนิติ บุคคล บรรดาบุคคลดังกล่าวตามวรรคหนึ่งที่ได้เห็นชอบให้กระทำการนั้นหรือได้เป็นผู้กระทำการ ดังกล่าว ต้องร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้น”

จ. ผู้จัดการมรดก ซึ่งถือว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้จัดการมรดกกับทายาท ของเจ้ามรดกและบุคคลภายนอกมีลักษณะกึ่งผู้แทนตามกฎหมาย (คงจะเห็นได้จากในกฎหมายแพ่ง ญีปุ่นใน De Becker, p.763 ซึ่งถือว่าผู้จัดการมรดกเป็นผู้แทนตามกฎหมาย (legal representative) ของทายาทตามมาตรา 1117 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งญีปุ่น) ทั้งนี้เพราะกิจการที่ผู้จัดการมรดก ทำไปในขอบเขตอำนาจแห่งการจัดการ (มาตรา 1736 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและ

พาณิชย์) ย่อมผูกพันทายาทและกองมรดก (มาตรา 1724 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) หลักที่กล่าวมานี้ใช้กับผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม หรือคำสั่งศาลตามมาตรา 1711 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากจะลองเทียบผู้จัดการมรดกกับผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองก็จะเห็นความเป็น “ผู้แทนตามกฎหมาย” ได้ชัดเจนขึ้น^{27 28} ซึ่งอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้จัดการมรดกต่อทายาทก็เกิดขึ้นโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย (มาตรา 1719-1733) หากได้เกิดจากคำสั่งของทายาทไม่ หากจะกล่าวโดยเคร่งครัดแล้ว ทายาทที่มีอำนาจสั่งการให้ผู้จัดการมรดกกระทำเลยไม่ หากแต่ผู้จัดการมรดกต้องจัดการตามเจตนาของเจ้ามรดกที่ปรากฏในพินัยกรรมและตามกฎหมายเพื่อประโยชน์ของทายาททั้งหลาย โดยมีทายาทเป็นผู้คอยตรวจสอบ ถ้าปรากฏว่าผู้จัดการมรดกกระทำผิดข้อกำหนดในพินัยกรรมหรือกฎหมาย ทายาทก็อาจไม่ถูกผูกพันในการกระทำนั้น (มาตรา 1724) (อาทิเช่น การทำนิติกรรมที่ผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสีย (เว้นแต่พินัยกรรมจะได้อนุญาตไว้ หรือได้รับอนุญาตจากศาล) ตามมาตรา 1722 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ซึ่งหากมีความเสียหายเกิดขึ้นสามารถเรียกให้ผู้จัดการมรดกรับผิดเป็นการส่วนตัวได้ (มาตรา 1720 ประกอบมาตรา 812) นอกจากนี้ทายาทยังอาจขอให้ศาลถอนผู้จัดการมรดกนั้นได้ (มาตรา 1727 วรรคแรก)

2.2 ผู้ที่ถูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้แทน แบ่งย่อยออกเป็น

ก. ลูกจ้าง มีขอบเขตการทำการแทนแต่เฉพาะการกระทำในทางหน้าที่จ้าง โดยดูจากชนิด ประเภท และลักษณะของงานที่จ้างว่าเป็นอย่างไรก่อน เพราะเนื่องจากขอบเขตของการทำการแทนย่อมรู้หรือส่อให้เห็นได้จากลักษณะของงานนั้นๆ (โปรดดูเทียบกับมาตรา 425 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)²⁹

ข. ตัวแทน ในมาตรา 797 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีลักษณะขอบเขตแห่งการทำการแทนได้แก่ การทำตามคำสั่งอันแสดงออกโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายของตัวการ ดังที่มาตรา 807 บัญญัติว่า “ตัวแทนต้องทำการตามคำสั่งแสดงออกชัด หรือโดยปริยาย

²⁷ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม-ปรับปรุงใหม่, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548) น.352-353.

²⁸ De Becker, J.E., The Principles of Practices of the Civil Code of Japan, (London: Butterworth, 1921) p.763.

²⁹ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด จัดการงานนอกสั่ง และลาภมิควรได้, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท มีสมบัติการพิมพ์ จำกัด, 2548) น. 91-115.

ของตัวการ เมื่อไม่มีคำสั่งเช่นนั้น ก็ต้องดำเนินการตามทางที่เคยทำกันมาในกิจการค้าขายอันเขาให้ตนทำอยู่นั้น

อนึ่งบทบัญญัติมาตรา 659 ว่าด้วยการฝ่าฝืนทรัพย์นั้น ท่านให้นำมาใช้ด้วยโดยอนุโลมตามควร”

ซึ่งเท่ากับว่า ความมีอิสระในการแสดงเจตนาทำนิติกรรมหรือทำการใดๆ ของตัวแทนได้มีจำกัดอยู่แต่เฉพาะในคำสั่งมอบหมายของตัวการเท่านั้น ตัวแทนไม่อาจจะให้ความคิดเห็นของตนทำการใดให้นอกเหนือคำสั่งของตัวการในประการใดๆ ได้³⁰ ดังนั้น ขอบเขตทำการแทนภายในขอบอำนาจของตัวแทนนั้น โดยจะเป็นไปในทำนองเดียวกับทางกรที่จ้าง คือ เฉพาะในกิจการที่มอบหมายให้ทำการแทน ถ้าทำเกินหรือทำนอกเหนือขอบอำนาจก็จะมีใช้การทำในฐานะตัวแทน (ตามมาตรา 820 และมาตรา 823 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)

มีข้อสังเกตว่า 1) เนื่องจากความสัมพันธ์ในทางสัญญาในมาตรา 220 นี้เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกับความรับผิดชอบทางมูลสัญญาซึ่งเป็นเรื่องระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้เท่านั้น การที่เจ้าหนี้จะทำการฟ้องร้องผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้โดยตรง หากเป็นกรณีละเมิดแล้วในทางละเมิดในบางกรณีอาจจะเป็นเรื่องยาก ทั้งนี้เนื่องจากการที่กฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เขาให้สิทธิผู้ได้รับความเสียหายในทางละเมิดสามารถฟ้องร้องเอากับผู้เป็นตัวแทน นายจ้าง หรือบุคคลที่อยู่ในฐานะทำนองเดียวกับนายจ้างก็เพราะเหตุที่บุคคลเหล่านี้มีฐานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดีกว่าบุคคลที่มีอำนาจในการชำระหนี้แทนลูกหนี้ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่แย่หรือด้อยกว่าอยู่ ทำให้เป้าหมายในการฟ้องร้องเพื่อการบังคับชำระหนี้เป็นไปได้โดยยากลำบากเนื่องจากไม่มีทรัพย์สินเพียงพอ หรือสามารถที่จะนำมาชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้ผู้เป็นเสียหายจากการละเมิดได้ แต่อย่างไรก็ตามได้มีเหตุผลโต้แย้งขึ้นมาเพิ่มเติมว่าในบางกรณีอาทิเช่น ในกรณีของผู้รับเหมาช่วงซึ่งรับจ้างช่วงในงานก่อสร้างที่เป็นสัญญาจ้างทำของโครงการใหญ่ๆ ผู้รับเหมาช่วงจะมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าทางฝ่ายผู้รับเหมาชั้นต้นซึ่งเป็นลูกหนี้กับคู่สัญญาโดยตรงกับผู้ว่าจ้างซึ่งเป็นเจ้าหนี้เสียอีก ซึ่งเหตุผลที่ยกมาก่อนหน้านี้ว่าที่มีน้ำหนักน้อยกว่า

2) ในด้านการคัดเลือกบุคคลผู้ชำระหนี้แทนลูกหนี้ ตัวลูกหนี้สามารถคัดเลือกผู้ชำระหนี้แทนตนได้ตามที่ต้องการ

³⁰ ไซยส เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม พิมพ์ครั้งที่ 4 ฉบับปรับปรุงใหม่,

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548) น.273.

3) ประโยชน์ที่ได้รับแก่ลูกหนี้ เนื่องจากการดำเนินการของบุคคลผู้ชำระหนี้แทนลูกหนี้ที่ได้ทำไปก็เพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้ผู้เดียว ลูกหนี้จึงจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องสำหรับการรับรู้ รับทราบ และรับผิดชอบจากการปฏิบัติการชำระหนี้แทนลูกหนี้ดังกล่าว

3. กระทำต่อเจ้าหนี้

สำหรับความรับผิดชอบของลูกหนี้ต่อการกระทำของผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ในส่วนนี้จะต้องเป็นการกระทำต่อเจ้าหนี้เท่านั้น หากปรากฏว่าเป็นเรื่องที่กระทำแทนต่อบุคคลอื่นๆ ที่มีเจ้าหนี้ กรณีเช่นนี้จะมิใช่เรื่องการกระทำของผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ในมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนของรายละเอียดปลีกย่อยผู้ศึกษาได้มีข้อสังเกตดังต่อไปนี้

1) ในด้านของความสัมพันธ์ในทางสัญญาที่มีต่อกัน

จะเห็นได้ว่าเจ้าหนี้หาได้มีความสัมพันธ์ทางสัญญากับผู้ที่มีอำนาจในการชำระหนี้แทนลูกหนี้ไม่ หากแต่ความสัมพันธ์ทางสัญญานั้นมีแต่เพียงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นการเฉพาะตัวของตัวเจ้าหนี้กับลูกหนี้ผู้เป็นคู่สัญญากันทางนิติกรรมสัญญากันเท่านั้น

2) มีการชำระหนี้แทนกันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ทางหนี้ระหว่างเจ้าหนี้ กับลูกหนี้ ได้มีกันมาก่อน

3) ในระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้ผู้รับชำระหนี้จะต้องเกิดความสัมพันธ์ทางหนี้ (ได้แก่ความรับผิดชอบเนื่องมาจากมูลสัญญา (contractual liability) เช่น มีสัญญาซื้อขาย สัญญาจ้างทำของต่อกันมา) ก่อนเสมอ มิฉะนั้นอาจเป็นกรณีที่เข้าหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องอื่นๆ อาทิเช่น เรื่องละเมิด จัดการนอกสั่ง ลาภมิควรได้ เป็นต้น

สำหรับประเด็นในเรื่องความรับผิดชอบเนื่องมาจากมูลสัญญา (contractual liability) นั้น เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยในมาตรา 220 ได้รับอิทธิพลแนวความคิดทางกฎหมายมาจากประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศเยอรมัน โดยได้นำเนื้อหาของกฎหมายมาบรรจุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยตั้งแต่ชั้นร่างกฎหมาย ซึ่งความหมายของการแปลความกฎหมายในมาตราดังกล่าวในประเทศเยอรมันได้บ่งชี้ไว้เป็นแนวทางว่า “Section 278 applies to contractual responsibility only” ³¹

³¹ E.J. Cohn , Manual of German Law , Volume 1. (N.Y. :Ocean Publications ,inc.,1968.)

ส่วนประเด็นปัญหาที่ตามมาอาจจะมีข้อน่าสนใจเพิ่มเติมว่าความรับผิดอันเนื่องมาจากมูลสัญญานี้มีขอบเขตอยู่เพียงใด ซึ่งในเรื่องนี้ในแนวทางของนักนิติศาสตร์ของประเทศเยอรมันก็ได้มีข้อสงสัยกันเช่นเดียวกันทำให้มีงานวรรณกรรมปรากฏในรูปเหตุผลของคดีที่ได้จากการวิเคราะห์คำพิพากษาของศาลของประเทศเยอรมันในคดี BGHZ 4, 1 III. Civil Senate (III ZR 95/50) = NJW 1952, 418 (= VersR 1952, 166) ลงวันที่ 25 ตุลาคม ค.ศ. 1951 ซึ่งแปลโดย Von Mehren and Gordley และเป็นงานในลิขสิทธิ์ของ ศาสตราจารย์ B.S. Markesinis ได้กล่าวในข้อความเหตุผลตอนหนึ่งว่า อย่างไรก็ตามข้อคัดค้านดังกล่าวจะมีได้ขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์พื้นฐานซึ่งศาลของประเทศเยอรมันที่ชื่อ Reichsgericht ที่จะวินิจฉัยคดี โดยมีหลักกฎหมายที่เหมาะสมที่จะแบ่งแยกแนวทางการพิจารณาว่าอย่างไรเป็นแนวทางพื้นฐานสำหรับการพิจารณาความรับผิดที่สูงจั้งกระทำในทางการที่จั้งเป็นเรื่องหลักของมูลสัญญา หรือมิใช่มูลสัญญา ซึ่งถ้าหากว่าในมาตรา 278 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันเป็นเรื่องของความรับผิดอันเกิดจากมูลสัญญาโดยได้นำมาปรับใช้กับคดีต่างๆ รวมถึงความสัมพันธ์ในส่วนที่คล้ายกับสัญญา (similar to contract) ด้วย อาทิ เช่น ความรับผิดตามกฎหมายมหาชนสำหรับเรื่องใดๆ อันเกี่ยวกับความปลอดภัย (the safekeeping of objects / Verwahrungsverhältnis) แต่ไม่อาจขยายความบทบัญญัติในมาตราไปครอบคลุมถึงความรับผิดในคดีละเมิดซึ่งได้มีประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศเยอรมันได้บัญญัติอย่างชัดเจนไว้โดยเฉพาะในมาตรา 831 ประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศเยอรมัน ซึ่งในบทบัญญัตินี้ดังกล่าวได้ให้นายจ้างสามารถพิสูจน์ความรับผิดได้³²

มีข้อสังเกตว่า ในกรณีที่บุคคลภายนอกเข้ามาชำระหนี้แทนลูกหนี้โดยการแปลงหนี้ใหม่โดยการเปลี่ยนตัวลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 350 จะนำมาตรา 220 บังคับแก่ลูกหนี้ได้เพียงใด

โดยในเรื่องนี้ผู้ศึกษาขอกล่าวถึงรายละเอียดของการพิจารณามาตรา 350 โดยแยกเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

ในประการที่หนึ่ง การแปลงหนี้ใหม่โดยการเปลี่ยนตัวลูกหนี้ตามมาตรา 350 ก็เป็นเหตุความระงับแห่งหนี้ก็อย่างหนึ่ง นอกเหนือจากการชำระหนี้โดยลูกหนี้เอง หรือบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 220 ซึ่งเป็นความระงับแห่งหนี้ก็อย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้หนี้ระหว่างเจ้าหนี้ และลูกหนี้เดิมระงับสิ้นไปเหมือนกัน ซึ่งลูกหนี้เดิมจะไม่มี ความรับผิดกับเจ้าหนี้อีกต่อไปเมื่อมีการเปลี่ยนตัวลูกหนี้แล้ว

³² Institute of Global Law, “German law cases”

ในประการที่สอง การแปลงหนี้โดยมีการเปลี่ยนตัวลูกหนี้ในมาตรา 350 แม้ตัวของลูกหนี้ใหม่ที่เป็นบุคคลภายนอกที่จะเข้ามาชำระหนี้แทนลูกหนี้เดิมโดยการแปลงหนี้ใหม่จะยังไม่มีชำระหนี้ หรือมีการชำระหนี้ยังไม่เสร็จสิ้นครบถ้วนก็ตามหากเจ้าหนี้อินยอมหรือสัญญาให้มีการแปลงหนี้ใหม่เพื่อเข้ามาผูกพันแทนลูกหนี้เดิมที่จะได้ปฏิบัติชำระหนี้ให้กันต่อไปในภายหน้าได้ ความรับผิดชอบของลูกหนี้เดิมที่มีต่อเจ้าหนี้ก็จะไม่ผลผูกพันกันอีกต่อไป (ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 46/2478)³³

ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การแปลงหนี้ใหม่โดยเปลี่ยนตัวลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 350 ก็จะเป็นการทำให้หนี้เดิมระงับลูกหนี้เดิมได้หลุดพ้นไปแล้ว ลูกหนี้เดิมหาต้องกลับมารับผิดชอบเพราะการที่ลูกหนี้ใหม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับภาระหนี้ใหม่นั้นไม่ ซึ่งในเรื่องเช่นนี้จะนำมาตรา 220 มาใช้บังคับแก่ลูกหนี้เดิมไม่ได้ เนื่องจากลูกหนี้เดิมไม่มีความรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้อีกต่อไปแล้ว

4. ความรับผิดชอบผูกพันกับมาตราหลัก

เนื่องจากหลักความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่ที่อำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ตามมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีอาจนำมาปรับใช้ได้ตามคำพิพากษาทั้งนี้จะต้องนำมาปรับใช้บทบัญญัติกฎหมายมาตราดังกล่าวร่วมกับมาตราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (เช่น มาตรา 76, มาตรา 425, มาตรา 427, มาตรา 428 เป็นต้น) กับ การกำหนดความรับผิดชอบของลูกหนี้ในเรื่องนั้นๆ เพื่อประโยชน์สำหรับความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อกฎหมายที่นำมาวินิจฉัยกับข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่อง ซึ่งผู้ศึกษาได้รวบรวมปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อรายละเอียดในส่วนนี้ได้ดังนี้

1) ประเด็นปัญหาเรื่องการแปลงความบทบัญญัติกฎหมายในมาตรา 220 ของศาล ดังตัวอย่างตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 112/2511

(กรมสุทธการ โจทก์ บริษัทกรุงเทพฯ บรรจวบ จ้างกับ กับพวก จำเลย)

“จำเลยให้ลูกจ้างไปชำระค่าอากรเพื่อรับสินค้าต่อกรมสุทธการ และได้รับสินค้าไปแล้ว แต่กรมสุทธการไม่ได้รับค่าอากรจำนวนนั้น ถ้าลูกจ้างของจำเลยใช้ชำระค่าอากรแล้วแต่เจ้าหน้าที่ของกรมสุทธการเอาเงินนั้นไว้เอง ไม่ส่งให้กรมสุทธการ จำเลยก็ไม่ต้องรับผิดชอบชำระค่าอากรนั้น ถ้าลูกจ้างของจำเลยไม่ได้ชำระเงินนั้นให้แก่เจ้าหน้าที่ของกรมสุทธการ แม้จะเป็นโดยเจ้าหน้าที่ของกรมสุทธการร่วมทุจริตด้วย ก็ไม่ทำให้จำเลยพ้นความรับผิดชอบ เพราะจำเลยต้องรับผิดชอบ

³³ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น.997-1000.

ในการกระทำของลูกจ้างซึ่งเป็นตัวแทนที่จำเลยใช้ในการชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 ”

สำหรับในกรณีประเด็นปัญหาตามคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้เป็นการขยายความความหมายของความสัมพันธ์ทางหนี้ที่เจ้าหนี้ (คือกรมศุลกากร) มีต่อลูกหนี้ในคดีนี้โดยมีความหมายถึงความถึงการมีหน้าที่ชำระค่าอากร หรือภาษีตามกฎหมายด้วย ซึ่งหากพิจารณาในเนื้อหาของมาตรา 220 ในทางคำรากฎหมายของนักนิติศาสตร์ไทยจะเห็นสอดคล้องกันในเบื้องต้นว่าจะต้องมีความสัมพันธ์ทางสัญญาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในต่างประเทศโดยเฉพาะในตำราคำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน(The German Civil Code (Bürgerliches Gesetzbuch “BGB”)) ได้กล่าวถึงว่า “Section 278 applies to contractual responsibility only”³⁴ เช่นเดียวกัน

มีข้อสังเกตว่า ในบางกรณีการแปลความบทบัญญัติกฎหมายในมาตรา 220 ของศาลไทยที่จะให้ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ ลูกหนี้จะต้องปรากฏว่ามีความผิดอันเนื่องมาจากการฝ่าฝืนหน้าที่ตามกฎหมาย หรือตามสัญญาเสียก่อน หากปรากฏว่าลูกหนี้มิได้มีความผิดตามสัญญาต่อเจ้าหนี้ ลูกหนี้ก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากหน้าที่และความรับผิดชอบของลูกหนี้

2) ประเด็นปัญหาเรื่องการนำบทบัญญัติมาตรา 220 มาปรับใช้กับสภาพข้อเท็จจริงต่างๆ ในคดีของศาลมากน้อยเพียงใด ดังมีตัวอย่าง

1. ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1408/2518

โดยศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า “ผู้รับประกันภัยเฮารถที่เกิดวินาศภัยไปไว้ที่อู่ซึ่งรับงานของผู้รับประกันภัยไปทำรถหายไประหว่างอยู่ที่อู่ อู่นี้มีลักษณะเป็นตัวแทนของผู้รับประกันภัย ผู้รับประกันภัยต้องรับผิดชอบในการที่รถสูญหาย”

สำหรับในกรณีประเด็นปัญหาตามคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ได้วินิจฉัยปรับกฎหมายจากข้อเท็จจริงแต่เพียงว่า อู่ซึ่งรับงานซ่อมมีลักษณะเป็นตัวแทนของผู้รับประกันภัยเท่านั้น ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว กรณีตามข้อเท็จจริงน่าจะปรับเข้ากับกรณีที่อู่เป็นบุคคลซึ่งผู้รับประกันภัยใช้ในการชำระหนี้ ซึ่งผู้รับประกันภัยจะต้องรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในมาตรา 220 ด้วย

2. ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2272/2534

(บริษัท เทพธุรกิจ จำกัด โจทก์ ธนาคารกสิกรไทย จำกัด จำเลย)

“กรรมการของบริษัทโจทก์ได้มอบสมุดเช็คของบริษัทให้ ค.เก็บไว้กับให้ ค.เป็นผู้รอกข้อความในเช็คมาให้กรรมการลงนามและทุกสิ้นเดือนธนาคารจำเลยจะส่งสำเนาคาร์ดบัญชีให้โจทก์ตรวจสอบ ซึ่งหากโจทก์ใช้ความระมัดระวังตรวจสอบบ้างโจทก์ย่อมจะทราบว่ามีการปลอมลายมือชื่อกรรมการของโจทก์ลงในเช็คของโจทก์ตั้งแต่ฉบับแรกไปถอนเงิน เพราะปกติ

³⁴ E.J. Cohn , *supra* note 31 , p.119.

โจทก์จะไม่สั่งจ่ายเช็คเงินสดจำนวนมาก โจทก์จึงเป็นผู้ต้องคดีบทมิให้ยกข้อลายมือชื่อปลอมขึ้นเป็นข้อต่อสู้ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1008 วรรคแรกตอนท้าย จำเลยจึงมีสิทธินำจำนวนเงินที่จ่ายตามเช็คทั้ง 8 ฉบับมาลงบัญชีของโจทก์ว่าโจทก์เป็นลูกหนี้จำเลยได้”

สำหรับในกรณีประเด็นปัญหาตามคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้จะเห็นได้ว่าศาลมีได้นำบทบัญญัติมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ว่าด้วยความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำการของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนมาปรับใช้ร่วมด้วยไม่ ทั้งๆ ที่ได้มีบทบัญญัติไว้โดยเฉพาะด้วยแล้วเช่นกัน

3) ประเด็นปัญหาเรื่องขอบเขตการทำการแทน

ปัญหาว่า หากนาย ก. ว่าจ้าง นาย ข. มาทาสีบ้านพักอาศัย ปรากฏว่า นาย ข. ได้ให้ นาย ค. (ลูกจ้างของตน) มาทาสีให้ โดยนาย ค. ได้ลักทรัพย์สินของ นาย ก. ไป เช่นนี้ นาย ข. จะต้องรับผิดชอบเพียงใด

สำหรับในกรณีประเด็นปัญหาตามอุทธรณ์จะเห็นได้ว่าการที่ นาย ค. ได้มีดำเนินการทาสีตามคำสั่งของ นาย ข. นายจ้างของตน ในกรณีที่นาย ค. ได้ลักทรัพย์ของนาย ก. ไป ถือได้ว่าเป็นการกระทำในทางหน้าที่จ้างตามมาตรา 425 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเป็นการกระทำภายใต้สัญญาจ้างทำของที่รับจ้างทาสีซึ่ง นาย ข. นายจ้างได้ทำไว้กับ นาย ก. โดยเป็นความรับผิดชอบตามสัญญาตามมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายฉบับเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องจากความหมายของคำว่าขอบเขตการทำการแทนของบุคคลที่ชำระหนี้แทนลูกหนี้ ยึดถือตามแนวทางในทางหน้าที่จ้างตามบทบัญญัติว่าด้วยละเมิดในมาตรา 425 ดังกล่าว ซึ่งเป็นการที่ลูกจ้างกระทำไปนั้น ต้องเป็นการปฏิบัติให้งานที่จ้างลุล่วงไป และเหตุที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการปฏิบัติงาน ซึ่งจะเกิดในเวลาปฏิบัติงานหรือไม่ก็ตาม ถ้าเป็นเหตุจากผลการปฏิบัติงานแล้ว ก็เป็นการกระทำละเมิดในทางหน้าที่จ้าง โดยในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ไม่จำกัดเฉพาะหน้าที่เท่าที่ตกลงจ้าง ถ้านายจ้างสั่งให้กระทำงานอื่นนอกหน้าที่และลูกจ้างยินยอม ย่อมถือว่าเป็นงานของนายจ้างที่ได้รับมอบหมายกระทำเช่นเดียวกัน

อนึ่งวิธีปฏิบัติงานของลูกจ้างไม่ว่าจะปฏิบัติโดยจงใจก็ดี หรือประมาทเลินเล่อก็ดี หรือไม่สุจริตเพื่อผลประโยชน์ของลูกจ้างก็ดี หรือการปฏิบัติฝ่าฝืนคำสั่งนายจ้างก็ดี เป็นผลให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น ถือว่าเป็นการกระทำละเมิดในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ เพราะถือได้ว่าเป็นการกระทำในทางหน้าที่จ้างอยู่ เป็นแต่วิธีการปฏิบัติตนไม่ชอบ ซึ่งเป็นเรื่องระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง หากให้นายจ้างพ้นจากความรับผิดชอบในการกระทำละเมิดของลูกจ้างไม่³⁵

ดังนั้นตามอุทธรณ์นาย ข. นายจ้างจึงต้องรับผิดชอบโดยผลของหลักกฎหมายตามมาตรา 220 และ มาตรา 425 ประกอบกับมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1089/2519 (วินิจฉัยว่า “เรื่อง

³⁵ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 29, น.101-102.

จำเลยขับรถไปชนป้าหน้าไม้ในฉาง และใช้ไม้จี้จุดบุหรี หัวไม้จี้กระเด็นไปถุกนุ่นและปอในฉางของโจทก์ลูกใหม่ นายจ้างคนขับรถต้องรับผิดชอบในผลละเมิดที่ลูกจ้างก่อขึ้น”)

4) ประเด็นปัญหาเรื่องการที่คนขับรถไม่ใช่ลูกจ้างของจำเลยแต่ถือว่าเป็นบุคคลอื่นที่ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้(มาตรา 220) ลูกหนี้จะเรียกให้ผู้ก่อความเสียหายชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่ตนได้ใช้ไปให้แก่ผู้ต้องเสียหายไปแล้วได้หรือไม่

ดังตัวอย่างตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 431/2509

“จำเลยเป็นบริษัทกระทำการรับขนคนโดยสาร ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายอันเกิดแก่โจทก์ซึ่งเป็นคนโดยสาร เว้นแต่การเสียหายเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดแต่ความผิดของโจทก์ ฉะนั้นแม้รถคันเกิดเหตุจะไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของจำเลย และคนขับไม่ใช่ลูกจ้างจำเลยก็ตาม แต่ถ้าวรณคนนั้นอยู่ในความควบคุมของจำเลย และรับส่งคนโดยสารในปกติธุรกิจของจำเลยโดยตรง เมื่อคนขับประจารถได้ขับรถโดยประมาททำให้โจทก์เสียหายแล้ว จำเลยก็ต้องรับผิดชอบ

จำเลยที่ 2 เป็นผู้ขับรถจำเลยที่ 3 เข้าเดินอยู่ก่อน โดยได้รับแบ่งผลประโยชน์จากค่าโดยสาร ต่อมาเมื่อจำเลยที่ 1 ได้รับสัมปทานได้เอารถซึ่งตนควบคุมอยู่นั้นเข้ามาเดินในเส้นทางสายนี้ อันเป็นกิจการอยู่ในวัตถุประสงค์ของจำเลยที่ 1 ย่อมถือได้ว่าจำเลยที่ 2 มอบหมายให้จำเลยที่ 1 เป็นผู้ดำเนินการขนส่งแทนจำเลยที่ 2 หาใช่จำเลยที่ 2 เป็นตัวแทนของจำเลยที่ 3 ไม่”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้เป็นเรื่องความรับผิดชอบในการกระทำของบุคคลอื่นที่เป็นความรับผิดชอบเนื่องมาจากมูลสัญญา (contractual liability) ไม่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางละเมิด (tortious liability) สืบเนื่องมาจากหลักกฎหมายที่ว่า “ผู้ใดทำสิ่งใดโดยบุคคลอื่นเท่ากับทำด้วยตนเอง” (qui facit per alium, facit per se) คดีนี้จำเลยที่ 1 ถือว่าไม่เคยร่วมมีกรรมสิทธิ์ในรถยนต์คันนั้น และนายชมก็ไม่ใช่ลูกจ้างของจำเลยที่ 1 แต่ศาลฎีกาเห็นว่าจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นบริษัทจำกัด กระทำการรับขนคนโดยสารตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 608 ซึ่งต้องรับผิดชอบตามมูลสัญญาและตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 634 จึงไม่เกี่ยวกับข้อที่ว่ารถนั้นจะเป็นของจำเลยที่ 1 หรือเมื่อนายชมคนขับ จะมีลูกจ้างของจำเลยที่ 1 ก็ตาม ทั้งนี้ก็จะต้องเห็นว่าโจทก์มิได้ฟ้องโดยมูลความรับผิดชอบทางละเมิด (มาตรา 425) แต่ถ้าหากนายชมเป็นลูกจ้างจำเลยที่ 1 และ โจทก์ตั้งฟ้องมาในมูลหนี้ด้วย จำเลยที่ 1 ก็ย่อมต้องรับผิดชอบต่อโจทก์โดยมูลหนี้ด้วยอย่างไม่มีปัญหา

ซึ่งในเรื่องนี้ผู้ศึกษามีข้อสังเกตว่า 1) กรณีของจำเลยมิใช่บุคคลที่กฎหมายบังคับให้ต้องรับผิดชอบในการกระทำผิด หรือในความเสียหายที่บุคคลอื่นก่อขึ้นโดยมิชอบนั้น ได้มีส่วนผิดอยู่ด้วย ซึ่งมีฉะนั้นจำเลยในคดีนี้ก็ย่อมต้องรับผิดชอบเพราะได้กระทำผิดเป็นส่วนตัว (faute personnelle) โดยที่อาจเป็นความรับผิดชอบทางละเมิดอันต้องรับผิดชอบหลักทั่วไปว่าด้วยความรับผิดชอบทางละเมิด หรืออาจเป็นกรณีละเมิดร่วมกันหรือเป็นการยุยงส่งเสริมช่วยเหลือในการกระทำละเมิดก็ได้ (มาตรา 432) ซึ่งจะต้องรับผิดชอบร่วมกันใช้ค่าสินไหมทดแทนอยู่แล้ว จึงไม่ใช่กรณีความรับผิดชอบในการกระทำของบุคคลอื่นหรือรับผิดชอบแทนกัน และไม่มีกรณีที่จะต้องเรียกร้องให้บุคคลที่ก่อความเสียหาย ชดใช้

ค่าทดแทนที่ตนได้ชำระแล้วได้ เช่น ใช้ให้เด็กอายุขวบครึ่งซึ่งมิใช่ตัวแทนหรือลูกจ้าง ไม่มีสภาพทางจิตใจอันจะก่อการละเมิดขึ้นได้ เอาชามที่ขโมยมาจากเพื่อนบ้านไปคืนเจ้าของ เห็นได้ชัดว่าเด็กอายุเพียงเท่านั้นอาจทำให้ชามแตกได้ ถ้าหากชามเกิดแตกเนื่องจากเด็กนำไป จึงเป็นความรับผิดชอบเป็นส่วนตัว ดังนั้นเมื่อชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องเสียหายไปแล้ว จะเรียกให้เด็กชดใช้คืนให้แก่ตนตามมาตรา 431 ไม่ได้

2) สำหรับในเรื่องลักษณะเดียวกันนี้ได้เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 225/2521 ที่วินิจฉัยว่า “จำเลยที่ 1 เช่าซื้อรถยนต์จากจำเลยที่ 2 จำเลยที่ 1 นำรถมารับขนน้ำมันในนามจำเลยที่ 3 โดยจำเลยที่ 1 จ่ายค่าจ้างแก่คนขับรถคันนี้เกิดเหตุระหว่างกลับจากบรรทุกส่งน้ำมัน จำเลยที่ 3 ได้ประโยชน์ในการส่งน้ำมันอันเป็นกิจการของจำเลยที่ 3 ถือเป็นนายจ้างรับผิดชอบร่วมกับคนขับรถด้วย สัญญาระหว่างจำเลยที่ 1 กับจำเลยที่ 3 ไม่ใช่จ้างทำของ มาตรา 428 มาใช้ไม่ได้

จำเลยที่ 3 ฎีกาผู้เดียว ศาลพิพากษาลดค่าเสียหายที่จำเลยที่ 3 และจำเลยที่ 1 ต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อโจทก์ด้วย”

ซึ่งท่านศาสตราจารย์จิติ ดิสงัภย์ ได้หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาลบนี้ว่า “สัญญาระหว่างจำเลยที่ 1 กับจำเลยที่ 3 ซึ่งจำเลยที่ 1 เอรอเข้ามารับส่งน้ำมันอันเป็นกิจการที่จำเลยที่ 3 ทำสัญญากับบริษัทน้ำมันเป็นสัญญาอะไรนั้น ศาลวินิจฉัยว่าไม่ใช่จำเลยที่ 3 จ้างเหมาจำเลยที่ 1 ที่เรียกว่าจ้างทำของ และถึงไม่ใช่สัญญาเข้าหุ้นส่วน ซึ่งจะทำให้จำเลยที่ 1 กับจำเลยที่ 3 ต้องร่วมขาดทุนกำไรกัน เพราะจำเลยที่ 3 คิดเป็นรายได้ของจำเลยที่ 3 เทียละ 200 บาท นอกนั้นคงเป็นประโยชน์ที่ได้จากบริษัทน้ำมัน ซึ่งเป็นรายได้ของจำเลยที่ 1 ไม่ใช่เอาผลกำไรแบ่งปันกัน แต่แบ่งจากรายได้โดยไม่คำนวณแบ่งจากส่วนที่เป็นกำไร การที่จำเลยที่ 3 ให้จำเลยที่ 1 ขนส่งน้ำมันที่จำเลยที่ 3 ทำสัญญากับบริษัทน้ำมัน เป็นการที่จำเลยที่ 3 ชำระหนี้แก่บริษัทน้ำมันโดยใช้คนภายนอก คือจำเลยที่ 1 ตามมาตรา 220 มิใช่จำเลยที่ 1 เป็นตัวแทนจำเลยที่ 3 ชำระหนี้แก่บริษัทน้ำมัน ถ้าจำเลยที่ 1 เสียหายอย่างไรในการขนส่งน้ำมัน จำเลยที่ 3 หาต้องรับผิดชอบตามมาตรา 816 บรรค 3 ไม่ สัญญาระหว่างจำเลยที่ 3 กับจำเลยที่ 1 จึงคงเป็นสัญญาไม่มีชื่ออย่างหนึ่ง ส่วนจำเลยที่ 1 จ่ายค่าจ้างแก่คนขับรถที่จำเลยที่ 1 เอามาขนน้ำมันซึ่งขนในนามจำเลยที่ 3 ศาลถือว่าจำเลยที่ 3 เป็นนายจ้างของผู้ขับรถด้วย จึงต้องรับผิดชอบตามมาตรา 425 นั้น เห็นจะต้องเข้าใจว่า แม้การที่จำเลยที่ 1 ขนส่งน้ำมันตามที่จำเลยที่ 3 รับจ้างจากบริษัทน้ำมันจะไม่ใช่จำเลยที่ 1 เป็นตัวแทนของจำเลยที่ 3 ก็ตาม แต่การที่จำเลยที่ 1 ขนส่งน้ำมันเป็นกิจการของจำเลยที่ 3 ที่ประกอบธุรกิจอยู่โดยวิธีให้มีผู้มาร่วมรับขนส่งกับจำเลยที่ 3 ต้องถือว่ากิจการที่จำเลยที่ 1 ทำก็คือการงานอันเป็นธุรกิจของจำเลยที่ 3 นั้นเอง จำเลยที่ 1 จ้างใครขับรถก็ต้องถือเป็นการกระทำของจำเลยที่ 3 จ้างเองด้วยเหมือนกัน ศาลจึงกล่าวที่ต้องถือว่าจำเลยที่ 3 เป็นนายจ้างของคนขับรถ ทั้งๆ ที่จำเลยที่ 1 ไม่ใช่ตัวแทนของจำเลยที่ 3 ตามนัยที่ศาลเคย

ถือมาตั้งแต่ฎีกาที่ 1576/2506 และ ฎีกา 1921/2506 โดยไม่ถือว่าเป็นนายจ้างใครอย่างสัญญาตัว แทน”

5. ข้อยกเว้นความรับผิด

เนื่องจากหลักความรับผิดของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ตามมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มีการกล่าวถึงมาตรา 373 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นเรื่องข้อยกเว้นความรับผิดของลูกหนี้ไว้บางประการ ดังนั้น เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจต่อการพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายตามมาตรา 220 ให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น จึงอาจกล่าวถึงรายละเอียดในเรื่องนี้ได้ดังนี้

โดยที่นักกฎหมายรุ่นแรก ๆ ³⁶ นั้น มักจะมีความเชื่อมั่นในหลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) หรือหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนาของคู่สัญญา (The Sanctity of Contract) กล่าวคือ หากพิสูจน์ได้ว่า คู่สัญญาได้ทำสัญญากันขึ้นด้วยความสมัครใจตามความหมายที่เข้าใจกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 149 แล้ว คู่สัญญาจะมีอำนาจต่อรองในการทำสัญญาเท่าเทียมกันหรือไม่ คู่สัญญาจะได้เปรียบเสียเปรียบกันอย่างไร ศาลหรือรัฐไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องและคู่สัญญาจะตกลงยกเว้นเปลี่ยนแปลงสิทธิและความรับผิดตามกฎหมายกันอย่างไรก็ได้ตราบนามที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หลักดังกล่าวมีบัญญัติรับรองไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 151 อาทิเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 283/2492 คู่สัญญาจะตกลงกันให้ลูกหนี้รับผิดชอบแม้การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัยอันเป็นการผิดแผกจากบทบัญญัติมาตรา 219 ได้ ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2014/2506 การทำสัญญานั้น จะตกลงให้ได้เปรียบเสียเปรียบแก่กันอย่างไรแล้วแต่ความสมัครใจของคู่สัญญาซึ่งต้องระวังกษผลประโยชน์ของตนเอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1617/2515 สัญญาเช่าซื้อระบุว่าไว้ว่าถ้าผู้เช่าผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อไม่ว่างงวด งวดหนึ่งผู้เช่ายินยอมให้ถือว่าผิดสัญญาเช่าซื้อทั้งหมด ดังนั้นก็มีผลใช้บังคับได้ไม่ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 วรรค 2 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ใช้เมื่อคู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น

³⁶ สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์, “ข้อจำกัดความรับผิดในสัญญา,” วารสารนิติศาสตร์ 14, 3, น.117 (กันยายน 2529).

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1339/2516 สัญญาค้ำประกันที่ระบุข้อความว่าธนาคาร อาจต่ออายุสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีของผู้กู้ออกไปอีกได้โดยไม่ต้องแจ้งให้ผู้ค้ำประกันทราบนั้น สามารถใช้บังคับได้ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1341/2518 ข้อสัญญาในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ว่าแม้ รถยนต์สูญหายโดยเหตุสุดวิสัย ผู้เช่าซื้อก็จะชำระค่าเช่าซื้อจนครบไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือ ศีลธรรมอันดีของประชาชนใช้บังคับได้ (เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1576/2524)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 168/2518 ลูกหนี้ผู้จำนองจะตกลงกับเจ้าหนี้ผู้รับ จำนองว่า หากบังคับจำนองได้เงินไม่พอลูกหนี้ยอมรับผิดในส่วนที่ขาดอันเป็นการผิดแผกจากบท บัญญัติมาตรา 733 ได้ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 725/2519 สัญญาที่โจทก์จัดส่งและออกค่าใช้จ่ายให้ จำเลยไปฝึกงาน สำเร็จแล้วจำเลยจะทำงานให้โจทก์ชั่วระยะเวลาหนึ่งโดยยอมให้โจทก์กำหนด อัตราเงินเดือนของจำเลยได้ตามความพอใจแต่ฝ่ายเดียวนั้นเป็นสัญญาต่างตอบแทนที่โจทก์จำเลย สมควรใจทำกันเอง ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 725/2525 วินิจฉัยว่า ในสัญญาซื้อขายโดยมีเงื่อนไข การโอนกรรมสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 459 นั้น คู่สัญญาจะตกลงกันว่า หากทรัพย์สินที่ซื้อขายสูญหายผู้ซื้อต้องชำระราคาที่ซื้อขายจนครบอันเป็นการขัดต่อประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 372 วรรคหนึ่งได้เพราะมาตรา 372 วรรคหนึ่ง ไม่ใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับ ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาย่อมตกลงกันเป็นอย่างอื่นได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3161/2527 สัญญาผู้มีข้อความว่า “ผู้กู้ตกลงชำระหนี้ ตามสัญญานี้ภายในวันที่ 10 เมษายน 2525 แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิของผู้ให้กู้ที่จะเรียกร้องให้ผู้ กู้ชำระหนี้ตามสัญญานี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนก่อนกำหนดที่กล่าวมาได้ตามแต่ผู้ให้กู้จะเห็นสมควร และโดยมีพิกัดต้องชี้แจงแสดงเหตุ ผู้กู้สัญญาว่าในกรณีที่ผู้ให้กู้เรียกร้องดังกล่าวนี้ ผู้กู้จะชำระหนี้ ตามเรียกร้องทันที

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า แม้ผู้กู้จะเสียเปรียบผู้ให้กู้ แต่ข้อตกลงดังกล่าวก็เกิด ขึ้นด้วยความสมัครใจของลูกหนี้เองหาเกี่ยวกับสังคมหรือประชาชนไม่ จึงไม่ขัดต่อความสงบเรียบ ร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแต่อย่างใด เป็นข้อสัญญาที่ใช้บังคับกัน ผู้ให้กู้ฟ้องเรียกเงินกู้ คืนก่อนครบกำหนดเวลาตามสัญญาได้”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 731/2529 เงินสมทบกองทุนเงินสะสมเป็นข้อตกลง ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างกฎหมายแรงงานมิได้บังคับให้ปฏิบัติ โจทก์จำเลยมีสิทธิตกลงกันเป็น อย่างอื่นได้ หาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนไม่ เมื่อโจทก์ทำบันทึกขณะลาออกจาก

งานว่านอกจากเงินตอบแทนที่จำเลยให้โจทก์แล้ว โจทก์จะไม่ใช้สิทธิเรียกร้องเงินหรือผลประโยชน์อื่นใดจากจำเลยอีก โจทก์จึงต้องผูกพันตามบันทึกนั้น

อย่างไรก็ตามมีสัญญาอยู่ 4 ประเภท ที่กฎหมายกำหนดว่า ถ้าคู่สัญญาฝ่ายใดจะตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบพิสูจน์ให้เห็นว่าอีกฝ่ายหนึ่งได้ตกลงด้วยเจตจำนงในการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบเช่นนั้น ได้แก่

(1) สัญญาขนส่งของ มาตรา 625 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “ใบรับ ใบตราส่งหรือเอกสารอื่น ๆ ทำนองนั้นก็ดี ซึ่งผู้ขนส่งออกให้แก่ผู้ส่งนั้น ถ้ามีข้อความยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของผู้ขนส่งประการใด ท่านว่าความนั้นเป็นโมฆะ เว้นแต่ผู้ส่งจะได้แสดงความตกลงด้วยชัดแจ้งในการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบเช่นนั้น”

(2) สัญญาขนส่งคนโดยสาร มาตรา 639 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “ตั๋ว ใบรับหรือเอกสารอื่นทำนองเช่นว่านี้ อันผู้ขนส่งได้ส่งมอบแก่คนโดยสารนั้น หากมีข้อความยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของผู้ขนส่งอย่างใด ๆ ท่านว่าข้อความนั้นเป็นโมฆะเว้นแต่คนโดยสารจะได้ตกลงด้วยชัดแจ้งในการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบเช่นนั้น”

(3) สัญญาพักอาศัยในโรงแรม มาตรา 677 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้ามีคำแจ้งความปิดไว้ในโรงแรม โฮเต็ล หรือสถานที่อื่นทำนองเช่นว่านี้เป็นข้อความยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของเจ้าสำนักไซร์ ท่านว่าความนั้นเป็นโมฆะ เว้นแต่คนเดินทางหรือแขกอาศัยจะได้ตกลงด้วยชัดแจ้งในการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบดังกล่าว”

(4) สัญญาฝากของในคลังสินค้า ซึ่งมาตรา 772 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติให้นำหลักในมาตรา 625 มาใช้กับเรื่องสัญญาฝากของในคลังสินค้าด้วย

ต่อมามีแนวความคิดว่านอกจากขอบเขตเรื่องความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้วรัฐควรเข้าไปแทรกแซงหลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) ให้มากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ได้มีข้อสัญญายกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบไว้³⁷

ในกรณีข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบนั้น ตามกฎหมายไทยในปัจจุบัน มีข้อสังเกต 2 ประการ คือ

1) การตีความข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบนั้น ต้องตีความโดยเคร่งครัด กล่าวคือ ต้องตีความไปในทางที่เป็นไทยแก่ผู้อ้างข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบให้แคบที่สุดเท่าที่จะทำได้ (Exemption clause are strictly construed against parties who rely on them) หรือ

³⁷ เพิ่งอ้าง , น.120.

ศาลจะต้องตีความข้อจำกัดความรับผิดไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่คู่สัญญาฝ่ายที่อ้างข้อสัญญาดังกล่าวให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งเรียกภาษาลาตินว่า “The Contra Proferentem Rule”³⁸ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 789/2531 วินิจฉัยว่า การที่จำเลยผู้ขนส่งออกไปตราส่งกำหนดเงื่อนไขไว้ด้านหลังว่า จำเลยไม่ต้องรับผิดสำหรับความสูญหายหรือเสียหายของสินค้าเกินไปกว่าที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4(5) แห่งกฎหมายว่าด้วยการขนส่งสินค้าทางทะเลของสหรัฐอเมริกา ก็คือ การยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 625 เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่า ด้านหลังใบตราส่งออกเป็นอักษรภาษาอังกฤษตัวเล็กมากจนยากที่จะอ่านได้ ไม่มีช่องให้สำหรับผู้ใดลงชื่อ แม้ผู้ส่งสินค้าจะลงชื่อไว้ที่ด้านหลังเอกสารดังกล่าว แต่ก็ลงชื่อด้วยตัวอักษรโตกว่าข้อกำหนดต่าง ๆ มาก ทั้งลงชื่อทับข้อกำหนดต่างๆ ด้วย น่าจะเป็นการลงชื่อรับคุ้มครองนับหรือสำเนาเอกสารมากกว่ายังถือไม่ได้ว่าผู้ส่วนได้เสียแสดงความตกลงด้วยชัดแจ้งในข้อจำกัดหรือความรับผิดนั้น ข้อความจำกัดรับผิดดังกล่าวจึงไม่ผูกพันผู้ส่งและผู้รับตราส่งซึ่งรับสิทธิจากผู้ส่งตามตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 627 ตลอดจนโจทก์ผู้รับประกันภัยซึ่งรับช่วงสิทธิของผู้รับตราส่งมาอีกทอดหนึ่งด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 904/2527 วินิจฉัยว่า โจทก์ได้เอาประกันภัยไว้กับจำเลยโดยกรมธรรม์ประกันภัยของจำเลยยกเว้นความรับผิด ไว้ว่าหากโจทก์ใช้รถยนต์ในทางที่ผิดกฎหมาย จำเลยไม่ต้องรับผิด ศาลฎีกาได้ตีความว่า คำว่า “ใช้รถยนต์ในทางที่ผิดกฎหมาย” หมายความว่า เป็นการใช้รถเพื่อประโยชน์ในการกระทำความผิดต่อกฎหมายโดยตรง เช่น ใช้เป็นพาหนะไปปล้นหรือไปบรรทุกของหนีภาษี แต่การใช้รถยนต์บรรทุกของหนัก 20 ตัน แล่นผ่านสะพานไม้ชั่วคราวของกรมทางหลวงที่มีป้ายห้ามรถน้ำหนักเกิน 10 ตัน ผ่านเป็นการฝ่าฝืน พระราชบัญญัติจราจรทางบกฯ เท่านั้นยังไม่เรียกว่า เป็นการใช้รถยนต์ในทางผิดกฎหมาย จำเลยต้องรับผิดตามกรมธรรม์ (คดีนี้กรมทางหลวงซึ่งรับผิดชอบดูแลรักษาสะพานเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยซึ่งเป็นผู้รับประกันภัยให้รับผิดชอบกรมธรรม์ประกันภัยในความเสียหายแก่สะพาน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 259/2526 วินิจฉัยว่า การลงชื่อรับรู้ข้อตกลงยกเว้นและจำกัดความรับผิดในมาตรา 677 นั้น ต้องลงชื่อตกลงรับรู้ไว้ท้ายข้อตกลงหรือยกเว้นหรือจำกัดความรับผิด หากลงชื่อรับรู้ไว้ตอนบนของข้อความดังกล่าวจะถือว่าคู่สัญญาฝ่ายที่ต้องเสียประโยชน์ตกลงด้วยชัดแจ้งในการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไม่ได้ ข้อเท็จจริงในคดีนี้มีว่าเจ้าของโรงแรมได้ให้ผู้เข้าพักลงชื่อในใบขอเข้าพักซึ่งมีข้อความยกเว้นความรับผิดของเจ้าของโรงแรม แต่ปรากฏว่าได้ลงชื่อไว้ตอนบนของข้อยกเว้นและจำกัดความรับผิด ศาลฎีกาวินิจฉัยว่ากรณีดังกล่าวจะถือว่าผู้เข้าพักตกลงรับรู้ข้อตกลงยกเว้นความรับผิดไม่ได้

³⁸ เฟ็งอ้าง , น. 122-123.

นอกจากศาลฎีกานี้ยังเห็นว่า การตีความข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้รับประกันภัยในกรมธรรม์ประกันภัยนั้น ต้องตีความโดยเคร่งครัด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 732/2527) ข้อความใดจะเป็นเงื่อนไขแห่งการจ่ายเงินตามสัญญาหรือไม่ ต้องมีการตกลงกันให้ชัดแจ้ง มิฉะนั้น เมื่อกรณีเป็นที่สงสัยต้องตีความให้เป็นประโยชน์แก่ผู้เอาประกันภัย โดยไม่ถือว่าเป็นเงื่อนไขผู้รับประกันภัยจะปฏิเสธความรับผิดไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2179/2526)

2) ในส่วนของรายละเอียดมาตรา 373 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่บัญญัติว่า “ความตกลงทำให้ล่วงหน้าเป็นข้อความยกเว้น มิให้ลูกหนี้ต้องรับผิดเพื่อกลั่นแกล้งหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตนนั้นเป็นโมฆะ” โดยมาตรา 373 นี้ตรงกับหลักสุภาษิตลาตินที่ว่า *Nulla pactione effidi potest ut dolus praestetur.* (No contract can require that fraud shall create no liability) ซึ่งหมายความว่า จะทำสัญญายกเว้นความรับผิดอันเกิดจากการฉ้อฉลมิได้

มาตรานี้เป็นบทมาตราที่ดูเหมือนจะยกเว้นหลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญา หรือหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาที่กล่าวข้างต้น กล่าวคือ ความตกลงทำให้ล่วงหน้าเป็นข้อความยกเว้นมิให้ลูกหนี้ต้องรับเพื่อ (1) กลั่นแกล้ง (2) ความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตนนั้นเป็นโมฆะ

เหตุผลที่มาตรา 373 บัญญัติไว้เช่นนั้นก็คงเป็นเพราะว่า

(1) จะเป็นการขัดกับหลักในมาตรา 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี ท่านว่าบุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” และ

(2) ข้อตกลงดังกล่าวคงจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงขัดต่อมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1957/2522 ข้อยกเว้นในสัญญาว่าไม่ต้องรับผิดถ้าปฏิบัติตามสัญญาไม่ได้โดยนอกอำนาจของเจ้าหน้าที่ผู้ทำสัญญา ข้อตกลงนี้ใช้บังคับมิได้

มาตรา 373 มีข้อควรสังเกตเพิ่มเติมดังนี้

(1) ลูกหนี้สามารถตกลงยกเว้นความรับผิดในเรื่องความประมาทเลินเล่อตามธรรมดาได้

(2) ลูกหนี้ตกลงยกเว้นความรับผิดดังกล่าวของตัวแทนของลูกหนี้ หรือของบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้ได้ (โปรดดูมาตรา 220)

(3) ที่ว่าเป็นโมฆะนั้น เป็นโมฆะเฉพาะข้อยกเว้นความรับผิดชอบเป็นข้อสัญญาอุปกรณ์ตัวสัญญาประธานยังคงมีผลสมบูรณ์บังคับกันได้โดยแยกส่วนที่สมบูรณ์ออกจากส่วนที่ไม่สมบูรณ์ได้ตามหลักในมาตรา 173 ในเรื่องนิติกรรม

(4) มาตรา 373 กล่าวถึงเฉพาะการ “ยกเว้น” ไม่ได้พูดถึงการ “จำกัดความรับผิด” แต่นักกฎหมายบางท่าน (ท่านศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร) เห็นว่า ความตกลงจำกัดความรับผิดกำหนดขีดความรับผิดน้อยเกินสมควร อาจถือได้ว่ากลายเป็นความตกลงยกเว้นความรับผิดได้³⁹

(5) มาตรา 373 บัญญัติห้ามเฉพาะทำความตกลงไว้ล่วงหน้า หากเกิดความเสียหายแล้วเจ้าหนี้ลูกหนี้มาทำความตกลงประนีประนอมลดหนี้หรือปลดหนี้ให้ลูกหนี้ยอมทำได้ ไม่ต้องห้ามตามมาตรา 373

(6) ในกรณีแพทย์ทำการรักษาผ่าตัดคนไข้ โดยก่อนทำการรักษาผ่าตัดได้ให้คนไข้หรือสามีภริยา หรือญาติลงชื่อในหนังสือให้ความยินยอมให้รักษาหรือผ่าตัดซึ่งข้อความว่า หากคนไข้ต้องทุพพลภาพหรือถึงแก่ความตายอันเนื่องมาจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง แพทย์ไม่ต้องรับผิดชอบ ข้อตกลงยกเว้นความรับผิดดังกล่าวจะตกเป็นโมฆะตามมาตรา 373 เช่นกรณีแพทย์ทำการผ่าตัดแล้วล้มกรรไกรหรือผ้าพันแผลไว้ในท้องของคนไข้ หรือในกรณีที่ทำการผ่าตัดโรคตามปกติธรรมดาแล้วคนไข้กลายเป็นคนพิการหรือถึงแก่ความตาย

(หมายเหตุ สำหรับบทกฎหมายต่างประเทศในหลักแห่งมาตรานี้ตามที่ตั้งอ้างของกรมร่างกฎหมาย คือ ประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยหนี้ของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ (The Swiss Federal Code of Obligations) มาตรา ๑๐๐)^{40 41}

³⁹ จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา, (กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์, 2528) น.308.

⁴⁰ มานวราชเสวี, พระยา, ที่มาของกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-5, เนื่องในโอกาสครบรอบ 100 ปี พระยามานวราชเสวี, 18 กันยายน 2533.

⁴¹ Section 100 Any agreement in advance purporting to exclude liability for international illegality or gross negligence is void.

It is within the discretion of the court also to consider void a declaration in advance waiving liability for slight negligence if the waiving party was at the time of such declaration employed by the other party, or if the liability arises from the exercise of an occupation for which a public license is necessary.

สำหรับหลักกฎหมายอื่นๆ ที่เข้ามาช่วยป้องกันการเอารัดเอาเปรียบจากข้อสัญญาที่ยกเว้นและจำกัดความรับผิดของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งอีก อาทิเช่น หลักกฎหมายที่ว่า หากคู่สัญญาฝ่ายใดทำผิดข้อสัญญาที่เป็นรากฐานหรือหัวใจของสัญญาแล้ว คู่สัญญาฝ่ายนั้นจะอ้างข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไม่ได้ ซึ่งเรียกว่า หลัก “The Fundamental Breach”⁴² เป็นต้น

ซึ่งในส่วนของแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในปัจจุบันจะเป็นไปในทางที่คุ้มครองคู่สัญญาฝ่ายที่มีได้เป็นผู้กำหนดการยกเว้นความรับผิดดังมีตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4161/2532 วินิจฉัยว่า จำเลยที่ 1 เป็นสมุห์บัญชี จำเลยที่ 2 เป็นผู้จัดการสาขาของธนาคารจำเลยที่ 3 จำเลยที่ 1 ที่ 2 ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจลายชื่อของลูกค้าอยู่ตลอดเวลา จำเลยทั้งสองยอมความชำนาญในการตรวจพิสูจน์ลายมือชื่อของลูกค้ามากกว่าคนธรรมดา หากจำเลยทั้งสองได้ใช้ความระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยละเอียดรอบคอบตรวจสอบลายมือชื่อในเช็คพิพาทตามควร ก็จะต้องทราบว่าลายมือชื่อดังกล่าวเป็นลายมือชื่อปลอม การที่จำเลยทั้งสองไม่ใช้ความระมัดระวังให้เพียงพอ จึงเป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง แม้โจทก์กับจำเลยจะมีข้อตกลงไว้ล่วงหน้าว่าเมื่อเช็คยังมีได้ส่งจ่ายสูญหายด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของโจทก์เอง และมีผู้ปลอมลายมือชื่อของโจทก์ไปเบิกเงิน จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบความเสียหายใดๆ ก็ตาม จำเลยก็จะอ้างข้อตกลงดังกล่าวเพื่อปฏิเสธความรับผิดของตนไม่ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 373

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2867/2541 วินิจฉัยว่า ความตกลงที่ทำไว้ล่วงหน้าจะเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 373 ต้องเป็นข้อยกเว้นมิให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเพื่อกลั่นหรือเพื่อความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตน แต่ข้อตกลงระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ 1 ที่ว่า หากสินค้าที่ธนาคารโจทก์รับจำนำเกิดความชำรุด บอบสลาย สูญหาย หรือเสื่อมโทรมไม่ว่าจะโดยเหตุใดๆ โจทก์ยอมไม่ต้องรับผิดชอบ ไม่มีข้อตกลงชัดเจนยกเว้นมิให้โจทก์รับผิดชอบเพื่อกลั่นหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของโจทก์ ข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือขัดต่อกฎหมาย สามารถใช้บังคับได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 518/2545 วินิจฉัยว่า สัญญาจ้างขนย้ายเครื่องใช้สำนักงานที่กำหนดว่าโจทก์ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากความบกพร่องของพนักงานถือว่าเป็นความตกลงยกเว้นความรับผิดของโจทก์ แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นเพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของโจทก์ ความตกลงที่ทำไว้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นมิให้โจทก์ต้องรับผิดชอบเพื่อความ

Nothing herein shall affect the special provisions regarding insurance contracts.

⁴² สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์, อ้างแล้ว เจริญบรรณที่ 36, น.123.

ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของคนดังกล่าวจึงเป็น โฆษะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 373 โจทก์ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่จำเลย

เมื่อเครื่องคอมพิวเตอร์ได้รับความเสียหายต้องป้อนถ่ายข้อมูลใหม่ แม้ผู้ป้อนถ่ายข้อมูลที่ถูกลบเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ขนย้ายจะเป็นพนักงานประจำของจำเลย แต่การกระทำดังกล่าวเนื่องจากผลการกระทำของโจทก์ที่ทำให้จำเลยเสียหายเป็นแรงงานของพนักงานนั้นไป จำเลยจึงเรียกให้โจทก์ชำระค่าเสียหายส่วนนี้ตามสัญญาจ้างขนย้ายเครื่องใช้สำนักงานระหว่างโจทก์จำเลยได้

มีข้อสังเกตว่า 1) เมื่อมีการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 โดยเฉพาะในมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัตินี้ ได้บัญญัติว่า

“ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ได้ทำไว้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดหรือผิดสัญญาในความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยของผู้อื่น อันเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความ หรือบุคคลอื่นซึ่งผู้ตกลง ผู้ประกาศ หรือผู้แจ้งความต้องรับผิดชอบ จะนำมาอ้างเป็นข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไม่ได้

ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ได้ทำไว้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดในกรณีอื่นนอกจากที่กล่าวไว้ในวรรคหนึ่ง ซึ่งไม่เป็น โฆษะให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น”

ได้กำหนดการนำมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัตินี้ จะต้องพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 373 และมาตรา 220 ประกอบด้วย⁴³ กล่าวคือ มาตรา 373 บัญญัติว่า “ความตกลงทำไว้ล่วงหน้า เป็นข้อความยกเว้นมิให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเพื่อถ่วงหน่วงหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของคนนั้น ท่านว่าเป็น โฆษะ” ดังนั้น ความตกลงใดที่ตกเป็น โฆษะตามมาตรา 373 นี้แล้ว ย่อมไม่จำเป็นต้องมาพิจารณาตามความในมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวอีก เฉพาะกรณีที่ไม่เป็น โฆษะตามมาตรา 373 เท่านั้น ที่จะต้องมาตรวจสอบด้านความเป็นธรรมตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 เช่น ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากการกระทำโดยประมาทเลินเล่อของคนนั้นไม่เป็น โฆษะตามมาตรา 373 แต่ก็อาจไม่มีผลบังคับกันเลยตามมาตรา 8 วรรคหนึ่ง หรือเพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีตามมาตรา 8 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว แต่ถ้าเป็นการตกลงยกเว้นความรับผิดที่เกิดจาก

⁴³ จรัญ ภักดีธนากุล, พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 ,

(กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการวิชาการ ศาลอุทธรณ์ ,2541) น.70.

กลั่นแกล้งหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตนเองแล้ว ย่อมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 373 และไม่มีผลจำเป็นต้องตรวจสอบด้านความเป็นธรรมตามพระราชบัญญัตินี้

2) มาตรา 373 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ห้ามการยกเว้นความรับผิดที่เกิดจากกลั่นแกล้งหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตนเองเท่านั้น มิได้ห้ามการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากกลั่นแกล้งหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของบุคคลอื่นด้วย ดังนั้น การตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากกลั่นแกล้งหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตัวแทนแห่งตนหรือบุคคลที่ตนใช้ให้ไปชำระหนี้แทนตน จึงมีผลบังคับได้ไม่เป็นโมฆะตามมาตรา 373 โดยมีมาตรา 220 บัญญัติรับรองไว้ให้ทำความตกลงกันในกรณีนี้ได้ (ตัวอย่างเช่น นาย ก. ซื้อรถยนต์จากนาย ข. โดยนาย ข. ได้วานให้นาย ค. คนรู้จักกับนาย ข. ซึ่งจะเดินทางไปยังหมู่บ้านของนาย ก. นำรถยนต์ไปส่งให้กับนาย ก. โดยนาย ข. บอกกับนาย ก. ผู้ซื้อว่าตนจะไม่รับผิดชอบสำหรับการกระทำโดยกลั่นแกล้งหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของนาย ค. และนาย ก. ผู้ซื้อได้ตกลงด้วย ระหว่างทางนาย ค. แอบเปลี่ยนเอาอะไหล่รถไปหลายชิ้นเช่นนี้ นาย ก. ผู้ซื้อจะมาเรียกร้องให้นาย ข. ผู้ขายให้รับผิดชอบสำหรับการกระทำของนาย ค. มิได้ เป็นต้น) แต่ความตกลงในกรณีดังกล่าวนี้อาจไม่มีผลบังคับตามมาตรา 8 วรรคหนึ่ง หรือบังคับกันได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้นตามมาตรา 8 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว⁴⁴ (ตัวอย่างเช่น ในสัญญาซื้อขายคนโดยสารมีคำแจ้งความจำกัดความรับผิดของผู้ขนส่งเอาไว้ในตัวที่ออกให้แก่ผู้โดยสาร ซึ่งผู้โดยสารได้ทราบและยอมรับตามคำแจ้งความนั้นว่า ในกรณีที่ผู้โดยสารได้รับอันตรายระหว่างเดินทาง โดยมีได้เกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ขนส่งหรือลูกจ้างของผู้ขนส่งแล้ว ผู้ขนส่งจะชดเชยค่าเสียหายให้ไม่เกิน 1,000 บาท ต่อมาเกิดอุบัติเหตุทำให้ผู้โดยสารบาดเจ็บสาหัส โดยไม่ปรากฏว่าผู้ใดประมาทเลินเล่อ เช่นนี้ผู้ขนส่งจะต้องรับผิดต่อผู้โดยสารตามสัญญาซื้อขายคนโดยสารประกอบมาตรา 634 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ก็อาจอ้างคำแจ้งความจำกัดความรับผิดขึ้นยันผู้โดยสารได้ ไม่ต้องห้ามตามมาตรา 8 วรรคหนึ่ง เพราะมิใช่การจำกัดความรับผิดที่เกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ขนส่งหรือบุคคลอื่นซึ่งผู้ขนส่งจะต้องรับผิดด้วย แต่ข้อจำกัดความรับผิดดังกล่าวยังอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 8 วรรคสอง จึงมีผลบังคับเพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ดังนั้นศาลจึงอาจพิพากษาให้ผู้ขนส่งรับผิดต่อผู้โดยสารเกินกว่า 1,000 บาท ได้ เป็นต้น)

3) คำว่า “กลั่นแกล้ง” ในมาตรา 373 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้หมายถึงการหลอกลวงเหมือนดังที่ใช้ในมาตรา 159 แต่หมายถึงการจงใจทำให้เกิด

⁴⁴ เพิ่งอ้าง , น.71.

ความเสียหายเท่านั้น⁴⁵ ดังนั้นจึงซ้อนกันกับคำว่า “จงใจ” ในมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว การตกลงยกเว้นความรับผิดชอบที่เกิดจากการจงใจของตนเองจึงตกเป็นโมฆะตามมาตรา 373 และไม่จำเป็นต้องมาตรวจสอบตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวอีก แต่เหตุที่ยังต้องบัญญัติถึงกรณี “จงใจ” ไว้ในมาตรา 8 ด้วย ก็เพราะยังมีการกระทำโดยจงใจของบุคคลอื่นอีกหลายกรณีที่มาตรา 373 มิได้ห้ามมิให้ทำความตกลงยกเว้นความรับผิดชอบ และจึงยังมีความจำเป็นต้องตรวจสอบความเป็นธรรมตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ตัวอย่างเช่น นายจ้างทำข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความไว้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบละเมิดหรือผิดสัญญาที่เกิดจากการกระทำโดยจงใจของลูกจ้างที่กระทำในทางที่จ้างเช่นนี้ ย่อมไม่เป็นโมฆะตามมาตรา 373 เพราะมิได้ยกเว้นความรับผิดชอบที่เกิดจากการกระทำโดยจงใจของตนเอง แต่ก็อาจไม่มีผลบังคับตามมาตรา 8 วรรคหนึ่ง หรืออาจบังคับกันได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีตามมาตรา 8 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้⁴⁶

⁴⁵ จิตติ ดิงศภัทิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523) น.62.

⁴⁶ จรัญ ภักดีธนากุล, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 43, น.71.